

LETNIK X • 1929 • ŠTEVILKA 9

MLADIKA

PETER MARKOVIČ, STRAH LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

7. »Boj se volka!«

Pred vrati v bolnikovo sobo je Katarina spregovorila.

»Povedati moram,« je rekla, »kaj je z Leopoldom.«

»Prosim«, je dejal Peter.

Deklica je povedala, da je otrok nenadoma zbolel. Prejšnjega dne zvečer je bila z Leopoldom pri litanijah v cerkvi svetega Petra. Po litanijah ste z Medičevo Evico pogrešile otroka. Klicali ste ga nekaj časa, potem pa šle domov v dobri veri, da najdete poredneža že doma. Ni ga bilo in vsi so bili že v skrbeh in nejevoljni, kje se neki potepa. Tedaj je prišel prečudno skesano in se bridko razjokal, ko so ga začeli karati. Teta Anastazija ga je nato pogovarjala.

»Potem smo sedli k večerji,« je pripovedovala deklica, »in otrok je jedel z veseljem, prosil vina, da je žejen, in je nato čudno oživel. Kaplja vina, ki smo mu ga dali, ga je prevzela. Kar nenadoma pa utihne, strmi plaho vame, zdrkne s stola in hoče bežati iz sobe. Pride do vrat in zavpije. Zvijte se in onesvesti. Prenesli smo ga v posteljo in izpraševali, kaj ga boli. Bil je prepadel, a zopet vesel. Da mu ni nič več, je rekel, le spati naj ga pustimo. Res je zaspal. Bedeli smo pri njem. Po polnoči je začel v spanju ječati, se prebudil nato, jokal obupno in povedal, da ga boli v drobno. Potem smo hitro zdravnika poklicali, da ga je preiskal, pa dozdej še nič ne ve, kaj je otroku.«

»Ali še trpi?« je vprašal strahoma Peter.

»Videli boste,« je rekla deklica, »morda bo Vam kaj več povedal. Nam se namreč taji. Vstopival.«

Odrpala je v prijetno in svello sobo. Peter sicer ni videl nič drugega, nego malo postelj z bogatim perilom. Iz bohotnega vzglavja se mu je nasmehnilo blede in upalo otroško lice, drobna roka se mu je stegnila v pozdrav.

»Gospod Jurij, Katarina!« je šepetnil in položil prst na usta. Stoprv je zagledal Peter, da je v sobi teta Anastazija. Žena je bila v stolu zadremala.

»Spi,« se je nasmehnil po svoji igravi navadi bolnik. »Samó spi, pa mi je bilo že hudo dolgčas. O kako je prav, da ste prišli. Ali je kaj novega?«

»Novega, pa še kako. Naš dragi Leopold je bolan.«

Otrok se je namrdnil, kakor bi hotel reči, da to nič posebnega ni. Celo s šalo se je posilil:

»Bom že še zdrav, preden se oženim.«

»Nesrečni otrok, kako le govori,« je vzkliknila tedaj teta, ki se je prebudila.

»Kar naprej počivajte, gospa teta,« je dejal otrok. Žena je vzdihovaje vstala in šla.

»Sedita k meni,« je tedaj prosil bolnik. Svoje glavno je nato predpisoval, kako naj sedeta: oba na eno stran, da mu ne bo treba obračati se.

»Kaj ne, mali prijatelj,« je vprašal Peter, »če se obračaš, te boli?«

»Bojim se, da bi me,« je odgovoril deček. »Tudi smejali se ne smem.«

»Pa kako te boli?« je še vpraševal učitelj. »Ali te ščiplje, peče?«

»Ne vem, kako,« je rekel otrok in se bolno popačil. Nato je dejal: »Bo že nehalo. Govorimo kaj drugega. Učimo se ali pa povejte kaj. Kaj lepega, kaj strašnega. O morju, kako je človeku, ko je na morju bolan.«

»To je majhna bolezen pa hudo umazana,« je dejal resno Peter. Pa je začel bajati s prečudno žalostnim glasom o ladji, ki je dvignila sidro, razpela jadra, da so se napolnila. Vrvi škripljejo, veselo se lovijo po njih mornarji, globoko orje kljun v morju, da se peni in brazdi za ladjo. Poredno se premetujejo za ladjo krotke ribe delfini, galebi vrešče, mornarji pojo. Kaj pojo? Addio, addio — zbogom, zbogom dragi dom, zbogom sestra, zbogom brač! Ne jokajte se, če se vidimo zadnjikrat. Srce je zvesto, bosiljak diši, pod vsakim nebom en Bog živi... Tako baja učitelj iz svojega daljnega sveta. Hoče pripovedovati o solncu in veselju, pa mu strašna žalost stiska srce. Ne odmakne očesa od malega bolnika, kateremu otroško lice zori v prečudno lepoto. Resni moderator, trpki nadziratelj svojih vrstnikov na šoli, šolarski »strah« občuti, da ni večje lepote na svetu, kakor pa je bolečina v obličju nedolžnega otroka. Mladi Senjan ume ta čas, kaj mora biti ljubezen mater, ko bedijo vse noči nad zibeljo svojih bolnih otrok. To strašno ljubezen sluti Peter v obličju gospo-

dične Katarine ob sebi in trpi dvojno: blagoslavlja svoje dvojno ljubljansko solnce, molí ga, življenje bi dal zanje...

Tedaj se zgane bolnik in pogleda na vrata. Vstopil je gospod Snedec. Peter in Katarina se dvigneta, Snedec se približa bolniku.

»Očel«

»Otrok, otrok, kaj je s teboj!« spregovori mož. Trudi se, da bi povedal prizanesljivo, pa ga skrb za bolnega vznemirja, draži, gnevi. Vsaki dve uri pride. Ne vprašuje, zdravnika še posluša ne, le v oči išče sinu. V teh očeh vidi nekaj, česar ne bi rad več videl. Sam ne ve skoraj, kaj vidi. To pa ve, da je take oči že videl, dvakrat: ko je usihala njegova prva, in ko je umirala njegova druga žena.

»Danes se z gospodom Jurijem ne učiva, danes mi pripoveduje«, govori deček. Snedec priklima, se ozre nekam zgubljeno po sobi in gre.

»Hudo rad me ima«, se tiho zasmije otrok. Potem pa meni vsakdanje, kakor da govori o nekem drugem in celó tako, kakor nekdo drugi, teta Anastazija pač:

»Kajpak, boji se zame, da bom umrl.«

Nenadoma strmi plaho, vzklíkne jezno:

»Tak ne glejte me tako. Vstran se obrnita. Ti tudi Katarinal« Tako hoče otrok potajiti strah pred bolečino, ki prihaja topo, valovaje kakor nekaka strašna plima.

»Na ladji, kadar je vihar... gospod Jurij pripovedujtel« kliče otrok, se krofi do skrajnosti in ne more več. Zavpije in se zvije.

»Prijetelj moj mali, moj mili,« kliče Peter, stiska otroku ročico, mu gre z levico čez čelo in ne more pomagati.

Mirno je vstala Katarina in segla po zdravilo, ki ga je dal zdravnik...

* * *

»Ta bolezen ni sama od sebe,« sliši Peter spregovoriti zdravnika in vidi, da govori z njim samim. Mož govori po latinsko. Peter čuti, da si skuša olajšati dušo, ker pri najboljši volji le ne more ugotoviti, kaj je otroku. »Zakaj je otrok tak?« se mož razburja. »Govorim, izprašujem, se pačim. Vzamem žebelj, ga dam v usta. Snedel sem ga, se pačim, da me vije. Otrok zija, zmaje z glavo, a ne pove nič. Ali si padel, ali si se udaril? Si se tepel, pa so ti na trebuh poklekneli? Nič. Jaz si umijem roke. Homo sum. Ultra posse nemo tenetur!«* — — —

Peter je speč pri bolniku. Strašno ga je vzelo od zadnjíc. Bolečine so vedno hujše in se vračajo vse bolj pogosto. Otrok pa se uporno sili, da bi bil vesel.

* Človek sem. Nihče ni primoran več storiti, kakor kar more.

»Kaj pravi zdravnik Ulraposse?« se šali.

»Govoriva resno, mali prijatelj,« pravi učitelj.

»Lej, sama sva. Zdaj povej po pravici! Kako si zbolel? Ali si padel?«

»Nisem.«

»Sunil te je nekdo.«

»Kolikokrat sem tudi jaz že sunil.«

Učitelj ne sprašuje dalje.

»Kadar ozdravim, povem vse,« spregovori otrok...

Peter ga oprezuje, ko trpi in se vije v bolečinah. Ne sili ga, naj pove, a upa, da se bo otrok vsaj v bolečini izdal. Upa zastoj.

»Proč, proč,« ga podi otrok, zajoče brez konca in kliče:

»Non sum lupus, non sum delator.«*

Vsi Snedčevi so kakor iz uma, vse sosedstvo je v skrbeh. Zdravnik je priznal, da otroku ni človeške pomoči. Peter je pustil vse v nemar, šolo, nadziranje, samega sebe. Otrok je še najbolj miren, kadar ima njega ob sebi. Še sestre Katarine ne voli tako. Kadar pa se Peter za nekaj ur odtegne, tedaj gre po mestu; posluša vsako besedo, kaj govore stražarji in vratarji, otroci, vajenci, šolarji, ženske, cerkovník Miha Eržen, učitelj Jeronim Pistorio, stražniški mojster Blaž Taškar, mestni pisar Janez Tolmajner, najmlajši mojster Schwerl... Tako išče in poizveduje in prisluškuje Peter in čuti, da bi mogel še nekoga vprašati, pa se ne more in ne more spomniti, kdo je tisti. Ne meni se za nekake sramotilne klice, ki udarijo nepričakovano za njim, mar mu je, če se jadi Gregor Kavčmar zahrbtno, da je delator — ovaduh, ki naj se čuva Cattinija. »Aquiescamus — pustimo!« misli in čuvstvuje Peter.

Nedelja je, 5. julija. Mesto praznuje posebno slavje, rojstni dan drugega cesarjevega sina. Meščani so v orožju in praznični. Šolarji so proslavili veseli god s sijajno razsvelljavo. Vso noč so nato rogovlili po mestu, pretepli pet čevljarjev in se nato tesneje združili kakor vojska, če bi hoteli čevljarji vrniti. Oče prefekt je že trikrat poklical Petra predse. Bidel, šolski sluga, ga ne najde. Gospodinja Petrova ne sliši in ne zna povedati...

Slučajno naleti Peter na Šaplo. Dijak ni trezen, a najboljše volje. Oprijel se je Petra pod pazduho in mu pripoveduje, da bo kmalu nekaj doživel, ki se mu še sanja ne o takem. Izkazalo se bo, če so res taki junaki, kakor se ustijo. Kdo pa? vprašuje razmišljeno Peter. Generalski Fabijanič in njegovi, Kavčmar tudi, ki je pismeno pogodbo sklenil s Krištofom, preden mu je Fabijanič speč verjel. Neumnost! Šapla je bil že enkrat tépen po nedolžnem. Zaradi krčmarske Katrice. Mar mu je. Ima boljše ljudi in boljšo postrežbo na Poljanah.

* Nisem volk — ogleduh.

Fr. Zupan: Božji grob pri Pišberku. (Akwarel.)

Ali hoče Peter, da zapoje? Es steht ein Schloß
in Oesterreich... Stoji stoji tam stari grad...

»Gospod Bog v nebesih!« vzklikne nenadno in
pogleda Petra. »Pa kakšen si? Kost in koža. Ali
imaš kugo? Na Tržaškem jo imajo, so že zapri
meje.«

Petru se trenutno razodene. Vse je prevprašal,
Šapla je tisti, ki ga še ni. Ali kaj ve o Snedčevem
otroku? Nič. Kdo pa je to? Otroka je moral nekdo
suniti v čreva. Strašno trpi, prepal je.

»Prekletol!« vzklikne Šapla. Peter bi dejal, da
se je Šapla trenutno streznil. Molči dolgo, kakor
da išče po spominu, nato deje:

»Pusti me! Tu notri v to beznico se zavalim in
bom pil, dokler se mi ne zjasni, ali sem videl ali
sem sanjal.«

* * *

Od ure do ure je huje trpel otrok pri Snedcu.
Kar čudno je bilo, kje jemlje ubogo telesce toliko
odporne sile, da še živi, kje jemlje nedolžna otro-
ška dušica toliko jakosti, da se more še jasno in

pametno zavedati svojega usihajočega življenja.
Bilo je 9. julija v četrtek zjutraj. Po vseh cerkvah
v Ljubljani je dal oče Snedec brati svete maše za
sina. Da bi bolnik še mogel okrevati, pa ni verjel
nič več. Pod bridkim bremenom se je rušil mož.
Otroka ni mogel več pogledati; dvajsetkrat, tri-
desetkrat na dan je prišel pred vrata. Ko pa je
zaslišal vedno zopet divje otrokove krike, je bežal,
si mašil ušesa, govoril sam s seboj in krčevito
stiskal pesti, dvigal jih k nebu in rotil Boga, naj se
že usmili mučenika in mu da skoraj umreti.

Pri otroku sta bedela noč in dan Katarina in
Peter. Vsak na eni strani postelje sta držala otroka
za roke, tolažila z besedo in z očmi, skušala lajšati
njegove bolečine, ko se je vil v krčih ali omagoval
pod težo strašne omotične bolezni. Iz ure v uro sta
mlada mogla opazovati, kako bolečine spreminjajo
otroku obraz. Iz teh sprememb sta si mogla pred-
očevati otrokovo trpljenje. K telesnemu se je iz
dneva v dan razraščala otroku še duševna rana:
brezmejna groza pred smrtjo. Ves iz sebe je rotil

zdaj Petra zdaj sestro, naj mu povesta, ali bo moral umreti. Da ne bo umrl, da bo ozdravel, sta zatrjevala, dokler sta mogla. Potem pa se je v otroku samem spočelo spoznanje, da mu ni pomoči. Nevzdržema, neutolažljivo je jokal sam vase ure in ure, gluh za vsako besedo, za vso ljubezen. V tisti uri je našel Peter iz svoje bridkosti in ljubezni besedo, ki je pomogla otroku mimo najhujšega.

»Leopold,« je dejal, »ali mi hočeš biti bratec?«
Začudeno je strmel otrok in prikimal.

»Zato da se nikoli ločili ne bomo, ne ti ne jaz ne gospodična Katarina?«

Deček je pogledal na sestro. Prikimala je.

»Dobro, zdaj pa poslušaj, kaj ti bom povedal,« je rekel učitelj. »Tega menda še nisi pozabil, da sem ti pravil, kako sem osivel, ko sem smrti pogledal v obraz. Verjameš torej, da jo poznam?«

»Seveda jo poznate«, je verjel otrok.

»Samo ne misli, da je grda in hudobna. Božja dekla je, in ko bo prišla, smejal se boš zadnji materi nas vseh. Kar sam ji boš hitel nasproti. Ljubeče te bo vzela v naročje. Bolelo ne bo nič več. Na prečudno barko boš sedel z njo in se vozil, vozil. Vse kar si dozday veselega in bridkega videl, vse bo za teboj. Tako ti bo, kakor da si se zbudil iz težkih sanj. Smrt pa bo ob tebi, pa še vedel ne boš, da je smrt. Lej, tako bo, da pojdemo vsi s teboj, ki te to uro za roko držimo in seveda ne izpustimo do konca. Ali naju hočeš s seboj, mene pa sestro?«

»Hočem, hočem,« je drhtel otrok.

»V treh bomo«, je bajal še dalje Peter. »In če bomo v treh, ali se boš še bal božje poslanke? Saj se je že zdaj ne bojiš več. Le slovesa se bojiš. Ali ni res tako?«

Deček išče zmedeno z očmi od Petra na Katarino, potem poprosi iskreno, krčevito:

»Držimo se ves čas za roko.«

Držijo se. Otrok pa veruje in čaka po svoje:

»Kadar pride, jaz ne vidim na vrata,« prosi, »povejta mi. Nočem, da bi mislila, da sem se je bal.«

»Tako je, moj bratec...«

Petek je, 10. julija. Vsi ljubljanski zvonovi pojo. Poldan je. Pri Snedčevih nihče ne misli na obed. Snedca še doma ni. Kljub strašni družinski nesreči je odšel v mestno hišo k volitvam. Bolehni župan Dolničar je odstopil pred časom. Svetovalci so se zedinili, da bodo izbrali Ivana Jerneja Bosija. Izvolili so ga. Tudi mestni sodnik se je

odrekel svojemu poslu. Gabrijel Eder je njegov naslednik. Štefan pl. Grafhaiden je špitalski mojster, Snedec višji mestni komornik. Tisto uro je spregovoril Peter svojemu malemu bratcu:

»Leopold, zdaj ti bom pa nekaj pokazal, da boš vesel.«

Otrok oživi iz omrtvelosti, ki mu je začela uspavati bolečine in misli.

»Nekoč si želel biti lep,« pravi učitelj, »take lasi si hotel imeti kot jaz. Ali veruješ, da jih imaš? Smrt si videl, pa povej, če kaj veš, kdaj.«

Nejeverno zgane otrok glavo. A učitelj se ni lagal. Otrok je v svojih štirinajstih dneh brezkončnih bolečin zares osivel. Ob Petrovih besedah se je stegnila Katarina po svello ročno zrcalce in ga drži otroku. Otrok gleda, se čudi.

»Ali sem to jaz?«

»Siv si! Videl si smrt,« deje Peter. »Ali se je še bojiš?«

Otrok zmaje z glavo. Potem je žejen. Potem hoče spati. Ne more govoriti več, le z očmi pripoveduje, vedno bolj vedro, vedno bolj svobodno:

»Držimo se lepo za roko! Ladja odhaja. Dvignila je sidro, razpela jadra, da so se napolnila. Vrvi škripljejo, veselo se pno po njih mornarji. Za ladjo, hej, kako se premetujejo krotke ribe delfini, galebi vrešče, mornarji pojó. Lepo pojó. Addio, addio — zbogom, zbogom... Ne jokajte se... Srce je zveslo, bosiljek diši, pod vsakim nebom Bog živi...«

Bolnik je prestal, izgubil zavest. Živi še, še utriplje srce, še se dušica lovi za borno, izmučeno telesce. Tako kratko življenje je imelo, tako strašno je še hotelo živeti. Peter in Katarina ne izpustita umirajočih ročic, stojita uro, dve uri, tri. Levici sta stegnili drug drugemu čez nedolžno umorjenega, sklenila sta krog in čakata, čakata...

Ob šestih zvečer je Leopold izdahnil. Ultrujen do smrti in omočen se je tedaj opotekel Peter na cesto. Dogodki zadnjih dni so ga silno prevzeli. Domov gre. Grede spi. Najde svoje stanovanje, vstopi, leže in zaspi...

Spi kratko uro, pa ga vrže iz spanja. Potoglavo išče in se skuša osvestiti. Najde pismo na mizi, odpre, čita:

»Pero Markovič! Čas je, da izgineš iz Ljubljane! Cattini!«

Peter se zasmije. Gregor Kavčmar, niti pisave ni pačil...

Iz mladega mraka udari jeka z Rebri. Fabijaničevi šolarji pojó nekje: »Zdrava naša Katrica!«

(Dalje prihodnjič.)

Zupan: Rikarja vas pod Obirjem. (Akwarel.)

ZAHVALNICA.

Zahvaljen Bog, ki si mi dal oči,
da vidim Savo in gore in polja
— vsi smo si zdavna znanci, ki spremljamo
njeno pot —

da vidim solnčno luč,
tiho zelèn pomladnih trav,
lučko kresnico v sladkem senu,
rimsko cesto in véliki voz,
snežinko.

Da vidim poštenemu možu v obraz,
zahvaljen, zahvaljen!

Ki si mi slišati dal, zahvaljen!
Čul sem slovenske besede zvenenje v mestu
na tujem,
in sem se skrtil od sladkosti. —

Ki si mi dal roké, zahvaljen!
Da jih zjutraj razkrilim pred oknom,
da jih k tebi sklenem, ko dnevu umirali daš,
da pobožam teloh na cvetno nedeljo, —
kako drhti in je od solnca gorak!

Ki si mi ustni dal, zahvaljen, Bog!
Ž njimi sem lice poljubil svojemu prvorojencu,
in bilo je nežno, nežno, nežno,
Bog!

Zahvaljen za lepo lepoto moje mladosti, —
rad bi konje zapregel, rdeče, vranje,
če bi jo srečal na belem mostu, o! —
Zahvaljen za moška leta, za zrelo setev živ-
ljenja,

za dolge noči, ko mi je drugoval nesèn
in skeleča, obupna bojazen,
za utripe srca v trenutku, ki je bil vse prelep,
da ne bi odšel, komaj, komaj porojen. —
Kako mi to moje popotovanje
meriš in daljšaš od leta do leta,
glej, saj se vendar vse moje nehanje
na koncu le samo tebe opleta!
Zahvaljen, zahvaljen,
moj Bog!

ANTON ŽUZEK.

PRI MARIJI POMAGAJ.

Zlati so žarki,	mi smo pred njo.
srébrni angeli.	Z dušo smo šli
Mati med svečami,	v gorko nebo,
Mati med gnečami,	blažen nam rdi
Jezus pri nji —	mladi obraz.

Velika maša —
Mati je naša —
prosi za nas!

JOZE POGAČNIK.

TAM ZA ZADNJO GORO ...

IVAN PREGELJ.

(Predzadnje poglavje iz koroške povesti »Umreti nočejo!«)

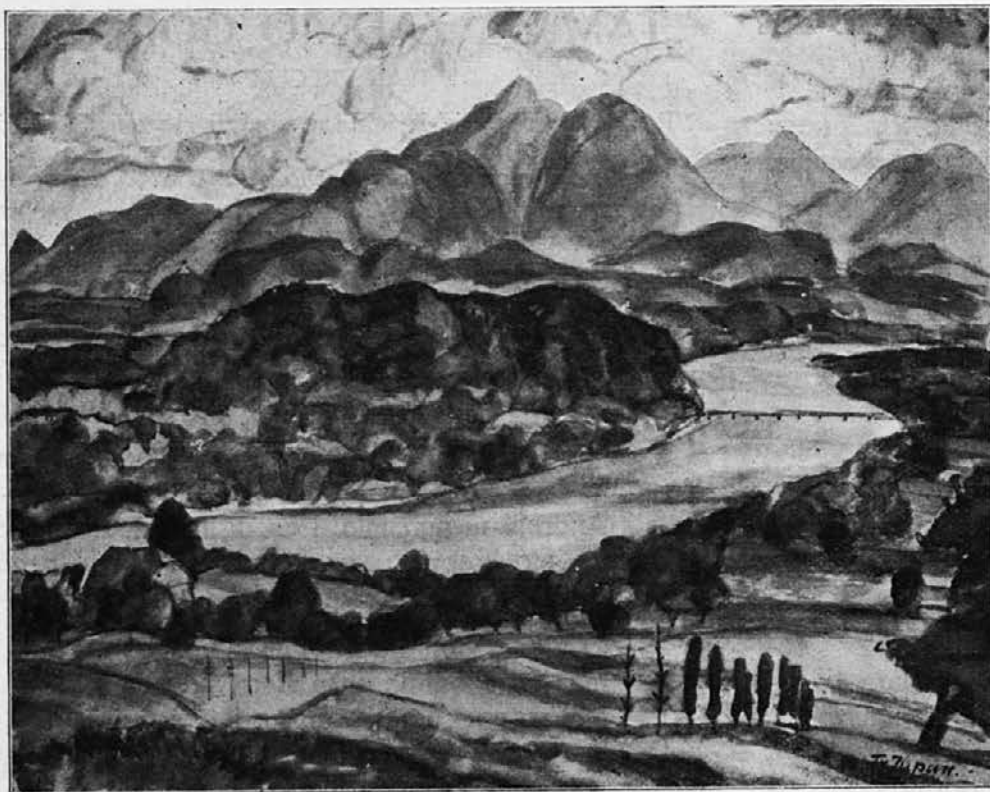
Pregled: Andrej Raznožnik, koroški rojak iz Podjune, je dokončal v Ljubljani bogoslovne nauke pa odhaja v celovško semenišče, da bi ga tam posvetili za duhovnika. Šest let ni videl svoje koroške zemlje, odkoder je moral kol zaveden Slovenec in borec po plebiscitnem glasovanju. Jesenskega dne se vozi od Jesenic skozi karavanški tunel. Na tej kratki vožnji skozi goré gleda v duhu svojo koroško domovino.

Vlak je zapustil Jesenice. Popevka v bridkem g-molu, ki so jo peli mladi ljudje na jeseniški postaji, Andreju ni ugasnila. Pesem in beseda mu je ostala mimo hrupečih voz v spominu in ušesu pa mu bajala bridko in bolno:

»Tam za zadnjo goro, tam je naša Drava,
tam je pokopana naša stara slava;
tam so nam domove težke tmè pokrile,
tam so tuje pesmi naše preglasile ...«

Tisti trenutek se je vrgel brzec iz jesenskega in jutranje gorenjskega solnca v nenadno noč in oglušljivo jeko karavanškega tunela. Luč v vozu je oživela. Toplo in bridko, pa tudi nekam čudno tesnobno se je obudilo potnemu okoli srca. Hvalležno se je spomnil Kranjske in njene tople domačnosti. Bilo mu je, kakor da se vozi z doma in ne domov. Pa je isti čas vzkipeł v živem hrepenenju, da bo v desetih minutah na Koroškem. Zleknil je sam vase, zamižal in se ves prepustil čuvstvovanju. Neugasljiva ljubezen, neutolažljivo domotožje po rodni zemlji mu je obudilo čudno duševno gledanje. Kar pa je čutil in videl z zaprtimi očmi, po spominu, iz sanje in hrepenenja, je bila povelšana tisočera lepota koroške zemljé, tisočera bolešt ljudi, njegovih bračov in sester, njih pesem in sanja, njih jad in jok.

Trikrat po dolgem in počez je bil Andrej dotlej prehodil to svojo zemljo! Zato mu ni ležala zgolj nazorno kakor na zemljevidu pred duhom, imel, poznal in občutil jo je z vsem srcem, z vsemi čuti, celó s spomini na bolečino trudnih nog, žejnega grla, preznojene srajce in zasoplih pljuč. Živela mu je, kakor že jo je bil spoznal, v vseh odtenkih luči in poti: v občutju poldanske soparice, v hladu rosnega jutra, ranih in večernih zarij; tako, kakor jo je videl z visokih gorá, od daleč, od strani, od blizu v podrobnosti najmanjših znakovitosti; pa še takó, kakor ji je zgodovino, rast in razvoj poznal iz knjig. Tako mu je vstajala domovina vsa živa pred duhom; imel ni samo zemeljskih, razgledniško lepih, a hladnih slik, vse mu je živelo, imel je vsak kraj, vsako pot in lepoto v občutju vsega, kar je

Fr. Zupan: Pogled na dravsko dolino pri Velikovecu z Obirjem. (Akwarel.)

bil na teh potih doživel; kako je srečaval in se spoznaval z ljudmi, kako je sam občutil zdaj s potniško plahostjo, zdaj s tiho pobožnostjo, nekoč z mladostno — o, kako je varljiva — ljubezensko blodnjo, pozneje v bridkosti poniževanj, ko so ga kot »izdajnika« gonili in preganjali na vsem njegovem križnem potu vse od leta devetnajststoštirinajstega poslej...

Razgrnila se mu je Koroška vsečez v vsej tisti posebnosti, ki jo loči od drugih slovenskih dežel: kako je vstala dolga in potegnjena iz usahlega jezera pred stoletno let, uglajena od peterih gorskih ledovij, naravnost od zapada na vzhod sredi med apnencem in kristalcem, med steno na jugu, ki jemlje dolinam zimsko solnce, in gomilo na severu, ki prisojna ne zadrži ledenih sap. Kako gre po sredi tega bajnega jezerskega dna kakor žila odvodnica v človeškem telesu reka Drava, kako raste in se redi z leve strani s samimi motnimi dotoki: z Glino, Močnico in Blatnico, z desne s samimi čistimi Bistricami in Belami; kako je raznolik značaj zgornje, srednje in spodnje strani, prav kakor ljudska duša ziljska, rožanska in podjunska, značaj zemelj, ki so neizčrpna slikovitost in lepota: hribovska in dolinska planina, prod, trafa in frata, jelševje in borovec, polje, holm, pečina, sošeska, čer in melj, jezero in jezernice, zablacheno močvirje, ribnják, Tinjsko in Jadovsko barje s šoto kakor ljubljanskoiški okraj. Vstale so potnemu kot visoki bregovi te doline še predgorja, nižji zid pred steno na levi in

desni, pod Turami in pod Karavankami: tam gori Osojščica, Krške gore, Dholica, Goli vrh, Križna in Šenturška gora, Svinška planina in Górica; tu spodaj Kepa, Plevnica, Suhi vrh, Belščica, Žingarica, Grlovec, Sešiče in Obir, Ovčeva in Peca. Videl je še, kako je zrastle strašni, ploščati gomili podobno iz dna osrednje zemlje trojna Zadnica, slovenske Hure — goré: Dobrava in Petelin, Turija in svet do Mohlič in lesovi do Podjune.

Mimo ogrodja in okostja temu telesu je videl popotni še ves življenjski nadih teh zemelj, polt in barvo in meso, zgodovinsko in časovno plast, ki je živela nad eonskim likom od vekov. To je bil neskočno bogat nastroj iz prirode in žitja ljudi. Bila

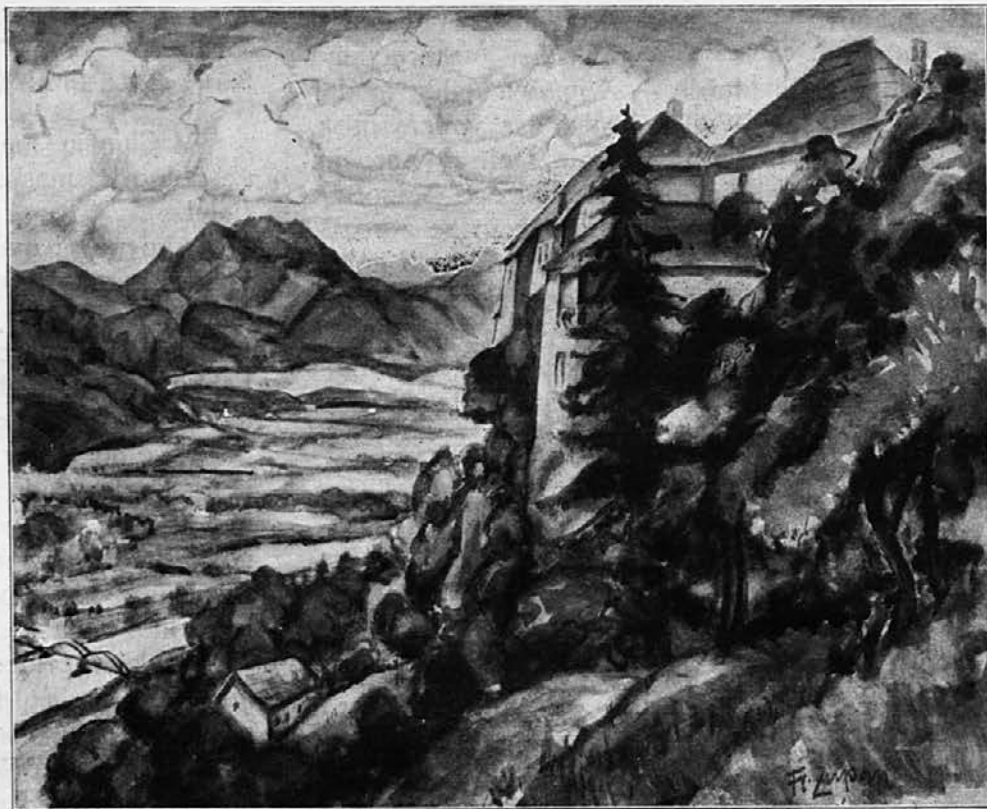
je pesem človeških selišč, siromašnih hiš in mogočnih domov, stog, gosposki dvorec, prístava, cerkev in cerkva, kužno znamenje, grad in gradič, mesto in vas, prošnja, komenda, samostan, most in mlin in brod, steza in bridko trda cesta, ravan s pogledom v konture ličnih vasi na obzorju, krčma ob cesti, samotni topol in bohotna rast vonjajočih slovenskih lip. Brez kranjskih kozelcev je imel predstavo koroških senenih ostrvi in žitnih kopanc-ljev, mimo davno v sipino razsute kranjske slave in prošlosti gradov, še ohranjeno slikovitost razvalin in spomenikov: Ostrovico, Landskron, Humberg, Krko, Gospo Sveto, Dobro ves, Tinje, Grebinj, Kamen, Breže, Šent Vid in Vetrinj, koroški Rim, blizu sedmih holmov doma.

Iz te begotno povprečne slike so se potniku poedino doživljeni nastroji jače in nazorneje odražali: občutil se je vrh Dobrača ob slovenski cerkvi kakor nekdanj, z otroško vero, da je tu gori vzel zapeljivec Boga, ko ga je izkušal. Videl se je na Tabru, kjer je skoraj sedel na kačo, ves zave-rovan v lepoto Baškega jezera pod seboj. Spomnil se je od Klopinskega jezera, da je visoko v steni na Kačarici samotna breza. Na traberški cesti že blizu Pliberka ga je bila nekoč zajela nevihta. Most čez Dravo pod Humbergom je premeril, da je prav 340 korakov dolg, z Žihpolja se je odpočit razgledoval po Rožu, ko ga je čudovito zalilo zlato zahajajočega solnca. Blizu Galicije čez Anin most ga je bilo še otročjega strah velikega psa. Do

zadnje redkosti se spominja cerkve na Krki: črnega predikanta, ki grmi nad prižnico v prepad, stoterih stebrov v kripi, zastrite Vere v mramoru ob grobu svete Heme, njenega kamena, kamor je sedel, da bi uslišan bil. V duhu je ugibal skrivnost lesene »koroške deklice« s klobukom in ključi nad vodnjakom v Weitensfeldu, hodil po tesnéh navzgor, videl čez vodó razpeto perilo, prešel tesni in prevalil do Trga na Osoje, ki jih bogvečemu ni ljubil, nego le iz slovenske Aškerčeve balade. Imel je moža s peresom iz Sent Vida, ves Celovec z mostom zmajevih devic in smešno okornega Korošca, ki na trgu stoji kot Herakles, ki si je brado obril. Poznal je togo žalost koroških svefinj, kužno znamenje svete Trojice v Velikovcu, ki ga je z mrzkim napisom onesnažilo razpaljeno sovraštvo, prav kakor znamenje pod Kaplo pri Kreuzwirtu. V duhu je romal mimo jezer in vodá k svetemu Lenartu, z verigo opetemu, trpel in stradal v mrzlem Celovcu in sanjal o počitnicah pod dobravami za Dobro vasjo, učil se tam skrivaj ruščine in srbščine, bral Maya, Jurčiča, Fischerjevega Prešerna in Jenka, pisal svoj dnevnik, svojo prvo pesem, svoj prvi dopis, svoje prvo in zadnje ljubezensko pismo... Tisti dnevnik njegov, kdo ga je vzel? Kako neki se je že začel? »Jaz, Andrej Raznožnik, pravi potomec učenega magistra Andreja Raznožnika, ki je na poti v Železni Kapli l. 1676 nenadno, a mirno v Gospodu zaspal, da bi svojega deda pridnosti in učenosti vreden postal...«

Poť skozi zemljo se je prevalila. Kakor strašna tromba je zabobnel predor. Andrej je vedel, da je prešel mimo mejé. Pred duhom mu je vstala še živeje in še bliže dolgo pogrešana domovina. Zdaj ni več le gledal, zdaj je gorel, čutil s krvjo in dušo, govoril, pomiloval, basnil in pel:

»Zemlja moja, čudovita! Kakor lepo deklé si. Prav zato, ker je lepa, jo prvo skvarijo in ubijejo. Ali je res tudi tebi v prokletstvo tvoje lepote blagoslov? Tvoja jezera in tvoje nebo; tvoje polje in tvoj log, tvoje solnce in tvoja zimska odsojnost, tvoje rude in tvoj les, tvoja pesem, tvoja beseda, ki že kaj kalno teče in se le zdaj pa zdaj kakor zlata

Fr. Zupan: Rož s Humberga. (Akwarel.)

žilica v kalnem potegne, kakor srebró stara slovenska žlahtnina oglasi? Tvoj blagoslov, naša noša in legenda, naš ples, kres in naš pev! Tvoj blagoslov, naša slovenski kri, naš obraz, naše gostoljubje in naša sanjava blodno bolna slà! Naš blagoslov, sámo zlato slovenskih imen do zadnjih deželskih mej, kraju in ljudem, vodám in gorám, še ljudski duši, še tam, kjer nas ni več domá, kjer se naša dobrota, ubita in pokrita od tujega, le še v obličjih nedolžnih otrok odkriva in utajiti ne da...«

»O deca naša! Kaj ti jemljejo in kaj vse so ti že vzeli! Pravico od Boga in začetka za puhlo in gizdavo laž. Lepi domači »Bog Vas sprimi!« so ti vzeli. V zameno imaš omledno šolski Grüß Gott. O deca naša!«

»V božjem imenu,« je čustvoval popotni vse bolj trudno in bridko, »imej pozdrav, ki je lep in odvraten, le ker je lažniv kot Judežev poljub, saj verjamem, da se nič brez božje volje ne zgodi. Pa tó božja volja biti ne more in ni, da bi nam z besedo, ki nam jo dušijo, sie drosseln uns, da bi nam z besedo materino tudi nesmrtno lepoto duš jemali. Nočem kretinske Koroške, nočem je posiljene, nenaturne! Tožim pred Bogom! Kdor materi otroka tují, Bogu ga je vzel in ubil. Ljubezen sámo je ubil, ki je iz nje vsa druga vernost, do oblasti, do šole, do cerkve in Bogal!«

Ko je Andrej Raznožnik tako videl in trpel, je vstala še ena čudovitost njegove Koroške pred

dušo njegovo. Videl se je Podkloštrom v cerkvi sv. Lamberta. Na levi ob vratih visi tam prečudna slika: In gremio Matris — Wie anmüethig in der Mutter schoß die Weißheit sitz des vatters groß. Kronana Mati božja ima svoje Dete v naročju. Srepa, kakor umirajočim, ji strmijo oči. Bolijo, ne veš takoj, čemu. Pa si stopil bliže in se zgroziš. Materi božji krvavi čelo v strašni rani. Ne kakor Sinu na Golgoti skozi roke in noge, skozi čelo Ji je nekdo pognal žrebelj...

Raznožnika je streslo. Stokrat že, ko je bedel in ko je sanjal, se mu je bila spovrnila ta slika. Umel je napis, a podobe ni umel. Ta trenutek pa se mu je razodelo.

»Ubita nebeška Dobrota,« je vzkliknil in sklenil roke, »proši za nas! Saj so tudi nas kakor Tebe trpinčili, ki smo Tvoje podkloštrske lepote in martre živ odtis. Ubiti, kakor Ti, da trpiš, a da živiš!«

»Ekscelence,« se je nato čudno sprostil v porog, »dró! Tako hudo ni, kaj ne. Tako strašno ne znate sovražiti. Nasprotno, kaj? Celó priznavate. Da je koroški Slovenec pobožen, pohleven, pošten in darovit. Čemu bi ga križali? Priznamo mu, kar mu gre. Lep rod in vse svoje ima od sebe in le eno ni prav: umreti da noče.«

»Dro! Nočemo umreti«, je vzhajal popotni v radosti. »Če ne več, vsaj 15.279 nas je še bilo 10. oktobra 1920. 15.279 junakov, ki jih niso ostrašili ne oblastnik ne grof, ne učitelj ne nemška pridiga, ne groznja ne graja ne greh... Nočejo umreti! Ne bodo umrli!« — — —

Vlak je prhnil v luč in dan. Andrej Raznožnik je začudeno iskal in strmел. Le kje je ostalo trpko, a zdravo solnce z Jesenic? Področčico je zalijala siva, težka in mrzla meglà...

Fr. Zupan: Grafenauerjev dom v Zili. (Akvarel.)

KLEPETULJA.

Spisal EMILE RICHEBOURG. — Iz francoščine prevel F. Š.

V Clunyju, malem maconskem mestu, je živel že dolgo let marljiv mož, ki so mu dejali oče Lapalut.

Ako ga ni oviralo slabo vreme, je že na vse zgodaj korakal z orodjem na rami na delo v svoj vinograd.

Oče Lapalut je imel šestdeset let; obogatel ni. Lahko se je tolažil zavoljo tega, zakaj bil je malo modrijana, in ni kar nič skrival svoje dobre volje pred svetom. Sicer bi se dalo misliti, da je zadovoljen s svojo usodo: ni si želel bližnjega blaga in je živel skoraj v blagostanju, ker se je v svoji skromnosti zadovoljil z malim.

Ljudje, ki so poznali starega vinogradnika, so govorili o njem:

»Kakšen priden človek je ta oče Lapalut! Nikdar ga nisi slišal tožiti in še manj opravljati svoje sosedu. Vedno ima smehljaj za vse, ki jih sreča. In kadar za trenutek pozabi kramljati, vam bo vedno povedal kako staro hudomušno zgodbo, da se boste smejali do solz. V maju, brž ko ne pada več slana in vzplameni njegovo mlado grozdje v cvetju, je oče Lapalut zadovoljen. Najsrečnejši je v Clunyju.«

Ako gledaš le na zunaj, je pač dosti ljudi, kot je bil oče Lapalut, o katerih meniš, da so srečni, ki pa le niso. Ne, stari vinogradnik ni bil srečen. Svojo bol pa je skrival, čuval jo je sam zase, na dnu srca. In to že odtlej, odkar se je — kot to dela ves svet — oženil. Njegova žena mu je bila edini vzrok grenkobe; ne da bi hotela seveda — je zastrupljevala njegovo življenje.

In vendar ni bila slaba ženska, ne požeruhinja, ne razsipnica... Če je imela svoje dobre in slabe trenutke kot toliko drugih, je oče Lapalut pač dobro vedel, da je popolnih žensk težko najti v Clunyju kot drugod. Gospa Lapalut je bila torej izvrstna gospodinja; toda, ah! imela je grdo napako, o kateri je menil pošteni mož, da je strašna. Bila je klepetulja!

Kaj bi mož vse storil, da bi zadržal jezik svoje žene, ne utegnemo povedati. Opomini, prošnje, grožnje — vse je bilo zaman. Čenče in opravljanja so nadaljevala svojo pot in se širila po mestu.

»Moja žena bi naščuvala celó dvoje pločov, da bi se bila med seboj,« je govoril Lapalut.

Prav zares je trpel ubogi oče Lapalut, da ne govorimo o vseh zamerah, ki mu jih je klepetulja s svojimi nespametnostmi povzročala. To je često privedlo do prepira v hiši.

Nekega jutra pa, ko se je vinogradnik razhudil — kar se je pripetilo redkokdaj — in ko je očital ženi njeno klepetavost, preden je odšel v vinograd,

so se odprla hišna vrata in zadirčen glas je presekala razgovor s temi besedami:

»Kupite danes kako stvar, dobra gospa... Glavnik, gumba, nifi, igle, milo, nove časopise.«

Bil je »slinar«. Tako imenujejo ponekod na Francoskem male branjevce, krošnjarje, cunjarje.*

Oče Lapaluť se je obrnil k trgovcu in mu dejal osorno:

»Ničesar ne potrebujemo.«

Slinar pa ni odnehal:

»Par dobrih naramnic, lepo žajfco...«

Ker pa se je pri teh besedah začel režati, se je očetu Lapaluťu zdelo, da mu hoče nagajati. In še bolj se je razsrdil.

»Nesramni slinar,« je zavpil, »takoj se mi spravi, če ne...«

In z obema rokama je zgrabil za motiko. Prodajalec se je naglo zasukal; ko pa je prestopil prag, se je obrnil in še ponovil ter se smejal:

»Par dobrih naramnic, lepo žajfco...«

Oče Lapaluť mu je zaloputnil vrata pred nosom. Takoj nato je odšel v vinograd. Vrnil se je krog poldne kot po navadi, da bi kosil z ženo. Pa komaj ga je spoznala: sključen je bil in kakor da je ves obupan.

Ona se vznemirja, plaši in ga izprašuje, kaj mu je, kaj se mu je pripetilo. On pa je čezdalje bolj razburjen, toda ji ne odgovori. Sede za mizo in ona mu postreže s kosilom; pa odkloni, on, ki je vedno s tako slastjo. Tedaj ga začne iznova spraševati.

»Ne, ne,« ji reče on, »ne izprašuj me, ne boš izvedela ničesar!«

In s komolci na mizi in z glavo v dlaneh je začel stokati, da bi srce raztrgalo.

Uboga žena ni vedela, kaj naj si misli, in je hotela na vsak način spoznati vzrok njegove velike bolešči. Pokleknila je predenj in ga ponižno prosila, naj govori.

»Ah! To me dušil« je žalostno vzdihnil; »toda, ali smem tebi povedati, kaj sem storil? — Ti bi šla novico takoj pripovedovat sosedom.«

»Ne, možek, ne, obljubim ti, da ne povem!«

»Žena, ti bi povedala, ker ne znaš držati jezika za zobmi, in spravila bi me še na galere.«**

»Na galere! Oh! Moj Bog! Oh! Moj Bog!... Kaj si vendar storil, nesrečnik?«

»Ali mi obljubiš, da ne boš izklepetala?«

»Prisežem ti, da ne zinem.«

»Pravi! Izpovedal se ti bom: Delal sem v vinogradu, kar se slinar, razumeš, slinar...«

* Francosko se zove tak mož »maquieu«, kar pomeni polža-slinarja, ker se tak cunjar vsiljuje, slini s svojo robo, ali ker nosi hišo — krošnjo.

** Prislilno delo na ladjah; neke vrste kazni v preteklosti.

»Dobro, da!«

»... postavi predme in ne da bi mu kaj dejal, mi začne striči rožičke. Bil sem slabe volje, jeza me pograbi in ga usekam z lopato — in ubil sem ga!«

»Grozno!« je zavpila ona, »ubil si ga! — — — Kaj bo zdaj z nami? Izgubljeni smo.«

»Ne, pomiri se, bila sva sama, nihče me ni videl; ampak pazi na svoj jezik, ti pravim.«

»In ko si ga ubil, kaj si pa napravil z njim?«

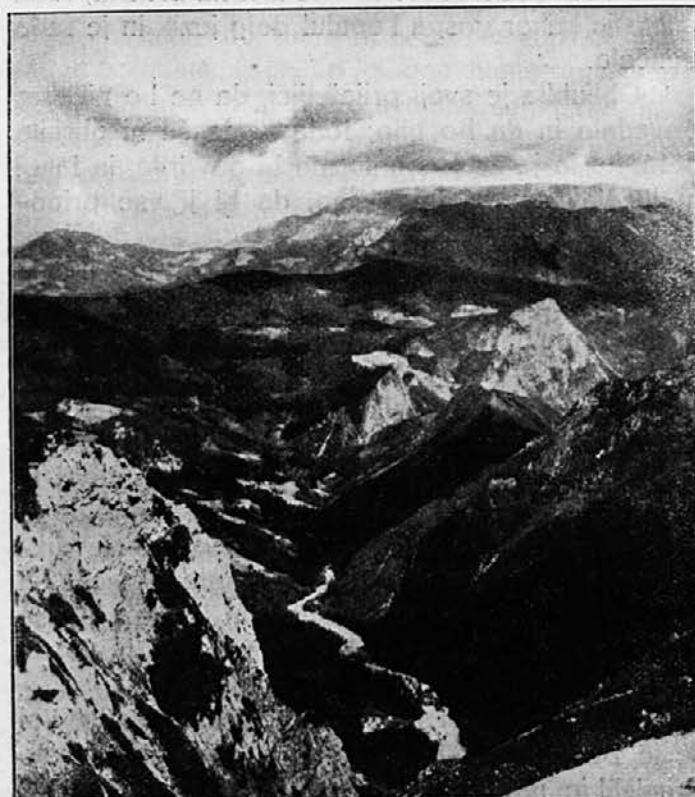
»Jamo sem izkopal v vinogradu in ga zakopal. Povem ti, da me ni nihče videl; in pazi: če boš kaj zinila, me bodo odpeljali na galere.«

Oče Lapaluť se ta dan ni več vrnil v vinograd. Mož in žena sta prebila ostali večer v jadikovanju. Drugi dan pa je vinogradnik zgodaj vstal; kazal se je mirnejšega; odšel je na delo in še ostro zabičal svoji ženi, da naj molči.

Potem, ko je opravila svoje gospodinjsvo, je gospa Lapaluť s polno glavo temnih misli in težkim srcem — to se razume — čutila, da je tajnost ubojstva, ki ga je izvršil njen mož, pretežka, da bi jo nosila sama s seboj. Hitela je, da najde kako sosedo, in ji je zgodbo povedala.

»Predvsem pa, ne povejte nikomur!« ji je dopovedovala v solzah, »sicer bi bila jaz in moj mož izgubljena!«

Soseda je že dolgo poznala očeta Lapaluťa, dobrega, spoštovanega od vseh v Clanyju, o katerem bi nihče ne mislil, da more storiti kaj hudega.

Ovševa in Peca z Mrzle gore preko Matkovega kota.

Fr. Zupan: Znamenje ob Baškem jezeru. (Akvarel.)

Zato je bila zelo osupla, ko je izvedela, da je ta mož z lopato ubil človeka.

Dasi se ji je dejanje zdelo nenavadno in strahovito, je vendar morala verjeti, ker je gospa Lapaluť sama priznala zločin, ki ga je storil njen mož.

Ta soseda nikakor ni bila zlobna ženska; toda imela je kakor gospa Lapaluť dolg jezik in je rada čenčala.

Obljubila je svoji prijateljici, da ne bo ničesar povedala in da bo tiho; toda — ta še ni obrnila petá, ko jo je že zasrbelo, da bi govorila, in takoj si je šla poiskat tovarišico, da bi ji vse pripovedovala.

Ta zadnja je naredila prav tako, in čez uro je bilo že vse mesto pokonci. Vsi ljudje so vedeli, da je oče Lapaluť ubil revnega slinarja in da ga je — tak podlež! — sam zakopal v vinogradu.

Poštena vinogradnikova preteklost je bila brž pozabljena. Videli so v njem samo ničvrednega ubijalca. Star potuhnjeneč je bil. Prav gotovo ni bil to njegov prvi zločin. Posrečilo se mu je, da ie posebno hinavsko varal ves svet vse svoje življenje. Tedaj so se spominjali nekaterih njegovih navihanosti, katere si je izmislil in katerim so se tudi mnogi smejali, zdaj pa so v njih odkrili dokaz njegove hudobnosti.

Ko je izvedel Ubinoť, orožniški brigadir, kaj se je zgodilo, se mu je zarezala guba sredi čela. Pomislil je, nato pa poklical Lalloisa, najstarejšega orožnika v brigadi.

»Težak slučaj je,« mu je dejal; »nikdar bi ne bil mislil, da more kedaj biti v tem malem poštemem clunyskem mestu kak ubijalec. Treba bo zajahati in kar najhitreje oditi, da bo obveščena gosposka maconskega okrožja. Medtem pa se bom jaz z orožnikom Jasminom podal k Lapaluťu na dom in ga bova prijela.«

Orožnik Lallois je prislonil roko k čepici in odgovoril kot hrabri pandur:

»Kakopak, brigadir!«

Potem si je obul škornje in obesil svojo veliko sabljo na žolto pasico, zajahal konja in v polnem teku oddirjal v Macon.

Brigadir Ubinoť in orožnik Jasmin sta se pa odpravila na dom k očetu Lapaluťu, ki se še ni vrnil iz vinograda.

Gospa Lapaluť je pripravljala kosilo, ko je videla namesto svojega moža, ki ga je čakala, vslopiti orožnika. Zelo je prebledela.

»Kje je oče Lapaluť?« je vprašal brigadir.

»Zjutraj je odšel kot po navadi obdelovat vinograd,« je vsa zmedena odgovorila. »Kosilo je že pripravljeno; vsak čas bo prišel.«

»Prav, ga pa počakava.«

»Pa, za božjo voljo! Dobri gospodje orožniki, kaj mu vendar hočete?«

»Mati Lapaluť, to ni Vaša zadeva; z njim morava govoriti.«

Uboga žena je spoznala, da je soseda povedala in da sta orožnika prišla moža aretirat. Tedaj se je začela tresi po vseh udih.

Oče Lapaluť se je zelo lačen vrnil iz vinograda. Na ulici pred hišo je videl zbranih mnogo ljudi in ugenil je, kaj se je zgodilo. Takoj se mu je stemnilo čelo.

»Nesrečnica ni mogla držati jezika«, je zamrmral.

In sklonil je glavo in šel skozi sredo radovednežev. Ni videl zlobnih pogledov, ki so mu jih metali; čul pa je, da so dejali:

»On je, tukaj je!«

V skoku je dosegel vrata, jih odprl in bil pred orožnikoma. Snel je čepico, pozdravil brigadirja, se zelo začudil, da ju najde pri sebi doma in prav vljudno vprašal, s čim jima more postreči.

»Oče Lapaluť,« je dejal brigadir, »odgovorili mi boste na vprašanja. Pravkar so nas obvestili, da ste zagrešili strašen zločin.«

Lapaluť je sklonil glavo in ni odgovoril.

»Ah, dobri gospodje,« je zavpila žena, »moj ubogi mož ni ničesar storil, vam rečem!«

Oče Lapaluť je ženo presunljivo pogledal.

»Nesrečna ženska, molči,« ji je nemo zapovedal; »ti si vzrok tega, kar pride.«

Sesedla se je na stol in skrila glavo v predpasniku, da zaduši svoje vzdihne.

»Oče Lapaluť, odgovoriti je treba,« je povzel brigadir z ukazujočim glasom. »Ali priznate krivdo zločina, katerega Vas dolžé? Ali je res, da ste ubili ubogega slinarja in ga potem v svojem vinogradu zakopali?«

»Gospod brigadir, ne veste...«

»Oče Lapaluť, gre za to, da odgovorite praviloma na moje vprašanje; storite torej to kratko in gladko!«

»No, prav! Res je, gospod brigadir, ubil sem in zakopal v svojem vinogradu ubogega slinarja.«

Krik se je izvil izza predpasnika gospe Lapaluť.

»Oče Lapaluť,« je strogo povzel brigadir, »v splošnem uživajte spoštovanje pri svojih someščanih; kako neki ste mogli postati v tej starosti zločinec?«

»Gospod brigadir...« je jecal vinogradnik.

»Odgovorite, oče Lapaluť!«

»Tako je bilo, gospod brigadir: slinar mi je zastavil pot; hotel sem ga odriniti, tedaj mi pa rožičke, veste — osle pokaže... Tako mirnega, koť sem po navadi, me pograbi jeza in pri moji veri, tako hudo sem ga udaril z lopato, da sem ga ubil!«

»Potem ste izkopali jamo v svojem vinogradu in ga zagreblj?«

»Da, gospod brigadir.«

»Prizna svoj zločin,« je dejal nato le-ta svemu orožniku.

Nato je položil roko na ramo vinogradnikovo:

»Oče Lapaluť,« je dejal, »v imenu postave Vas aretiram.«

In ko si je mati Lapaluť ruvala lase od obupa in na glas tulila po hiši, sta orožnika odvedla zločince in ga privedla v orožniško ječo, za njima pa je hitela razdražena in sovražna množica, ki ni nehala kričati:

»Lopov, na galere prideš!«

In bili so celo nekateri, ki so dejali:

»Usmrčen bo!«

Oče Lapaluť pa je preklinjal v osebi gospe Lapaluť vse klepetuljaste ženske v Clunyju in drugod.

* * *

Župan, svetovalci, mirovni sodnik, vsa dika Clunyja je, zbrana pred mestno hišo, pričakovala oblasti, ki jih je šel obvestiti orožnik Lallois.

Ob pol petih je vstopil v mesto Cluny državni pravdnik v spremstvu preiskovalnega sodnika in sodnega zapisnikarja. Te gospode so sprejeli pred županstvom ugledni možje, ki so bili v takih okoliščinah vsi prepadli. Ukazano je bilo, da naj privedejo zločinca.

Fr. Zupan: Gorje v Zili. (Akvarel.)

Med dvema orožnikoma so pripeljali očeta Lapaluťa iz ječe pred gosposko.

Doslej je bil stari vinogradnik videti zelo miren, mislil bi celo kdo, da si prav nič ne stori iz težavnega položaja. Toda, ko je bil mahoma pred državnim pravdnikom in preiskovalnim sodnikom, to se pravi pred veličastvom pravice, je postal nemiren, se zmedel in izgubil svojo trdnost.

Pri besedah preiskovalnega sodnika: »Lapaluť, Vi ste zagrešili ubojstvo človeka,« je široko odprl oči, kakor da ni razumel.

»Zagrešili ste ubojstvo človeka,« je važno ponovil oblastnik, »Vi ste ubili...«

»Gospod sodnik, ubil sem slinarja.«

»Ubili ste, priznate?«

»Priznam, gospod sodnik.«

»Ta slinar Vas je izzival?«

»Rožičke, osle mi je kazal.«

Več resnim osebam je zopet prišlo, da bi se zasmejali. Treba je pa tudi povedati, da je imel oče Lapaluť res zelo norčavo postavo.

»Kaj Vam je padlo na um, da ubijete človeka?« je vprašal preiskovalni sodnik.

»Slinarja, gospod sodnik!«

»Da, slinarja, odgovorite!«

»Lopato sem držal v roki, vzdignil sem jo in močno zamahnil po njem.«

Okoli stoječi so se zgenili od groze.

»Ves svet ve, da nisem zloben, gospod sodnik; prisežem, da se mi je to prvič pripetilo.«

To pot pa so buknili v smeh.

»Odšli bomo na mesto,« je dejal državni pravdnik, »in najprej izkopal žrtev.«

Dva orožnika sta se postavila ob stran očeta Lapaluta in ves svet je odkorakal od mestne hiše.

Tuleča in razgrajajoča množica je drla za sprevodom in ga spremljala do vinograda.

»Ali ste ga tukaj ubili?« so vprašali Lapaluta.

»Da.«

»Tedaj nam pa pokažite kraj, kamor ste ga zagrebli.«

Oče Lapalut je, vedno med orožnikoma, stopil med svoje trte, za njim oblastvo in ugledni možje clunyjski. Ko je napravil nekaj korakov, se je ustavil, rekoč:

»Tukaj je.«

Trepetanje je obšlo množico, ki je obkolila vinograd in se nestrpno zazrla v žalostni prizor, ki se ji bo nutil. Mož s krampom v roki je stopil naprej in jel odkopavati zemljo.

Po petih minutah je izkopal že široko in globoko votlino, ne da bi kaj odkril. Oblastniki so v splošnem mirne narave, a reči moramo, da jim je začela potekati potrpežljivost.

»Prav po nepotrebnem delam tukaj,« je dejal kopač, »dobro vidim, da ni nič.«

Tem besedam je sledilo mrmranje nezadovoljstva in tudi razočaranja.

»Lapalut,« je dejal strogo državni pravdnik, »na tem mestu nikakor niste zakopali svoje žrtve?«

»Prosim oprostite, gospod, tukaj je.«

»Sami vidite, da ni ničesar najti.«

»Še enkrat lepo prosim, oprostite, gospod državni pravdnik, toda že dolgo je tega, kar je kopač Fran Michut odgrebel slinarja.«

»Ah, ta človek je pa nor!« je vzkliknilo oblastvo.

Gledali so očeta Lapaluta z začudenjem. On pa se je mirno sklonil in pobral velikega polža, čigar slinasto telo je lezlo iz strte lupine.

»Vidite, da nisem lagal,« je dejal, »prav tu sem ga zakopal, ker je res tu.«

»Lapalut, kaj se drznete uganjati burke z oblastjo?«

»Gospod državni pravdnik, vse svoje življenje je oče Lapalut kot ubog mož spoštoval postave svoje domovine in pravico in tudi one, ki jo predstavljajo.«

»Torej, kam ste skrili človeka, ki ste ga ubili?«

»Jaz — ubil človeka! oh! gospodje, ali ste mogli kaj takega misliti? — Kot sem imel čast opozoriti gospoda preiskovalnega sodnika, sem ubil slinarja in ta je tukaj.«

Tedaj pa se je vzdignil v množici strahovit grom smeha, kot ga je le kdaj bilo slišati.

»Gospodje,« je dejal tedaj župan clunyjski, obrnivši se do oblastnikov, »povedati vam moram, da pravijo Clunyžani vinogradnim polžem tudi slinarji.«

Vihar smeha se je podvojil.

Toda oblastniki in orožniki niso bili zadovoljni.

»Lapalut,« ga je ostro nagovoril državni pravdnik, »trosili ste iz nerazumljivih razlogov to smešno govorico, da ste zagrešili zločin!«

»Oh! Ne jaz.«

»Povzročili ste v tem mestu veliko razburjenje. Orožniki so se zglasili pri Vas; namesto da jim poveste resnico, ste uganjali še naprej svojo predrzno šalo s tem, da ste se dali aretirati.«

»Povedal sem orožnikom resnico, da sem ubil slinarja.«

Oblastnik ga je tako grdo pogledal, da je nagnil glavo.

»Tako dobro ste igrali svojo zoprno komedijo, da se Vam je posrečilo premočiti vse. Toda naučili se boste v svojo škodo, da ni nikomur dovoljeno, kaliti mir svojih someščanov, povzročati škandale in norce briti iz javne oblasti. Ako niste zagrešili zločina, ste pa zakrivali prestopek, čigar važnost bo še precenjevana. Lapalut, odvedli Vas bomo pred policijsko kazensko sodišče.«

Oče Lapalut je prebledel in debele solze so mu stopile v oči.

»Kaj, jaz bom šel na policijsko sodišče!« je vzkliknil, »kakor kak tat ali zlobnež, jaz, stari oče Lapalut, ki ga vsi ljudje v Clunyju imenujejo poštenjaka! ... Ah, gospodje, priznam, da nisem storil

Črna s Peco.

prav, kesam se zelo zavoljo tega, ne dajte, prosil bom vse za odpuščenje. Gospodje oblastniki, gospod župan in vi, ugledni gospodje, nisem mislil, da bo stvar vzdignila toliko šuma in šla tako daleč, prisežem vam... Ah, za vse to me peče vest!»

»Res je, oče Lapaluť,« je dejal župan, »vsi vemo v Clunyju, da ste zelo dober mož; pa kakšna posebna misel Vas je bila obšla? Nedvomno niste ravnali brez razloga; kaj ste si mislili, oče Lapaluť? Dajte, povejte gosposki resnico!»

»Prav, gospodje, povedal vam jo bom: Ženo imam, ki jo zelo ljubim, ker mi je družica že petin-trideset let; — starala sva se drug ob drugem — ljubim jo tudi, ker je varčna in dobra gospodinja. K nesreči pa ima strašno napako, klepetulja je! — Sam vrag jo drži za jezik in vidim, oh, bolj ko se stara, bolj je čenčavasta. Vse sem že poskusil, da bi jo pripravil k molku, pa se mi ni posrečilo. Ali ni to huda nesreča, gospodje? — Včeraj pa sem hotel poskusiti novo preskušnjo. Naredil sem se zelo neutolažljivega, ko sem se vrnil iz vinograda; kot sem pričakoval, me je izpraševala; tedaj, ko se me je že zadosti naprosila, sem ji dejal, da sem ubil slinarja in da je pokopan v vinogradu. No, prav, gospodje, ona pa ni mogla držati svojega zlomkovega jezika. Danes zjutraj je vse povedala sosedu, ki je povedala drugi, in tako dalje... in vse mesto je bilo pokonci. Orožniki so prišli pome, dal sem se odvesti, misleč, da bo to dober nauk za mojo ženo. To je resnica, gospodje. Ah, ko bi le klepetulja bila ozdravljena!»

Gospodje se sami niso mogli več dlje držati resno in so se vdali splošnemu veselju. Bili so razoroženi.

»Na ljubo dobremu pričevanju, ki ga je izrekel o Vas gospod župan, Vam odpustimo,« je dejal državni pravdnik; »toda, če boste še poskušali ozdraviti napako svoje žene, storite tako, da boste rabili manj huda sredstva. Prosti ste.«

Vinogradnik se je kar pogreznil v pozdravljanja in zahvaljevanja. Množica pa je začela vpiti: »Živel državni pravdnik! Živel oče Lapaluť!»

Množice so nestalne kakor valovi. Clunyjsko ljudstvo, ki je še uro poprej samo hotelo obesiti očeta Lapaluť, ga je zdaj spremljalo z radostnimi vzkliki.

Onim, ki še niso vedeli, so pripovedovali dobro zvijačo, ki si jo je izmislil, da bi ujel za nos svojo ženo, s katero pa je potegnil vse skupaj.

Najzvitejši se niso obočavljali izjavljati, da je polževa zgodba najhudomušnejša in najboljša šala, kar jih je bilo kdaj uganjenih v Clunyju.

Ko so prišli obvestit gospo Lapaluť, da je njen mož prost, je malo manjkalo, da ni znorela od veselja.

Pritekla je svojemu dragemu možku nasproti in se mu vrgla pogrkovaje krog vratu.

»Ko bi le ne klepetala več,« ji je dejal, »pa bi bil zadovoljen.«

»Ah, moj dragi možek, obljubim ti, da ne bom več opravljala.«

»Do drevi morda,« jo je zavrnil, zmajaje z glavo. »Ah, zelo te mora srbeti jezik, ker bi rajši poslala moža na galere, kot da bi molčala.«

»Odpusti mi, ljubi možek, obljubim ti zares, da ne bom več opravljala.«

»No prav, bomo videli,« je sklenil oče Lapaluť. In v drugič je zmajal z glavo v znamenje, da dvomi.

Zvečer po večerji pa je brigadir Ubinot kramljajal z Lalloisom.

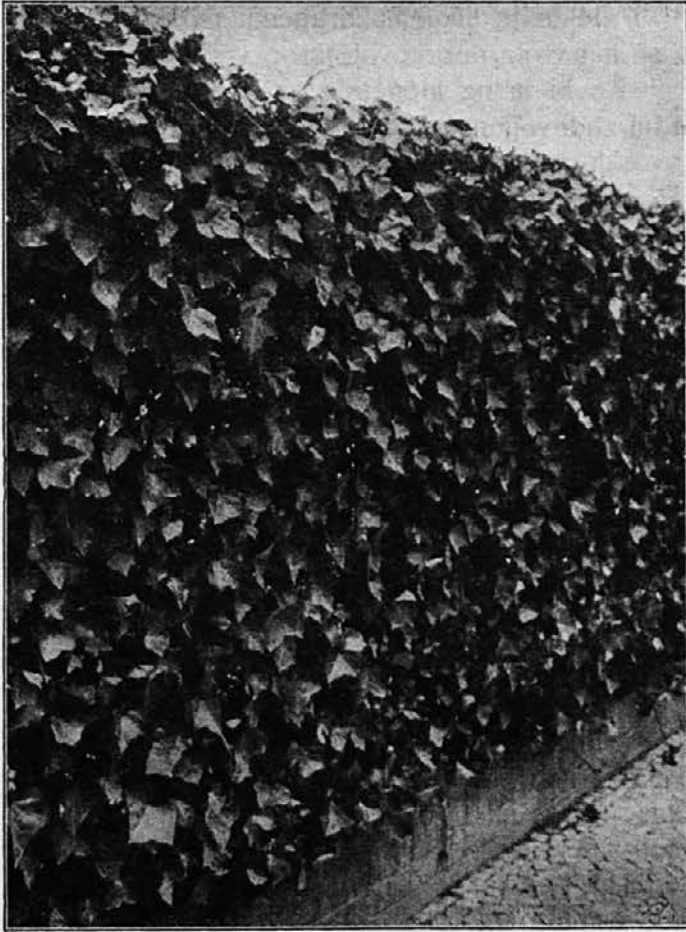
»Orožnik,« mu je dejal, »sedaj se dviga v mestu mnogo hrupa za nič. Malo preveč smo se podvizali z aretacijo očeta Lapaluťa in odjezdili v Macon obvestiti oblastvo; iz tega sledi, da smo delovali s preveliko naglico.«

»Vidite, Lallois,« je nadaljeval brigadir in si vihal brke, »mi bi potemtakem ne smeli zaupati očetu Lapaluťu in bi smeli poslušati govorico samo pogojno. Lapaluť je prebrisan lisjak, ki zna iz torbice svojih zvijač izvleči po svoje kak dober dovtip. Toda ubogega moža je treba pomilovati, da ima za soprogo jezični mlin. Pa s tem ji je dal dober nauk; no, dobro, orožnik Lallois, videli boste, da ni ozdravljena. Jaz imam svoje mnenje: pravim, če ima človek po nesreči za ženo klepetuljo, bi bil le en pripomoček, da se ji zavre klepet: odrezati ji jezik.«

Orožnik Lallois je pristavil roko k svoji čepici in dejal: »Kakopak, brigadir.«

Logarjeva dolina.

Bršljan na ograji.

PURANOVA NOGA.

Spisal ERNEST LEGOUVE. — Poslovenil JOŽA GREGORIČ.

Deset let mi je bilo. Stanoval sem v zavodu. Vsak ponedeljek sem prinesel od staršev veliko vsoto petnajstih vinarjev, s katerimi sem si kupoval zajtrk, kajti v zavodu smo dobivali za ta obrok samo košček prav suhega kruha.

Ko se nekega ponedeljka vrnem v zavod, najdem nekega svojega tovariša (še se spominjam njegovega imena: zval se je za Contureja) z ogromno puranovo nogo.

Čim me je opazil, je že vpil: »Pojdi gledat, pojdi gledat!«

Stekel sem k njemu: v rokah je stiskal zgornji del noge in če je le količkaj mignil z desno roko, so se štirje kremplji odprli in se zaprli kakor prsti na človeški roki. Osupel in začuden sem obstal: »Kako se more pregibati mrtva noga? Kako jo more premikati?« Vsakokrat, kadar so se kremplji raztegnili in se spet skrčili, se mi je nekaj zableščalo pred očmi. Sodil sem, da gledam čudež. Ko je tovariš, ki je bil starejši in zlobnejši od mene, opazil, da je moje navdušenje priklopelo do vrha, je spraval svoje čudo v žep in izginil. Tudi jaz sem

šel na svojo stran, a bil sem zamišljen in neprestano sem videl, kako mi plava pred očmi noga kot neka prikazen.

»Ko bi jo imel jaz,« sem si govoril, »bi se kaj kmalu naučil, kako se pregiblje. Conture ni nikak čarovnik. In pa — kako bi se zabaval!«

Nisem mogel več strpeti. Stekel sem k tovarišu.

»Daj mi nogo!« sem ga zaprosil z glasom, kateremu se ni bilo moč ustavljati. »Lepo te prosim!« »Nogo?! — nogo da bi ti dal? — Zgineš?«

Njegova zavrnitev je še bolj razpalila moje poželenje.

»Nočeš mi je dati?«

»Nel!«

»Že dobro! — Pa mi jo prodaj!«

»Da bi ti jo prodal? Za koliko?«

Začel sem šteti v žepu denar, ki sem ga imel za en teden.

»Pet vinarjev ti dam zanjo!«

»Pet? — za takovo nogo? Ali se misliš norca delati iz mene?«

Zopet je prijel svoj dragoceni predmet in začel pred mano ono očarujočo igro kot bi mahal s pah-ljačo, moja strast pa je bila vedno silnejša.

»Pa naj bo, dam ti deset vinarjev zanjo!«

»Deset?« je povzel prezirljivo. »Le poglej! Štirje kremplji so se raztezali in krčili...«

»Pa povej, koliko vendar hočeš!« sem mu rekel, tresoč se.

»Štirideset vinarjev ali pa nič!«

»Štirideset!« sem govoril sam pri sebi. »Štirideset vinarjev? To je skoraj tri tedne za zajtrk! Nak, preveč jel!«

»Stori kakor hočeš!« Noga mu je izginila v žep in odšel je.

Spet sem skočil za njim: »Petnajst!«

»Štirideset!«

»Dvajset!«

»Štirideset!«

»Petindvajset!«

»Štirideset!«

Oh, vražji Conture, kako lahko mu bo hoditi po svetu, ker je že tako poznal človeško srce! Vsakokrat, ko je strašna beseda »štirideset!« udarila ob moje uho, je odnesel nekaj moje odpornosti. Po dveh minutah se nisem več zavedal.

»Na, naj bo štirideset!« sem kriknil. »Daj mi jo!«

»Najprej daj denar!« je odvrnil oni.

Položil sem mu na roko petnajst vinarjev, ki naj bi jih imel za en teden, za ostalo pa mi je napisal listek. O, zlobnež, že s štirinajstimi leti je bil trgovec... Potem je slednjič le potegnil iz žepa dragoceno stvar in spregovoril: »Na, tu jo imaš!«

Hlastnil sem po njej... Čez nekaj sekund pa sem — kakor sem že prej izprevidel — spoznal tajno.

Potegoval sem kito tako dobro kot Conture. Nekaj minut sem se s tem zabaval ko neumen; po dveh minutah me je že manj zanimalo; po treh minutah me ni zanimalo skoraj nič; po štirih pa me ni zanimalo prav nič! Vlekel sem še vedno, ker sem hotel imeti obresti od svojega denarja. Prihajalo je razočaranje. Za njim se je priplazila žalost. Nato obžalovanje, potem spomin na tri tedne ob suhem kruhu in nazadnje še zavest lastne bedastoče — in vse to se je polagoma sprevrglo v grenko ogorčenost, kateri se je pridružila še jeza. Z resničnim sovraštvom sem tiščal predmet svoje ljubezni in ga po desetih minutah zagnal čez zid, da bi bil bolj gotovo prepričan, da mi ne bo več prišel pred oči!

Odkar nimam več deset let, sem se često spominjal tega dogodka in mnogokrat sem še našel v sebi otroka s puranovo nogo.

POLDNE.

Kristus po polju gre,
med zlato pšenico,
v beli obleki —
koš naši ljudje.

Kristus po polju gre.

Sredi neba
solnce žari,
preko polja
pesem zveni —
v dalji zvoni.

Kristus po polju gre.

Bratje in sestre, sklenite roke,
bratje in sestre, odprite srce.
Molite, molite — — —

Kristus po polju gre.

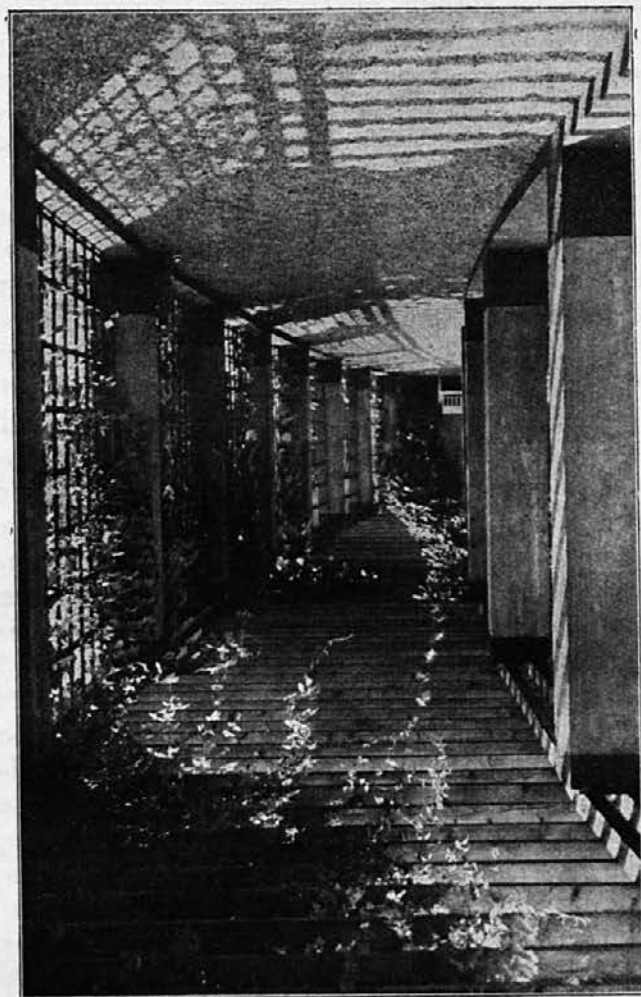
OTON BERKOPEC.

IZGNANEC.

Nimam več toplega doma,
obup me spremlja po cesti,
duša je trudna, polna dvoma,
mi joče od žarke bolesti.

Blodim z žalostno mislijo
skozi mrakove sveta,
tešim se: roka sestrice smrti
žalost zastre mi srca...

STEFAN TONKLI.

Senčina z mladimi spenjavkami v nastrojenju večernega solnca.

OKRASNE SPENJAVKE ZA VRT IN DOM.

OPISAL CIRIL JEGLIČ.

Hédera. — Bršljan ali vršlec.

Malokatero rastlino je mogoče uporabiti tako raznolično in koristno kot bršljan, ki je najbolj udomačena trajnozeleno spenjavka severnih krajev.

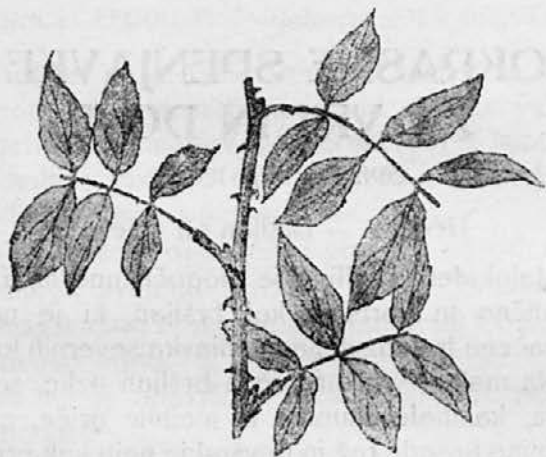
Na malem vrtu prepreza bršljan ozke, senčne rabate, kamnate skupine in majhne griče, z njim obrobimo nasade rož in povsod je najti kak prostor, ki ga lahko prijazno okraši bršljanovo vitje. Lepa je ograja, oblečena v bršljan. Za slednji vrt je bršljan skoraj neobhodno potreben.

Že v uvodnem poglavju smo poudarili, kako izvrstno služi bršljan ob hišnem zidu. Všeč mu je vzhodna, zapadna ali severna stran. Njegovi vedno zeleni halji krasno pristojta belo cvetlje latnatega sroboča, ki ga posadimo pred njim v soseski, ko se je bršljan po steni že nekoliko razrasel in se po njegovih vejah že lahko spenja sroboč. Lepa je tudi zveza bršljana z divjo trto ali z rožami, ki se

spenjajo na spredaj postavljenem latniku. Bršljan je pravšen idealist, vzor poguma in skromnosti; brez postrežbe in gnojenja žilavo vzdrži desetletja in tudi stoletja na prostoru, ki si ga je enkrat osvojil s svojo hrepenečo rastjo. Če mu pa bolje postrežeš, se razvija izredno urno.

V parkih smelo pleza po starih drevesih in pregrinja gola fla, kjer pod gosto senco listnatega drevja ne uspeva trava. Koč podoba zveslobe in znamenje večnega življenja čuva in objema na grobovih gomile dragih rajnikih, pomnožujoč slednje leto svoje skoraj neusahljivo zelenje z novimi listi in poganjki. Pri starih Grkih je bil bršljan v časteh koč znak veselosti in mladostne moči, in pri Rimljanih je krasil bršljanov venec čelo pesnika. Krasne vejice s trpežnim, usnatim listjem in jagodastim plodom dobro služijo vrtnarjem za spletanje venec, pa tudi v vazah se lepo podajo za zimski čas. In prvi je vsepovsod nárok bršljan, ko je treba pripraviti velikonočne butare za praznike vstajenja.

Sobni vrtnar uporablja bršljan za okrasitev oken in rad ga nasadi tudi v zaboje ob špalirju, da si z njim naredi udobno zavečje in senco na balkonu. S prenosljivimi stenami bršljanovega zelenja se dajo ustvariti prav prijazni kofički za posedanje; rabijo jih zlasti kavarnarji, da ogradá z njimi obulicne prostore. Celó v obliko piramidastih, kroglastih ali drevesc z visečo krono se lahko odgoji bršljan, če mu naredimo za oporo in napeljavo primerno ogrodje. Obrezovanje mu ne škoduje, zato ga je mogoče tudi strožje oblikovati.

Kako prirežeš zelen polehni potaknjeneč od rože.

Najtrdnejša vrsta je naš domači navadni ali majhnolistni bršljan (*Hedera helix**). Ta vednozeleni grm raste pri nas po kamenitih gozdih, kjer pleza po drevesih in skalah s številnimi zračnimi koreninami. Listi na spodnjih mla-

* *Hedera*, starorimsko ime za bršljan, povzelo po grški besedi *hédra* = sedež, ker se bršljan s svojim listjem lepo in trdno useda po zidu. *Hélix* = vijoč se.

dikah, ki ne cvele, so voglato peterokrpi ali trokrpi; v vrhovih, kjer je več svetlobe, se pa razvijejo pokončne in trdne rodne veje brez oprijemalnih korenin ter z ožjimi, podolgovatimi in priostrenimi listi, ki imajo cel rob (brez krp). Zelenkastorumeni

Isli potaknjeneč, ukoreninjen po 4 tednih.
Spodnja dva lista sta odpadla.

cvetki, ki so zbrani v majhnih kobulih, se pojavijo šele kesno jeseni, v oktobru, in dozore spomladi v črne, modro nahukane jagode. Bršljanu ugaja listnat gozd, kjer lahko izrabi jesensko solnce.

Od navadnega bršljana imamo v vrtnarstvu zelo mnogo oblik, ki se razpoznavajo po listju. Nekatere oblike z bolj rumeno ali belo pisanim listjem so nekoliko občutljivejše. — Kakor smo omenili, so bršljanovi listi na cvetočih, rodni odganjkah starejših rastlin drugače obrazovani, celorobi in jajčasti. Ta oblika se lahko ohrani z nespolnim razmnoževanjem; ker ne pleza, ampak ima pokončne, trdne veje, jo nazivajo »drevesasti« bršljan (var. *liatiol arborea* ali *arborescens*).

Razen navadnega bršljana je na vrtovih in pokopališčih in zlasti pri sobnih vrtnarjih zelo priljubljen škotski ali irski bršljan (*Hedera hibernica*). Ta vrsta bujno raste ter ima večje, širše in mehkejše liste, ki so navadno peterokrpi; tudi od nje se dobé razne oblike. Toda škotski bršljan ni tako trden kot navadni in težje prenese neugodno zimo.

Še uglednejše, včasih celó preko 15 cm široke liste ima ta kanarski bršljan (*Hedera canariensis*) iz severne Afrike in kolhiški bršljan

(hédéra cólchica, hédéra Roegneriána) iz Male Azije. Pri poslednjem so sijajni listi večinoma brez krp in srčasti. Obe vrsti, od katerih je dobiti seveda tudi obliko arboréscens, sta pri nas dokaj občutljivi in potrebujeata varstva zoper hudo zimo, vendar je kolhiški najtrdnější izmed velikolistnih bršljanov.

Bršljan uspeva najbolje v humozni in bolj rahli, ne pretežki in ne presuhi zemlji. Izmed gnojil mu kot izvrstno zdravilo pomaga apno. Všeč mu je severna, vzhodna ali zapadna stran, voljno pa raste tudi na solncu, toda v senčnati legi se mu razvije lepše listje. Najtrdneje in res žilavo se upira zimi navadni bršljan, ki ga navadno le ob južnih stenah opari rezka zmrzal. Če mu pa potem spomladi postrizješ porjavelo listje, se brž spet ves zagrne v sveže zelenje; tudi močnejša spomladna rez mu nič ne škodi. V minuli, skrajno neugodni zimi (1928-29) je bršljanu listje, kar ga ni bilo pod snegom, malone povsod docela pozeblo.

Bršljan razmnožujemo največ s potaknjenci, ki se radi ukoreninijo. Za ta namen so uporabne mladike, ko olesene, t. j. kakor hitro niso več mehke. Reznice, ki naj imajo po 3 do 4 liste, potaknemo v hladno leho pod šipe ali pa lahko tudi na plano, na senčnať, zaveten kraj, kjer jih po potrebi večkrat poškopimo. Ko se po 4 do 6 tednih ukoreninijo, jih presadimo na dobro obdelano in gnojeno gredico po 20 cm narazen. Tu jih je treba zdaj pa zdaj zaliti in jih zasenčiti pred žgočim solncem; najbolje je, če obložiš zemljo okrog rastlin še s preperelim gnojem, ki varuje vlago in iz katerega se izpirajo do korenin hranilne snovi. Prvo zimo pokrij mlade rastline s smrečjem. Do druge jeseni nam potem dorastejo že košate rastline, ki jih spomladi razsadimo.

Nekateri vrtnarji, pa tudi sobni vrtnarji gojé bršljanove potaknjence v loncih. V 10-12 cm širok lonec denejo 5-6 reznic, eno v sredo, ostale ob robu, nato postavijo lonec v zaprt prostor pod steklo, a sicer ravnajo s potaknjenci tako, kot je zgoraj opisano. V loncih odgojene rastline bolje držé koreninsko grudo in se dajo uspešneje presaditi.

Vejice od starih rastlin s podolgovatimi, jajčastimi listi se kot potaknjenci ne ukoreninijo radi. Za drevesasto obliko in posebne sorte bršljana uporabljajo vrtnarji cepitev. Dobro služijo tudi grebenice.

Lonicera.* — Kovačnik ali kozji parkeljci.

Le bolj redko je še videti po vrtovih kozje parkeljce. Vendar bi ta stara, trpežna spenjavka z bogatim, dehtivim cvetjem zaslužila več pozor-

* Po nemškem botaniku A. Lonitzeru.

Ob vhodišču v senčino.

Na levem steburu: Veitcheva tría. Zadať na latniku: pipovec. Z vrha se preveša cveťoči baldžuanski dreselj.

nosti tudi spríčo novejših krasotíc. Najbolje se obnese na vrtni ograji in pri utah.

Pri nas domači kovačnik *Lonicera caprifolium* je grm s šibkimi, ovijajočimi se stebli, ki se spne po več metrov visoko in cveťe konec maja in v juniju. Najvišja lista na cveťoči mladiki sta zrasla v okroglasto ploskev, nekaj dvojic nižjih listov je zraslih le z dnom, drugi listi pa so prosti in kratkopecljati. Belkasti cveťi, ki sedé v šestoricah, opojno dehté, zlasti na noč, ko jih obiskujejo metulji mračniki. Najzgodnejša je vrtna oblika *praecox* (= rana), ki razvije rumenkasto in rožnato nadahnjeno cveťje že sredi maja.

Takisto raste pri nas po grmovju in ob gozdih *Lonicera periclymenum* (navadni ali divji kovačnik), ki ima vse liste proste (ločene) in pecljate cveťne glavice. Ta vrsta zacveťe mesec dni kesneje od prejšnje in prav tako močno diši. Pri ljubljena je njena vrtnarska oblika var. *serotina* (= pozna) ali *semperflórens* (= vednocveťoča), ki cveťe rumenkasto in rdečkasto od junija do jeseni.

Razen teh dveh domačih vrst imamo precej veliko lepih tujk, ki so pa manj dehtive ali brez duhá in iz večine bolj občutljive ter potrebujejo v zimskem mrazu odejo. Mnogo se priporočajo: italijanska *Lonicera étrúsca* z rumenim cveťjem v maju in juniju, *Lonicera Brownii* (zlasti

rdeča var. *plantierensis* in živahno karminasta var. *fuchsioides*, ki cveteta od junija dalje), bela, poleti cvetoča *Lonicera Halliana* s trpežnim, skoraj vedno zelenim listjem, dalje rumena Kitajka *Lonicera tragophylla*, ki zacvete v juniju, njena novejša križanka *Lonicera Tellmanniana*, ki je že v maju posuša z živahno rumenim cvetjem i. dr. Brhko pisani japonski kovačnik *Lonicera brachypoda aureoreticulata*, ki ima majhne, okroglaste in rumeno žilnate liste in ki se spne le 1–2 m visoko, pa kaj rad pozebe in ga je treba posebno skrbno zavarovati pred zimskim mrazom.

Kovačnikom ugaja rodovitna in ne premokra vrtna zemlja, solnčna ter zračna lega in prav tako polsenca. Občutljivejše vrste moraš zavarovati zlasti tudi pred zimskim solncem. Skrajševanje je redkokdaj potrebno in le pri močnejše rastočih vrstah; sicer pa zadostuje, da vsako leto iztrebiš star in pretenek les ter ostale veje in odganjke znova privežeš.

Kovačniki se razmnožujejo z lesnatimi potaknjenci jeseni, z zelenimi spomladi, in z grebenicami. *Lonicera caprifolium* (in tudi njena vrtna oblika *praecox*) se pa najuspešneje razmnoži z jesensko setvijo.

Polýgonum.* — Dreselj.

Iz Baldžuana (v notranji Aziji) so pred 50 leti prinesli v Evropo neko sorodnico naših enoletnih dresljev, kateri rastejo pri nas po njivah kot zelo nadležen plevel. *Baldžuanski dreselj* (*Polýgonum baldschuanicum*) je pa trajna, lesnata spenjavka, ki si je brž pridobila častno mesto med vrtnimi leptoticami. Krasna, bujna in zelo vejnata spenjavka cvete izredno bogato in dolgo, od junija do jesenskega mraza. Listi, ki merijo po dolgem 5–9 cm in v širino 3–5 cm, so srčasti in pri vrhu zašiljeni. Drobno, belkasto in rdeče naddahnjeno cvetje je nanizano v košatih, 20 cm in včasih $\frac{1}{2}$ m dolgih latih.

Baldžuanski dreselj urno raste na solnčnih, toplih legah in v močni, propustni zemlji, kjer se popne do 6 m visoko. V krajih z ostrim podnebjem je treba pozimi zavarovati vsaj mlade rastline (v prošli zimi so nezavarovane rastline hudo ozeble).

Razmnožuje se spomlad v mlačnem gnojaku z olesenelimi, kot svinčnik debelimi potaknjenci, ki zacvete že v prvem poletju. Razmnožuje se pa tudi z grebenicami, z reznicami korenin in iz semena, ki se mora vsejati takoj po dozorilvi.

Najlepše se razvije baldžuanski dreselj posamno v cvetočih stebrih in piramidah na zeleni

* Iz grških besed: *polý* = mnogo in *góny* = kolence. Pri številnih, zlasti zelnatih vrstah dreslja so stebela razčlenjena z mnogimi kolenci.

trati in prosto ob ograjah, sadé ga pa tudi pri lopah in ob stenah.

Novejša vrsta je tibetanski ali *Aubertov dreselj* (*Polýgonum Auberti*) iz zapadne Kitajske. Ta vzraste še močnejše in se v nekaj letih popne do tretjega nadstropja visokih stanovanjskih poslopij. Cvete bogato in včasih že od maja do oktobra, torej polnih 14 tednov, vendar so šele starejše rastline tako vztrajne v cvetenju. Cvetje je često manj krasivno nego pri baldžuanskem dreslju. Uspeva na solncu in v polsenici, toda kjer vlada suša, ga ne sadite ob južnih stenah in ne ob žicah!

(Dalje prihodnjič.)

IZ ANATOMIJE.

SLIŠEŽ.

DR. JANEZ PLEČNIK.

Omenjali smo čuteže že večkrat; lotili se bomo danes enega njih podrobneje. *Slišež* je, ki si ga hočemo ogledati. Opisali bomo organ za sluh pred vsemi ostalimi, in to, ker je le-ta naš telesni ud dobro pregleden in sta njega ustroj in dejavnost lahkič umljiva.

Bralec naj ne bo begav in naj ne bere površno; pozoren naj bo ter pazljiv tudi pri branju znanih in prav umljivih zadev.

Vem — vsem bralcem ne bom ustregel; ne poznam jih, ne vidim jih, ne vem njih željá in bo v spisu precej odvečnega; odpusti naj mi vsak in nihče naj se ne hudí nad tem. Vsi smo kar vajeni »nepotrebnih« stvari — pa menda nisva vprav midva izjema; »nepotrebni« gumb, »nepotrebno« ovratnico nosiva bržčas tudi midva, in to trajno.

* * *

Udari po čemerkoli: po kamnu, po jeklu, po stekleni šipi, po vodi, po deski, po zvonu; cukni za napeto struno; ob napet list pihni — kamen, jeklo, šipa, voda, deska, zvon, struna, list se bodo zatresli in bodo dali glas.

Videl boš tresljaje: kar poglej na cuknjeno struno in pomni brnečega zvona.

Tipal boš tresljaje. Poprimi en konec kamenite, lesene, steklene, jeklene palice ter potrkaj z drugim koncem ob skalo — pa boš tipal, da se palica tresne in se bo tvoja roka tresla in vse telo se ti bo treslo. Pravijo: tresljaji se razmikajo od trknjenega konca po palici na tvojo roko, na tvoje telo.

Prav tako kot se palica stresne in po palici roka in telo, prav tako se stresne tudi zrak, ki obdaja palico, struno, zvon — in se voda stresne, če voda obdaja palico, če si torej udaril pod vodo s palico ob skalo, če si cuknil za struno pod vodo napeto,

če si trknil ob zvon pod vodo viseč. Pa pravijo: tresljaji prehajajo na vse stvari, ki obdajajo tresuljo (= tresočo se reč) in pravijo: tresljaji se razmikajo, se razprostranjajo po vseh obdevinah (= umgebendes Medium).

Ljubljanski šenklaški zvon oznanja poldne; stojiš na ljubljanskem Gradu in slišiš zvon, stojiš na frančiškanskem mostu in slišiš zvon, stojiš na mesarskem mostu in slišiš zvon. Pa pravijo: tresljaji, ki prehajajo od zvona v zrak, se razprostranjajo (po zraku) na vse strani.

Stopiš sredi med skale ter vikneš — pa slišiš (ob raznih časih iz raznih strani) odjek klica. Pa pravijo: (glasji) tresljaji se (ob skalah, ob gozdovih, ob hišah, ob oblakih) odbijajo pa se k tebi nazaj razmikajo, se k tebi vračajo.

Postaviš se k tnalu in zamahneš vanj sekuro; znanec tvoj stój od tnal 340 metrov oddaljen in pázi na tvoj mäh in glej na uro — pa bo tvoj opazovalec ugotovil, da je udarec ob tnal slišal prav 1 sekundo pozneje od trenutka, ki te je v njem videl zamahniti. Ponovita poskus: trkni na tnal na rahlo — tresni s silo po tnalu — pa bo potekla pri rahlem trku in bo potekla pri silnem udarcu ena (1) sekunda, preden znanec zasliši tresk. Pa pravijo: (glasji) tresljaji se pomikajo, se razmikajo, se razprostranjajo, oni hité po zraku s hitrostjo 340 m v sekundi.

Vtakni glavo v vodo potoka, znanec tvoj naj trka na oddaljenem kraju po kamenju pod vodo — pa boš tudi slišal poklepljanje. Dognali so, da se (glasji) tresljaji razmikajo po vodi 4 krat hitreje od onih v zraku. Pa pravijo: (glasji) tresljaji se pomikajo v vodi s hitrostjo 1430 metrov v sekundi in so dognali kar sploh: glasji tresljaji hité v različnih obdevinah z različno brzino.

Le-ti (zračni, vodni) tresljaji so nastali po udarcu, torej po grobi sili. So ti tresljaji sami tudi silni? je v njih še kaj grobe sile? So silni — o tem ni dvoma. Stojiš ob opoldanski minuti v sobi pa gledaš skozi zaprto okno na zvonik. Zazibljejo veliki zvon, zagugne se v zvonu tolkač in zagugneno zvonalo (= tolkač) udari ob zvonilo (= kapo, Glockenmantel). Zvonilo se zatrese, tresljaji utekajo v zrak, razmikajo se po zraku in prihité tudi do šipe, ki stojiš za njo — pa zatresejo šipo in šipa zašklepeta. Zatrese se vse, kar dosežejo tresljaji: šipa, deske, telo, torej tudi oko, tudi nos, jezik, koža, uho — res, da ne vse enako.

Pocukni za napeto struno, zagugaj zvon in boš slišal tresljaje, boš videl tresljaje in boš tipal tresljaje — le položi prst na brneče zvonilo ali na drhtečo struno.

Zamiži, umakni prst od strune in zatisni si ušesa pa tresljajev več ne vidiš, ne tiplješ, jih (skoraj) ne

slišiš. Zračni (zemeljski, vodni) tresljaji dražijo torej tipež, videž, slišož — vidiš jih pa samoedino z očesom, tiplješ jih kar samo s tipežem (kožo), slišiš jih z ušesom. Pa pravijo: vsak naših čutežev čuti prav ene tresljaje vsak po svoje, prav po svoje, vsak ima njemu lastno svojitno (čutilno) dejavnost (spezifische Sinnesenergie). Povedó prav to tudi takole: naši čuti, zadeti po enem in istem dražljaju, nam poročajo o čutku vsak po svoje: ob udarcu na oko se nam v očesu »zabliska«, se nam »zasveti«, ob udarcu na uho nam »zagrmi, zabrenči«, in udarec na kožo (tipež) čutimo kot tisk. Dostavimo še tole: mi čutimo vsakršno draženje slaježa kot (grenek, sladek, slan) okus in čutimo vsakršno draženje vonja kot (prijeten, neprijeten) vonj (dihanje).

* * *

Spomnimo se priprav, ki naše telo po njih zaznava spremembe v okolstvu, v zunanstvu. Rekli smo:

Zunanje sile (tresljaji) spremené stanje onih celic, ki jim pravimo celice-čutilke oziroma (naša) čutila. Čutila (= celice-čutilke) so živčne celice, ki imajo protoplazmove iztezke (Mladika 1928, str. 455). Eden (najdaljši) le-teh iztezkov (»živec«) sega v (lobanjski oziroma hrbtni) mozeg, kjer so spravišča (Mladika 1929: O tujkah itd.). Tresljaji zazibljejo vse naše telo, vse (telesne, živčne in čutilne) celice našega telesa. Telesne in živčne celice se ne brigajo za zazibek, čutilke pa so postavljene za sprejemanje teh zazibkov, za sprejemanje »čutkov« in poročajo o svojih, o lastnih zazibkih (torej o spremembah v zunanstvu) srédniku telesa — živčnemu mozgu.

Opozorili smo ob dobri priliki, da so čutilke (čutilne celice, čutila) kaj nežne, pa da jih je telo torej obkladilo s čvrstjšimi celicami — z opornimi celicami, z oporno obklado; poudarili smo, da so čutilke vkladene v posebne zaščitne, pomožne ude (organe), ki jim pravimo (čutilom) podružni udi (Hilfsorgane).

Ne vneharaj le-tega vsega, pa boš sledil opisovanju slišoža brez spakij in spoznanje se ti bo jasnilo od stavka do stavka.

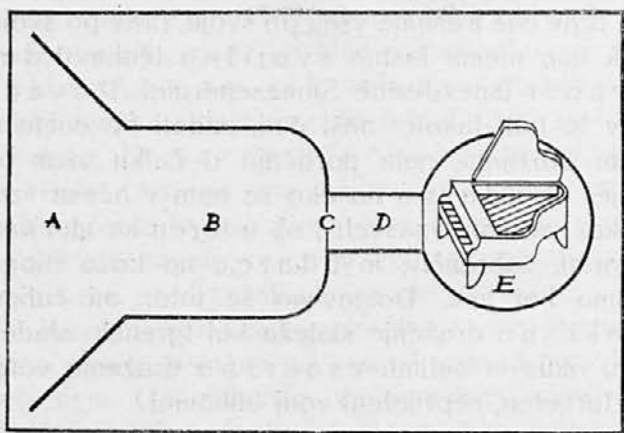
* * *

Opisujejo pri slišožu tri odmerke (tri odseke, tri dele) in imenujejo enega njih vnanje, enega srednje, enega notranje uho.

Slišož je zgrajen tako, kot priložena podobica (po E. Machu) v grobem kaže: slišož je torej cev, ki je na eni plati (A) odprta in je na drugi (E) zaprta.

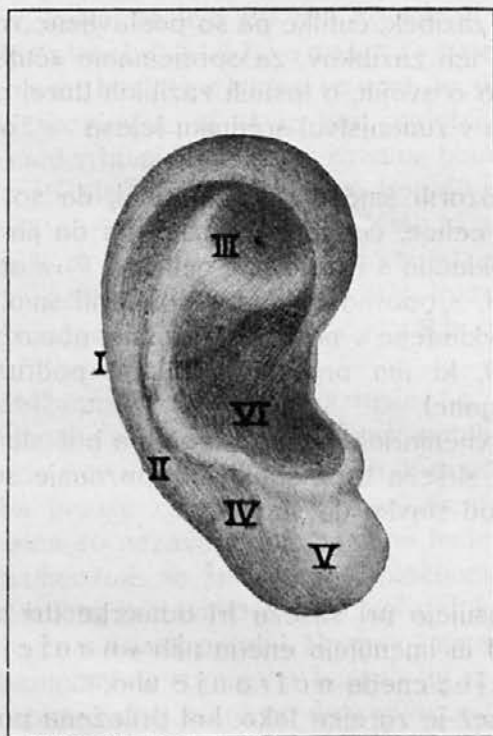
Porna stran cevi je lijasta; neporni konec cevi je izbuljen in je po buljku (E) zaprt; buljek je (na podobi óblast in) krog in krog ostenjen. Cev je (na

narisku) na lijasti plati širja, proti buljku je (na narisku) ožja in tenka mrenasta pregrada (C), loči širši odmerak od ožjega.

Zapomni si kar danes — podobica kaže to — še: sredi buljka (E) je (majhen) klavir, nekam tak klavir, ki ga vidiš kjerkoli, le predstavlja si, da ima (ušesni) klavir na tisoče strun, ki njih vsaka da drug glas.

Misli si: da vtakneš dve taki cevi — in to z buljkom naprej — vodoravno in navpično ter v višini ušes v desno in levo plat glave in da jih polisneš v glavo do lija — pa se ti kar razjasné oznake: vnanje, srednje, notranje uho. Lij (A) ostane namreč v ne glave in prideš skozi lij in širji del

cevi (B) kar brez ovire do mrenaste pregrade (C) — pa imenujejo lij (A) in liju priležen del cevi (B); do mrenaste pregrade) vnanje uho. Buljek (E) tiči globoko v glavi, je najbolj »znotraj« pa zaznam-

ljajo buljek kot notranje uho. In: odmerak cevi med mrenasto pregrado (C) in ostenjem buljka — torej ozki del cevi (D) — leži sredi med notranjim in vnanjim »ušesom« in je ta odmerak srednje uho.

Lij (A) je (pri človekih pa tudi pri živalih) uhalo in označajo liju priležni del cevi (B; torej na narisku širji del cevi) kot vnanji sluhovod, pa zaznamljajo torej uhalo in vnanji sluhovod za vnanje uho. — Oko (pa tudi tip) pregleda torej vnanje uho, ne vidi pa srednjega in notranjega ušesa, ki ju mrenasta pregrada zastira.

* * *

Uhalo je zgubana hrustančasta plošča, ki je odefa s kožo. Kožna odefa je izpotegnjena čez doljni konec hrustanca v uhelju; v uhlju (na priloženi podobici: V) torej ni hrustanca.

Uhalo ima dve ploskvi: ena gleda navspred (v stran), ena navzad (proti glavi); prost rob (I) mejniči ploskvi. Uhalo je prirastlo ob vstopje v vnanji sluhovod. Prosti rob je zavihan navspred (v stran) v okrajek; vsporedno z robom teče podolžna guba; med okrajkom in podolžno gubo je podolžni žleb uhalu.

Podolžna guba (anthelix) se pričinja na uhalu zgoraj — spredaj z dvema krakoma (crura; III). Hrustanec uhalu oklepa s spodnje plati vstopje v vnanji sluhovod in je tam zmočen v vogelnika: v sprednjega (fragus; na desno od VI) in zadnjega (antifragus; nad IV); med vogelnikoma je zajeđa (incisura interfragica; od VI navzdol na desno), ki sega proti uhlju. Sprednji vogelnik molí loputasto čez vstopje v vnanji sluhovod in poganjajo iz njegove kože ušesne kociče (hirci). Koža je pripeta na sprednjo plat hrustanca na tesno, na zadnjo plat hrustanca na rahlo. Žil in živcev je v uhalu le malo, pa krvavi iz ranjenega uhalu torej le malo in ranjeno uhalo boli le malo.

V vodi živeči sesavci (kiti, delfini) nimajo uhalov; živali kar sploh nimajo uhljev.

Uhalo je pripeto ob črepinjske kosti z vezivom; hrustanec uhalu pa prehaja v hrustančno cev, ki kroži vnanji sluhovod. V le-onih vezivastih priponah dobiš meso, ki njega uskoki potezajo uhalo navspred, navzgor, navzad; nad tem mesom vladajo torej le-oni, ki znajo »migati« z ušesi. (Mladika 1927, str. 174). Mesene vitre dobiš tudi v koži na vnanji plati uhalu in te vitre krožijo vstopje v vnanji sluhovod. Stézljaji le-tega mesa bi »zapirali« uho, zvihali bi uhalo v zvihanke (škernicelj) — pa so prešibki; živali (n. pr. muca) zvihajo uhalo, če treba; noben anatom pa še ni videl takega vihanja pri človeku.

Uhalo lovi, prestreguje, streže slišne (glasje) tresljaje; le-ti stresajo uhalo; se odbijajo ob gubah uhalu in se razmikajo v vnanji sluhovod. Skušnja

uči, da uhalo ni potrebno za slišanje, da pa (v majhni meri) dobri slišanje, in skušnja pravi, da je uhalo najbolj služечно, če poševica med uhalom in glavo meri 40–50 stopinj; skušnja kaže, da zboljšamo slišanje, če (z roko) prirojeno nam poševico spremenimo ali če (s pritaknjeno roko) obseg uhala povečamo; skušnja uči, da nam uhala pravokotno moleča od glave in da nam uhala prižeta k glavi, ne služijo najbolje; po skušnji se odrezana ali odtrgana in nazaj na rano pristavljena uhala (časih) pricelijo in se slišanje po scelitvi (časih) zboljša (glej tudi Mladiko 1928, str. 336).

Uhalo tenkosluhih *Mongolov* nima (zavihane) okrajka in so *Finci* in *Madjari* – v kolikor so hunskega pokolenja – tudi gladkouhi. Vidiš tudi med nami uhala brez okrajka. *Nemec* označa to – našemu občutku neprijetno – obliko uhala kot *Stutzohr*; *Janežič* mu pravi prisekano uho; v *Wolfovem* besednjaku berem pristriženo uho. Ni eno dobro in ni drugo pravo: saj ni okrajek odrezan bil in ni bil pristrižen – od roda ga ni. *Rus* pravi, da je tak človek »kornouh« in pove torej, da vidi človeka s krnjastim, s krnjavim uhalom. Mi bi torej rekali, da je tak človek *krnouh* in bi bila – saj je rob krnjavega uhala »gladek« (*schlicht*) – oznaka »gladkouh« tudi povedna.

Časih vsega uhala že z roda ni, pa spak (*der Mißgestaltete*) kar tako dobro sliši, kot bi imel uhala; tudi odrez uhal (navadno) ni spačka (= ovira, *Hindernis*; *Caf*) za slišanje in ne pači (*hindern, Caf*) tenkosluha.

»Uhala (ušesa)« rezati je sirovost kar vsem narodom domača. Latinci so označali uhalo oziroma uhelj kot *lóbus* oziroma *lóbulus*. Anatom *Spigelius* trdi, da sta besedi nastali ob grškem glagolu *λοβεῖν* (r. *lobejn*) = rezati: »ker so odrezavali ta ud grdunskim zločincem in so s tem opozarjali na gnusnost njih hudodejstev.«

Človek ocenja ob različnih časih različna dejanja kot hudodejstva. – Leta 1789 je izbruhnila francoska revolucija. Zapadni francoski okraji – pred vsem *Vendée* (r. *Vandé*) niso bili za revolucijo, so bili profirevolucionarni: vandejski plemiči, kmetje in duhovščina so ostali zvesti Cerkvi in kralju. Le-ti vandejski »kraljevščani« (trojalisti) so se uprli revolucionarjem s silo (1793). Vandejskim kraljevščanom so se pridružili še Breťanjci (severni sosedje Vandejcev) – pa so se revolucionarji in profirevolucionarji z veliko vnemo pobijali do l. 1800. Padlo je v teh letih krog 150.000 kraljevščanov – neusmiljeno so se torej pobijali. Revolucionarni general *Bouland* je ukazal vojakom, da režejo ušesa ujetim in pobitim kraljevščanskim

kmetom in je plačeval za par odrezanih ušes po 20 frankov. *Bouland* si je z odrezanimi uhalo opazil stene svoje izbe.

Hyrfl poroča (po *F. C. Dahlmannu*: *Geschichte der englischen Revolution*) to-le smešno-bridko:

Pryne, eden državnozbornih poslancev (parlamentarcev) ob prvi angleški revoluciji, je napisal proti vladi politično rogljivko (*Schmähschrift*) »*Hystriomastix*« – po naše »Jež« ali »Bič« ali »Osa« ali »Koprive«. Obtožili so *Pryne-a*, obsodili so ga in biriči so mu javno na sramotnem odru odrezali uhala. *Pryne-ovi* pristaši so zanesli uhala v ječo, so ju pristavili na *Pryne-ove* rane in – uhala sta se pricelila. *Pryne* je pisal po prestani kazni nove rogljivke proti vladi ter so ga – tri leta je poteklo od prve kazni – znova obtožili, so ga znova obsodili, so mu znova porezali uhala – to pot pa je vlada zasegla uhala in jih je ukazala odstraniti.

Lepo oblikovana, primerno velika, primerno ležeča uhala so kaj redka doša. *Mozart* je imel nerodno velika uhala. *Biskajci* (v severni Španiji) imajo kar skozi vsi vidno velika uhala. Obsežna uhala veljajo na *Jutrovem* za lepa.

Neki rodovi nimajo uhljev – tako rod *Šahunja* v francoski Afriki. Le-ti *Šahunja* so (bili) bele polti, svetlih las in plavosivih oči in so – menda – potomci germansko-slovanskih *Vandalov*, ki so zašli oziroma pribežali v 5. in 6. stoletju v Afriko.

Pireneji so gorovje, ki meji Francijo od Španije. V *Pirenejih* so prebivali *Kagó-ji* (*cagots*). Trdijo, da so *Kagoji* potomci (arijskih) *Gotov*, ki jih je kralj *Klovis* (v 5. stoletju p. Kr.) premagal in jih skoraj zatrl; *Kagoji* so postali »izobčen« rod, ki ni smel niiti govoriti s pravim francoskim »človekom«. Opisi anatomov iz srede preteklega stoletja poročajo, da so bili tudi *Kagoji* brez uhljev. Ime »*cagots*« je – po nekaterih – spakedranka iz »*cans(chiens) Gothes*« = gotški psi.

»Običaj ušesnega lišpanja je iz naše divjostne dobe. Težak ušesni nakit spremeni obliko in lego uhala. *Botokudi* (divji rod v Braziliji; *botoque* pomeni v španščini *pódnico*, *strópnico*, verejo, veho = *Bohle*, *Spund*) nosijo v uhalu leseno verejo (*Pfosten*), ki jim razpotegne uhalo do pazduhe; le-ta vereja pa z briljanti posuť obroček v uhalu naših gospá so pognali iz enega nagiba – iz lišpljivosti. Ne verjamem, da bi se *Evine* hčere kdaj otresele lišpavosti – če se je pa bodo kedaj znebile, nam to ne bo prav in nevoljni jim bomo šteli to v zlo.« (*Hyrfl*). (Dalje prihodnjič.)

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Devetindvajseto poglavje.

Toda isto dražilo v človeškem organizmu ne bo trajno enako učinkovalo. Sčasoma sem spoznal, da mi en cocktail sploh ni dal nobenega sunka. En cocktail me je pustil hladnega. Ni me ne razžaril ne usmejal. Treba je bilo dveh, treh cocktailov, da so povzročili prvotni učinek enega. In jaz sem potreboval ta učinek. Prvi cocktail sem spil ob poldvanajstih, ko sem nesel jutranjo pošto s seboj v mrežnico, drugega uro pozneje tik pred kosilom. Navadil sem se, da sem zlezal deset minut prej iz mrežnice, da sem utegnil z dostojnostjo izpiti dva cocktaila več pred jedjo. To je postalo pravilo — trije cocktaili v uri med mojim delom in kosilom. In dve najbolj nevarni pivski navadi sta: piti redno in samoč.

Vedno me je bila volja piti, kedar je bil kdo pri meni. Ako nikogar ni bilo, sem pil sam. Potem sem naredil še en korak naprej. Ako sem imel v gosteh človeka z omejenim pivskim kalibrom, sem jaz spil dva kozarca, ko je on enega — en kozarček ž njim, drugega pa brez njega in tako, da on ni vedel za to. Ta drugi kozarec sem ukradel in, še huje nego to, navadil sem se piti sam, ko sem imel gosta, možaka, tovariša, s katerim bi bil lahko pil. A kralj Alkohol je že pripravil opravičbo. Češ, da je grdo, prevariti gosta s čezmernim gostoljubjem in ga opijaniti. Ako bi jaz njega, nevajenega pijače, pregovoril, da bi pil z menoj, bi ga goťovo opijanil. Kaj mi je kazalo drugega, kakor ukrasti vsak drugi kozarec ali pa odreči se enake dobre volje, kakor se jo je on nabral s polovico toliko kozarcev.

Poleg tega sem si tudi neprenehoma izmišljal izgovore za posebne cocktaile: Ali se je zbrala pri meni posebno vesela družba, ali sem bil nejevoljen na stavbenega mojstra ali na tatinskega kamnarja, ki je delal v hlevu, ali mi je poginil najljubši konj v bodeči žični ograji ali pa sem dobil ugodne vesti od urednikov in založnikov med jutranjo pošto. Kadar je poželenje vzhajalo v meni, je bilo vseeno, kakšen izgovor je bil. Glavno je bilo: požel sem si alkohola. Po dobrih dvanajstih letih, ko sem se ves čas ljuboval ž njim, ne da bi si ga bil želel, mi ga je bilo sedaj treba. In moja moč je bila moja slabost. Potreboval sem dva, tri, štiri kozarce za učinek, sorazmeren z učinkom enega kozarca na povprečnega človeka.

Na eno pravilo sem pa gledal. Nikdar nisem vzel požirka, dokler ni bilo moje vsakdanje delo končano, dokler nisem napisal svojih tisoč besedi.

Ko pa je bilo dovršeno, so cocktailli med končano delo in zabavo fistega dne postavili pregrado v mojih možganih. Delo mi je izginilo iz zavesti. Niti misel nanj ni brlela v možganih do devete ure drugega jutra, ko sem sedel k pisalni mizi in pričel naslednjih tisoč besedi. Na ta način sem dosegel stanje duha, kakor sem si ga želel. S pomočjo te alkoholične pregrade sem si ohranil energijo. Kralj Alkohol vendarle ni bil tako črn, kot so ga slikali. Storil je človeku marsikaj dobrega in to je bila ena njegovih dobroť, tako sem varal samega sebe. Toda bolj ko sem pil, več sem moral piti, da sem dosegel sorazmeren učinek. Kadar sem iz Doline meseca prišel v mesto ter tam obedoval, je bil cocktail, s katerim so mi postregli pri mizi, prazna stvar brez vrednosti. V njem ni bilo nobenega sunka za pred kosilom. Kedar sem šel h kosilu, sem zavoljo tega moral povečati sunek — z dvema, tremi in, ako sem srečal kakega znanca, tudi s štirimi, petimi ali šestimi cocktailli; eden več ali manj, je bilo vseeno pri tolikih. Nekoč se mi je silno mudilo. Nisem utegnil, da bi dostojno izpil vse tiste kozarčke. Tedaj mi je sijajna misel šinila v glavo. Velel sem točaju, naj mi pripravi dvojni cocktail. Posihmal sem zmerom, kadar se mi je mudilo, naročil dvojni cocktail. To mi je prihranilo čas.

Posledica tega rednega močnega pitja je bila, da me je ubilo. Moj duh se je tako privadil poživanja z umetnimi sredstvi, da je bil brez njih neprožen, brez življenja. Alkohol mi je postal vedno bolj neobhodno potreben, da sem mogel sprejemati ljudi, da sem postal sposoben za družbo. Pijača me je morala dreginiti in suniti, da so črvi gomazeli, možgani žareli, da me je smeh ščegetal, da se me je prijela porednost in zbadljivost, da sem se držal na smeh, preden sem se mogel pridružiti tovarišem in biti kakor oni.

Druga posledica je bila, da mi je kralj Alkohol začel podstavlјati nogo. Iznova me je začel mučiti z mojo dolgo boleznijo, me spelјaval, da sem zopet zasledoval resnico in ji trgjal kopreno z obličja, me premamil, da sem zrl resničnost naravnost iz lica v lice. Ampak to je prišlo polagoma. Moje misli so postajale zopet tope, dasi počasi.

Tupaťam so me prešinile svarilne misli. Kam vede to neprestano pitje? Toda le zanesite se na kralja Alkohola, on zna takim vprašanjem jezik zavezati. Pojdi z menoj na požirek, pa ti povem vse, pravi po svoji stari navadi. In to učinkuje. Naslednji slučaj na primer priča, da je to res, slučaj, na katerega me je kralj Alkohol neprestano opozarjal.

Pripetila se mi je bila nezgoda, ki je zahtevala kočljivo operacijo. Neko jutro, teden dni potem, ko sem bil prišel z operacijske mize, sem

ležal oslabel in izmučen v bolnici na postelji. Zagorela barva mojega obraza, kolikor ga je bilo videti izpod neobritih kocin, je obledela v bolešno rumenico. Moj zdravnik je stal poleg moje postelje namenjen, da odide. Grajajoče je strmel v cigareto, ki sem jo kadil.

»Tisto-le bi morali opustiti,« mi je začel prigadati. »Cigarete Vas bodo ugonobile. Poglejte mene.«

Pogledal sem ga. Bil je približno mojih let, širokih pleč, mogočnih prsi, iskrih oči in rdečih lic od zdravja. Krasnejšega moža si človek ni mogel misliti.

»Tudi jaz sem kadil,« je nadaljeval. »Smotke. A še te sem pustil. In pogledite me.«

Mož je bil prevzet, po pravici prevzet v zavesti, češ, kako je zdrav. V enem mesecu pa je bil mrtev. Ne radi nezgode. Napadlo ga je bilo kakega pol tucata različnih bacilov z dolgimi znanstvenimi imeni in ga ugonobilo. Priteknilo so se bile namreč še druge, nepričakovane mukopolne bolezni, in preden je umrl, je bilo slišati smrtno krike tega krasnega moža po vsej bližnji okolici. Umrl je kričé.

»Tukaj vidiš,« je rekel kralj Alkohol. »Skrbno se je varoval. Celó smotke je pustil. In kaj ima od tega? Že trohni, ne? Ali bodo bacili skakali! Ubrani se jih ni mogoče. Tvoj prekrasni doktor se je zavaroval z vsem mogočim zoper nje, a so ga vendarle zasačili. Kadar bacil plane, ne moreš vedeti, kam bo priletel. Morebiti nate. Glej, kaj vse je bil opustil. Ali se hočeš odreči vsemu, kar ti morem nuditi, samo da kak bacil ne plane nate in te ne pobere? V življenju ni pravice. Vse je samo loterija. Jaz pa odenem obličje življenja z lažnivim smehljajem in se smejem dejstvom. Smehljaj se z menoj in smejaj. Navsezadnje boš že dosegel, kar te čaka, ampak dotlej se smejaj. Svet je precej temačen. Jaz ti ga razsvellim. Tudi gnil je ves, ako se morejo prigraditi take reči kakor so se tvojemu zdravniku. Samo eno je, kar ti je storiti: pij in pozabi na vse to!«

In seveda sem pil še. In vsakokrat sem pil, kadar me je kralj Alkohol spomnil na tisti dogodek. Vendar sem pil po pameti, z razumom. Gledal sem

na to, da je bila pijača najboljše vrste. Iskal sem v njej sunka in pregrade ter se izogibal kazni slabe pijače in pijanosti. Mimogrede naj pripomnim, da kadar začne človek piti po pameti in z razumom, kaže s tem že resne znake, kako daleč je že prišel po tej poti.

Toda dosledno sem se držal pravila, da se nisem nikdar doteknil prvega kozarčka, dokler ni bila napisana poslednja mojih vsakdanjih tisoč besedi. Včasih je pač nanesla prilika, da sem si kak dan naredil počitnice v pisateljevanju. V takih časih nisem gledal na to, kako zarana sem izpil prvi kozarček, ker s tem nisem kršil svojega pravila. In ljudje, ki niso nikdar preskusili vse igre pitja, se čudijo, kako ta navada raste.

Trideseto poglavje.

Ko je »Snark« odjadrala iz San Franciska na dolgo križarjenje, ni bilo na krovu nobene pijače. Ali bolje povedano: mi vsi niti slutili nismo, da bi bilo kaj pijače na ladji, nihi je nismo mesece in mesece izteknili. Ta vožnja na »suhi« ladji je bil moj zloben domislek. Kralju Alkohol sem jo nagodil. To kaže, da sem vseeno poslušal tista, četudi še tako rahla svarila, ki so se začela oglašati v moji zavesti.

Sedemindvajset dni smo vozili od San Franciska do Honolulu. Od prvega dne dalje me misel na pijačo ni nikoli motila. To omenjam, da pokažem, kako resnično v bistvu nisem bil alkoholik.

Sv. Višarje — kakor so bile pred svetovno vojno. (Fot. Fr. Krašovec.)

Kakih pet mesecev smo preživeli na različnih otokih Havajske skupine. Kadar sem bil na suhem, sem pil. Pil sem celo malce več, kot sem bil vajen piti v Kaliforniji pred vožnjo. Havajski prebivalci so, kakor je bilo videti, pili povprečno nekaj več kot prebivalci v zmernejših širinah. Nočem biti dvoumen in lahko, dasi bolj nerodno, popravim te besede in rečem: »v širinah, ki so bolj oddaljene od ravnika.« Vendar je Havajsko otočje samo subtropsko (bliže vročemu pasu). Globlje ko sem prišel v trope (v vroči pas), bolj sem videl, da ljudje pijó in bolj sem pil tudi jaz.

Od Havajskega otočja smo jadrali do otokov Marquesas. Vožnja je trajala šestdeset dni. Šestdeset dni nismo videli suhe zemlje ne jadra niti dima kakega parnika. Kmalu v začetku te šestdesetdnevne vožnje pa je kuhar, ko je pospravljaj kuhinjo, nekaj našel. Na dnu globoke skrinje je našel tucat steklenic angelike in muškateleca. Te steklenice so bile prišle sem noter z vkuhanim sadjem in mezgami vred iz kuhinjske klefi od doma. Tistih šest mesecev kuhinjske vročine je povzročilo v gostem, sladkem viru neko izpremembo — prežgalo ga je, mislim.

Pokusim — nebeško! In odsihmal sem vsak dan, in sicer ob dvanajstih, ko smo končali opazovanja in določili lego jahte, izpil po pol kozarca tega vina. Imelo je nenavaden učinek. Ogrela me je prav do srca in dalo že tako krasnemu morju še krasnejše lice. Ko sem vsako jutro spodaj v kabini v potu svojega obraza pisal svojih tisoč besedi, sem se zalotil pri misli, kaj me čaka ob dvanajstih.

Neprilичno je bilo, da sem moral deliti pijačo z drugimi in je bilo negotovo, koliko časa bo trajala vožnja. Žal mi je bilo, da ni bilo več kot tucat steklenic. In ko so pošle, mi je bilo celo žal, da sem sploh katero delil z drugimi. Žejen sem bil alkohola in sem komaj čakal, da dospemo do Marquesov.

Tako se je zgodilo, da sem prišel na Marquese s prav pošteno žejo odraslega moža. Na Marquesih je bilo več belih ljudi, precej bolehavih domačinov, dosti prekrasnih prizorov, polno ruma, neizmerna množina absinta, a niti viske niti brinjevca. Rum je ožgal usta, da se je koža lupila. To vem, ker sem ga pokusil. Jaz pa sem se že od nekdaj znal prilagoditi razmeram in sem si izbral absint. Neprilično je bilo s to pijačo, ker sem jo moral izpiti take nezmerne množine, da sem občutil vsaj najmanjši učinek.

Od otočja Marquesas sem odjadral s tolikim tovorom absinta, da mi je zadostoval do Tahiti, kjer sem se preskrbel s škotsko in ameriško visko,

in odsihmal ni bilo več suhih voženj med pristanišči. Prosim pa, da se me ne razume napak. Take pijanosti, kakor se navadno razume, ni bilo nobene — nobenega opotekanja, nobenega valjanja po fleh in nobene odrevenelosti čutov. Vešč, vajen pivec z močno naravo se nikdar ne poniža do kaj takega. On pije, da se dobro počuti, da je židane volje in nič več. On se skrbno izogiba slabot želodca od preobilnega pitja, posledic po preobilnem pitju, onemoglosti in izgube ponosa radi preobilnega pitja.

To, kar hoče večči, vajeni pivec doseči, je razumna in pametna napol-pijanost. In to dela on vseh dvanajst mesecev v letu brez vsake vidne kazni. Takih ljudi je dandanes v Združenih državah na stotisoče po klubih, hotelih, doma — ljudi, ki niso nikdar pijani in ki so redkokdaj trezni, dasi bi jih večidel ogorčeno tajilo. In vsi ti nedolžno verjamejo, kakor sem jaz nedolžno verjel, da jim ne škoduje.

Na morju sem bil bolj zmeren, na suhem pa sem pil več. Zdelo se mi je, da sem v tropah (pod vročim podnebjem) potreboval vsekakor več pijače. To je stara izkušnja, kajti neizmerno pitje pri belih ljudeh v tropah je obče znano.

Narava belih ljudi je v tropah podvržena korenitim izpremembam. Poslanejo divji in neusmiljeni. Uganjajo grozovite krvoločnosti, kakršne bi jim v domačem zmernem podnebjem niti v sanjah na misel ne prišle. Postanejo nervozni, razdražljivi in manj vredni. In pijejo, kakor niso še nikoli pili.

Lotila se me je solčna bolezen vzlic temu, da sem bil samo nekaj let v tropah. Tisti čas sem močno pil. Že tukaj želim vnaprej preprečiti, da me ne bi kdo napačno razumel. Pitje ni bilo vzrok boleznim in tudi ne, da bi opustil vožnjo. Bil sem močan kot medved in mnogo mesecev sem se boril zoper solčno bolezen, ki mi je parala in trgala kožno in živčevno tkivo na dvoje. Vso vožnjo skozi Nove Hebride in Salomone in med atoli (atoli so okrogle, obročem podobne koralne čeri z nizkimi, ozkimi otoki ob robu in imajo v sredi mirno vodo, laguno) ob ravniku sem — ves čas pod tropičnim solncem, zdelan od malarije in prenašaje še nekaj manjših nadlog, kakor je na primer svetopisemska gobavost s srebrnkasto kožo — opravljal delo peterih mož.

Voditi ladjo med klečevjem in plitvinami, prelivni in nerazsvetljenim obrežjem koralnih vodá, je že samoposebi delo, ki zahteva moža. Jaz sem bil edini izučén pomorščak na krovu. Nikogar nisem imel, ki bi primerjal moja opazovanja, niti s komer bi se mogel posvetovati v nevarni temi med klečevjem in plitvinami, ki jih ni bilo na zemljevidu. Jaz pa sem imel vse straže. Na krovu ni bilo mor-

narja, kateremu bi mogel zaupati stražo prvega mornarja. Bil sem prvi mornar in kapitan. Po štiri-ndvajset ur na dan so bile dolge straže, ki sem jih opravljal na morju, loveč kratke spance, kadar sem mogel. Tretjič sem bil zdravnik. In naj kar povem, da je bil tisti čas zdravnikov posel na jahti posel za moža in pol. Vsi na krovu so bili bolni za malarijo, za pravo, tropično malarijo, ki lahko umori človeka v treh mesecih. Vsi na krovu so imeli odprte ture in blaznivo srbečico od ngari-ngari. Nekemu japonskemu kuharju se je zmešalo od preštevilih boleznih. Eden mojih polinezijskih mornarjev je ležal na smrtni postelji za črnovodno mrzlico. O, da, bilo je delo, ki je zahtevalo celega moža, in jaz sem predpisoval in zdravil, drl zobe in izvlekel svoje bolnike iz nedolžnih malenkosti kakor na primer iz zastrupitve s ptomainom.

Četrlič sem bil pisatelj. V potu svojega obraza sem spisal svojih tisoč besedi na dan, in to vsak dan razen takrat, kadar je zjutraj mene napadla mrzlica ali pa je ob mojo jahto veter butal umazane valove. Petič sem bil pustolovec in pisatelj, ki sem želel kaj videti in si nabrati snovi v beležnico. In šestič sem bil gospodar in lastnik ladje, ki je obiskovala neznane kraje, kjer so obiskovalci redki in kjer zbujajo veliko pozornost. Tako sem moral vršiti razne družabne dolžnosti, sprejemati na krovu goste in se dati sprejemati pri posestnikih plantaž, trgovcih, guvernerjih, kapitanih bojnih ladij, kodrolasih ljudožrskih kraljih in prvih ministrih, ki so bili ponekod toliko srečni, da so bili oblečeni v bombažaste srajce.

Seveda sem pil. Pil sem z gosti in gostitelji. Pil sem pa tudi sam. Ker sem opravljal delo petih mož, mi je, mislim, to pač dalo pravico, da sem pil. Alkohol se je prilegel možaku, ki je prenaporno delal. Njegov učinek sem opazil na svojem maloštevilmem moštvu; napenjali so se za žive in mrtve, ko so dvigali sidro iz globine štiridesetih sežnjev, in so po preteku pol ure sopihaje in drgetaje popustili vse skupaj; z močnim rumom pa sem jim vlil novega življenja. Prišli so zopet do sape, si obrisali usta in se z novimi močmi lotili dela. In kadar smo položili jahto na bok in smo morali, drgetaje od mrzlice, stati do vratu v vodi, sem opazil, kako je močni rum pospeševal delo.

In tako smo naleteli zopet na novo lastnost mnogostranskega kralja Alkohola. Kakor kaže videz, daje on nekaj za nič. Kjer ni nobene moči več, najde on novo moč. Utrujenega napne do še večje sile. Za hip moč tudi res naraste. Spominjam se, ko sem metal premog na nekem oceanskem parniku celih osem peklenskih dni, kako so nas, podajače premoga, ves ta čas vzdrževali pri moči

s tem, da so nas vprav nalivali z visko. Ves čas smo garali napol pijani. Brez viske ne bi bili mogli podajati premoga.

Ta moč, ki jo daje kralj Alkohol, ni namišljena moč. Resnična moč je. Toda ta moč je pridelana iz virov moči in slednjič je treba zanjo plačati, in sicer z obrestmi. Kateri utrujeni človek pa bo gledal tako daleč naprej! On vzame to, očitno čudežno ojačenje moči po videzni vrednosti. Toda zavoljo te zmote je že marsikateri poslovni in poklicni človek kakor tudi izmučeni navadni delavec odšel po smrtni poti kralja Alkohola.

(Dalje prih.)

VČASIH . . .

Včasih,
kadar v večer zazveni
pesem zvonov izza daljnih gorá,
ko harfa duša bi pela
in se izpela
v žar hrepenenja, ki ni mu mejá . . .

Daleč,
tam daleč,
koder se širijo vrli skrivnostni
belih cvetóv,
kot golobica
krila razpela bi
v molku prečudežno mehkih mrakóv . . .

Daleč,
tam daleč,
bi potopila se v večno ubranost,
skladnost Boga in stvari,
svetla in čista,
kakor lepota,
ki nam le slutnja o njej govori . . .

RADIVOJ REHAR.

NA KRASU.

Skale, skale, same gole skale,
kakor da umrla tu je zemlja in strohnela
in ostale same bele so kosti . . .

Tu in tam sedi zveržen bor
in v drobovje tiplje s korenino-taco,
gladen kot šakal . . .

A nad vsem zavija burja,
kot prosilo tisoč zapuščenih bi sirot:
Reši dušo njeno, o Gospod . . .

RADIVOJ REHAR.

P I S A N O P O L J E

KAKO SEM BIL IZVEDENEC ZA VOJNO SODIŠČE.

G. KIFELJC.

Kakih štirinajst let bo menda od tedaj. Naš uradni sluga Diskernigg je stopil pred mojo pisalno mizo, se sklonil preko kupov knjig in časopisov, ki so se grmadili na nji, in izjecljal v svoji zategli koroščini:

»Gospod doktor! Gospod dvorni svetnik G. Vas prosi k sebi.«

Njegov vedno veseli obraz je bil nekam čudno resen, njegove sicer žive in jasne oči so nemirno iskale opore kje vzadi za mojim hrbtom.

Meni samemu so se takoj razlezli mravljinci po vsem telesu. Kako tudi ne? Že mesece sem kot politični osumljenec visel med nebom in zemljo, imel opravka s policijo, sodnijo in c. kr. namestništvom, kjer so preiskovali mojo preteklost in sedanost, pa niso mogli prav dognati, za kaj sem zrel, ali za internacijo, ali za zapor ali pa naravnost za vislice. Vkljub disciplinarni preiskavi, ki se je vršila zoper mene, so me čez mesece zopet pozvali v službo, da sem opravljal delo tovarišev, ki so bili na vojski. In zdaj naj stopim pred moža, ki je po vsem učenem svetu znani ustanovitelj nove vede, »kriminalistike«, pisec znanega »Priročnika za preiskovalne sodnike«, ki je doživel že bogve koliko izdaj v raznih jezikih — ali sem res tako zanimiv in zagoneten »kriminalen« tip, da me mora dobiti še ta največji strokovnjak v roke?

Vsako oklevanje bi bilo ne le znak slabe vesli, ampak tudi nevljudnosti; zato se odpravim takoj k njemu; ker stoluje s svojim inštitutom v isti zgradbi — samo pod zemljo, kakor vsaka nova vera in veda — mi niti klobuka ni treba iskati.

Ko stopim pred njega, sem takoj pomirjen: »kriminalista« s tako dobrotnim licem se tudi največjemu hudodelcu ni treba bati! —

»Gospod doktor! Rekli so mi, da bi nam Vi mogoče lahko pomagali.«

»Prav rad, če le morem.«

»Kaj je to?«

Na mizo položi pred mene »zalepko« — mlajši rod niti ne ve, kaj to prav za prav je, recimo torej pismo, ki je samo ovitek, na katerega se je pisalo, — in preprosto dopisnico, namenjeno za vojno pošto. Oboje je na gosto popisano z nekimi čudnimi kavkami, iz naslova se da za silo razbrati, da je pismo namenjeno nekam v Karpate.

»No, kaj je to?«

»To bo menda cirilica.«

»To so tudi že drugi rekli, ampak to je bila tudi vsa njihova modrost.«

»Gospod dvorni svetnik, kaj je prav za prav s tem?«

»Poslušajte! Vojna cenzura je med pismi, ki so jih oddali vojaki na fronti, našla tudi to pismo. Ker ga pri cenzuri niso mogli prebrati in ker pisec ni nikjer podpisan, je bilo pismo kajpada na vso moč sumljivo. Zato so najprej poiskali naslovljenca in z njegovo pomočjo dognali pisca, ki so ga seveda takoj zaprli. Pismo je medtem romalo od vojnega sodišča do voj-

nega sodišča, vedno v višje inštanice, njegove vsebine pa le nikjer niso mogli dognati. Iz te zadrege jim naj sedaj pomaga naš inštitut, toda tudi za nas je to pismo pretrd oreh. Poglejte, ali morete Vi kaj!«

»Če bo kaj mogoče, bo šlo le počasi. Na prvi pogled ne vidim nič. Ali smem te papirje vzeti s seboj na dom?«

»Lahko. Ampak, gospod doktor: mož je že mesece in mesece zaprt, sam ne ve, zakaj, glejte...«

»Razumem, gospod dvorni svetnik. Potrudil se bom, in če bo le kaj mogoče, bom gledal, da bom opravil hitro.« —

Ko zaprem vrata za seboj, sem v prvem trenutku ves slaboten od samega neizmernega veselja. Tak dokaz zaupanja je bil v onih časih tako dragocen, da se niti popisati ne da. Ko pa sem zopet sedel pri svoji pisalni mizi in položil oba zagonetna papirja pred sebe, me je na mah obšla zaveštrah in prave groze. Če se za temi zagonetnimi kljukami skriva res kaj nevarnega, in če jaz to doženem, je pisec s tem zapisan smrti! Ali hočeš biti kriv smrti bližnjega? se oglasi v meni neki glas. Glej! Samo pero boš pomočil in par vrst napisal, oni tam pa bo že s tem obsojen na smrt. Vojaški sodniki bodo samo rekli: »Ker je po strokovnem mnenju kriminalističnega inštituta v Gr. pisec tega pisanja zagrešil čin veleizdaje...« in tako naprej, pa si bodo že oddahnili, ker so se znebili nadležnega slučaja in nerodnega akta. Pravi krivec pa boš samo in edino ti! Vse moje misli iščejo iskricice v tej temi, ukreše jo nazadnje čisto navadna človeška radovednost: pogledimo, kaj je na stvari, in poskusimo, saj mogoče vse skupaj nič ni.

Popoldne se iztegnem na divanu in vzamem uganiko zopet predse. Oči blodijo po teh čudnih kljukah, ki slede druga drugi nepretrgano od leve proti desni; zdi se, da je pisec silno štedil s papirjem, ker ni nikjer nobene vejice ne pike ne kakega ločila sploh. Menda je to res cirilica, samo čudno krevljasta je! Počasi se iz te goščave izločijo skupine črk, ki jih je mogoče razbrati, saj pomaga ključek, skovan iz dejstva, da je pismo naslovljeno v Karpate, in iz sluhne, da je pisava cirilica: torej je jezik, v katerem je pismo spisano, maloruščina. Res gre: iz posameznih črk se sestavljajo že cele besede, šlo bo!

Toda ob prvem veselju nad tem odkritjem se plaho zgane zaskrbljena misel: če je stvar tako preprosta, kako da je niso zmogli drugod? In takoj se zavrtinči okoli mene in v meni, da moram zapreti oči: saj tam pri vojaštvu prav dobro vedó, kaj je vsebina tega pisma, tebi so z njim samo nastavili past, da te preizkusijo, koliko si sam zanesljiv. — Je bil že tak čas, da so zbezanega človeka plašile najneverjetnejše domisljice. — »Mors tua, vita mea!« mi nehoté zašepetajo ustnice. »Ti boš sicer šel v smrt, toda jaz bom rešen!« — stud nad svetom in samim seboj mi je od nekod prinesel to pogansko misel.

Oči mi počasi zopet zablodijo med zagonetne vrste, ki jih držim v tresočih se rokah. Dà, maloruščina je to, ampak kaj naj bo to — saj to je vendar poljska beseda, to je oblika, značilna za poljski jezik! Drugod zopet tičijo, kakor ščurki v močniku, besede, ki jih sicer znam

prebrati, ki pa jih ne razumem: torej so očitno madžarske! Te mnogojezičnosti sem naravnost vesel, saj mi je prvi dokaz, da v pismu ni in ne more biti prav nič nevarnega. Madžarski besednjak mi vse neznane besede lepo razloži; vse so vzete iz vojaškega življenja!

In vidim, da v rokah ne držim prav nič nevarnega, ampak preprosto vojaško pismo, kakršnih se je takrat pisalo milijone in zopet milijone. Izza teh krevljastih kljuk me pogledajo plahe oči ubogega fanta, ki je bil rojen nekje, kjer je pomešano malorusko ljudstvo s poljskim; čitati in za silo pisati se je naučil menda ob imenih svetnikov v praški, šole ni obiskoval niti toliko, da bi izvedel, kaj je »pika« in »vejica«, sedaj pa je očitno v kakem pionirskem bataljonu, ki je sestavljen po večini iz Madžarov. In kakor milijoni drugih piše domov »čez hribe in doline...« pozdravlja očeta in mater... brate in sestre... tete in strice... žlahto in sosede... in kako je z onimle Matejem... in z živino... ali so že kosili... kadar pridejo do kake velike vode, mora nositi bruna in deske... zadnjič je videl onegale Tomaževga... in zopet pozdravlja vse, vse... kakor že v začetku... in še tretjič... in še na koncu. In ob zadnji vrsti, ko mu je svinčnika nevajena roka že toliko omahnila, da je potegnil prav krivo brazdo, je ob robu ostala leha, v katero je stisnil še dvoje vrstic, ki bi se po naše dale povedati nekako takole:

In vrane bodo pile našo kri,
in krokarij kluvali naše kosti. —

Polo najlepšega papirja preganem; na levo pride črka za črko, vrsta za vrsto prepis pisma z latinskimi črkami, na desno od besede do besede prevod v nemščino. Najizbranejša besede nemškega uradnega jezika izbiram, ko pišem svoj kratek zaključek; vsakega naj prepriča, nihče se ne sme niti ob kaki besedici spotekniti. Lahko je zagovorniku ob takem slučaju.

Drugo jutro pohitim z vsemi papirji k dvornemu odvetniku.

»Hitro ste opravili,« se je razveselil; še večja, prav nenavadna radost pa se mu je razlila po licu, ko je prečital moj sestavek.

»Čuden — kriminalist!« — sem razmišljal sam pri sebi, ko sem odhajal. »Pač ne samo paragraf, ampak tudi človek!« —

Čez pol ure me je zopet poklical k sebi.

»Kaj menite o onem pripisku v pismu?«

»O onemle pripisku? Take besede se nahajajo v vseh narodnih pesmih onih krajev. Mož ni znal drugače povedati, kako se mu pri vojakih toži po domovini, kjer orjejo, kosijo in — pojejo.«

»Dobro. Še enkrat, lepa Vam hvala, gospod doktor.«

* * *

Čez tedne sem zopet šel — s starimi skrbmi in strahom — k njemu.

»Tokrat imamo nekaj lažjega. Vojaštvo nam je poslalo šifrirano pismo, s katerim si ni vedelo pomagati. Mi smo ga dešifrirali, toda ne popolnoma; spoznali smo pač, da je pismo slovensko, toda tega jezika med nami nobeden ne razume. Za Vas bo to lahka reč.«

O moj Bog! Kar streslo me je: tokrat imaš usodo lastnega rojaka v rokah!

S strahom sem segel po papirju, ki mi ga je pomolil prav pod nos, toda že ob prvem pogledu na prvo vrsto mi je odleglo.

»Preljuba moja Ajnčika!«

»O, gospod dvorni svetnik! To pa je prav nedolžno, zaljubljeno pismo!«

»Ze mogoče. Poglejte, kaj je s tem.«

Kar pri dvornem svetniku sedem k mizi in dešifriram pismo v onih delih, kjer še ni bilo dešifrirano. Zame je bila stvar prav lahka. Strokovnjaki niso dognali pomena vseh znakov, tako na primer ne za »č«. Torej so v svojem prepisu postavili na mestu onih znakov samo pike. Jaz sem kajpada takoj videl, da je treba v njihovem prepisu »Ajn.ika« brati »Ajnčika«. In tako je šlo tudi pri drugih besedah; luknje v prepisu so bile hitro izpolnjene. Sedaj je bilo treba pismo še prevesti v nemščino.

»Gospod dvorni svetnik, ali lahko prevod kar tukaj pri vas diktiram gospodični v stroj, da bo šlo hitreje?«

»Prosim.«

Postavim se k stroju in začnem. Toda stvar nikakor ni lahka: pismo je sama rosna, cvečička gredica, sam najgelček, fajgelček, rožmarin, fant piše res, kakor bi rožice sadil. Potrudim pa se v resnici, kar se le da; Nemci naj ne mislijo, da naši fantje ne znajo pisati lepih pisem. In moj prevod menda res ni slab: z zadovoljstvom opazujem, in tudi dvorni svetnik se prijazno muza, ko vidi, kako gospodični počasi leze kri v ušesa. Na koncu pogumno tvegam šalo:

»Gospod dvorni svetnik! Sedaj pa ji lahko pošljete kar tale prepis, da se tudi njej ne bo treba mučiti z dešifriranjem.«

On se prijazno nasmehne: »Gospod doktor, potem prideva tudi midva pod paragraf, Vi, ki ste to nasvetovali, in jaz, če bi kaj takega storil.«

»Kako to?«

»Pismo je namenjeno — poročeni ženi.«

»Ali med vojsko mož ženi ne sme pisati zaljubljenih pisem?«

»Mož — že. Toda tale vaš rojak, ki zna pisati tako lepa pisma, ni mož te žene.«

»Toda zaradi tega pač menda ni zaprt?«

»Zaprť, zaprť, in celo dolgo že, dasi ne zaradi tega. Vidite, stvar je taka. V nekem trgu v Vaši domovini se je oddelek vojakov pripravljal za odhod na fronto. Med njimi je bil tudi tale Vaš fant. Misli je, da naredi prav zvito, če pošlje v svojo vas šifrirano pismo, ker potem razen naslovljenke ne bo nihče vedel, kdo ji piše in kaj. Toda pismo je še prej prišlo v roke vojni cenzuri, ki je s pomočjo orožništva najprej pozvedela, kdo piše na ta naslov, nato pa pisca dala zapreti. Zaprť ni zaradi vsebine pisma, ampak zaradi tega, ker je bilo napisano s skrivno pisavo, torej sumljivo. Fant je zaprť, pismo pa je romalo od vojaškega urada do vojaškega urada, dokler ni zadanje prišlo v naše roke. In v Vaše, gospod doktor!«

»Sedaj bo menda pač lahko izpuščen.«

»Brez dvoma. Zopet eden med mnogimi, ki niso nikdar izvedeli, zakaj so bili zaprti, ne, zakaj zopet izpuščeni.«

»Odkrito me veseli, da sem lahko pri tem tudi jaz nekoliko pomagal.«

»Hvala Vam, gospod doktor. In — na svidenje!«

»Klanjam se, gospod dvorni svetnik.«

* * *

Miha Maleš: Pričakovanje. (Iz zbirke Rdeče lučke.)

Videla pa se nisva nikdar več. Sedaj je že nekaj let na onem svetu.

In če potrebujejo tudi tam kakega »kriminalista«, potem je pač on, o tem sem prepričan, za »dvornega svetnika« pri svetem Petru ali Mihaelu, in ne pri Luciferju. O tem sem res prav trdno prepričan.

In ob tej misli me je nekako manj strah onega prvega koraka čez poslednji prag.

NOVE KNJIGE.

Miha Maleš: Rdeče lučke ali risbe o ljubezni. Ljubljana, 1929. Založil avtor sam. Cena knjigi 40 Din, cena bibliofilske numerirane izdaje, ki je izšla le v 100 izvodih, pa 80 Din. — Risar Miha Maleš je tudi našim bralcem dobro znan. Poznajo ga kot ilustratorja Avg. Pirjevčeve knjige »Slovenski možje«, za katero je izvršil lesorezne podobe naših duševnih veljakov. Maleš pa ni samo portretist, temveč tudi risar čustvenih nastrojenj, posebno znan še kot nežen ilustrator ljubezenskih motivov. — V uvodu k »Rdečim lučkam«, ki ga je napisal sam, pravi: »Te risbe so le bežne linije iz čistega lepega življenja, ki ga človek doživi ali v slutnji, ali v kakem spoznanju. Se svojim najbližnjim težko o tem govorimo. In to, kar je zraslo drugim v pesmi, sestavljene iz črk, se je meni zlilo v linije.« Knjiga podaja v 26 risbah zgodovino ljubezni mlade deklice: sanjarjenje, prvo spoznanje ljubezni, razočaranje in — konec. Kot drugi del je avtor knjigi dodal še tucat drugih risb, ki so vse docela moderno občutene, preprosto navne

in često moderni maniri in nekemu primitivnemu slogu na ljubo v obliki močno pretirane, tako, da često vplivajo skoro nelepno. Maleš ima brezdvomno mnogo čustva, znaten risarski talent, manjka mu pa jasne in krepko izdelane osebnosti, to je spoznanja, da je za umetnino odločilna globina in jakost umetnikovega spoznanja, ne pa le nenavadna in pretirana oblika. Ko bo začel delati res čisto po svoje, brez ozira na modo in vplive dneva, bo lahko podal res samega sebe. — Maleš, ki je to lepo izdelano knjigo sam založil, je s tem dejanjem pokazal mnogo poguma, pokazal je pa tudi pot, kako je mogoče širiti umetnost med množico. Skoda le, da bo knjiga deloma zaradi nenavadnih in pretiranih oblik reproduciranih risb, deloma pa tudi zaradi svoje vsebine širšim plastem manj umljiva. Delo je res okusno in svojski opremljeno ter dela Malešu kot dekorativnemu tvorcu čast. V naši in v tuji kritiki je knjiga našla nadvse ugoden odziv in jo vsem zrelim ljubiteljem umetnosti priporočamo kot izredno zanimiv pojav na našem knjižnem trgu. — Za uvod je prispeval pesnik Alojzij Gradnik nekaj globoko občutenih stihov in prevod lepe starokitajske pesmi. Iz knjige prinašamo dva posnetka: »Pričakovanje« in »Prisluškovanje«. Obe risbi točno podajata ves način Maleševega dela. — a.

Izpod Golice. Povest z gorenjskih planin. Spisal Slavko Savinšek. Ljudske knjižnice 29. zvezek. Ljubljana, 1928. Založnica Jugoslovanska knjigarna. Str. 349, broš. 30 Din, v platnu 42 Din. — Naši knjižničarji trdijo, da imamo še vedno premalo povesti, premalo slovenskih knjig in da so navdušeni bralci, ki v dveh letih preberó vse knjige, ki so zanje. Zato nam je dobra povestniška literatura silno potrebna. Izpod Golice je taka ljudska povest, ki je Domoljubovim bralcem že znana. V povesti je veliko ljubezni do naših planin, snov pa je fista, ki so jo že obravnavale tudi razne druge povesti, ki se ponavlja spet in spet: kontrabantarstvo. Savinšek se je lotil s to povestjo prvič daljšega teksta. Nočemo reči, da mu je povsem uspelo. So strani, so poglavja, kjer je dobro vidna njegova oblikovalna moč, izčiščen pa seveda še ni kot ni nihče ob prvem delu. Je še tu in tam bombastičen, je dolgozvezen (v razgovorih); tudi pridigar je še v tej knjigi. Vse to so še tiste pene, ki jih mlad mošt tišči in dviga iz sebe. Toda prepričani smo, da se razodene kaj kmalu usedlina, ki bo klena in res samo suho vino. — Povest pa je kot ljudska povest dobra, je romantična in bo brez dvoma bralcem užitek. R. C.

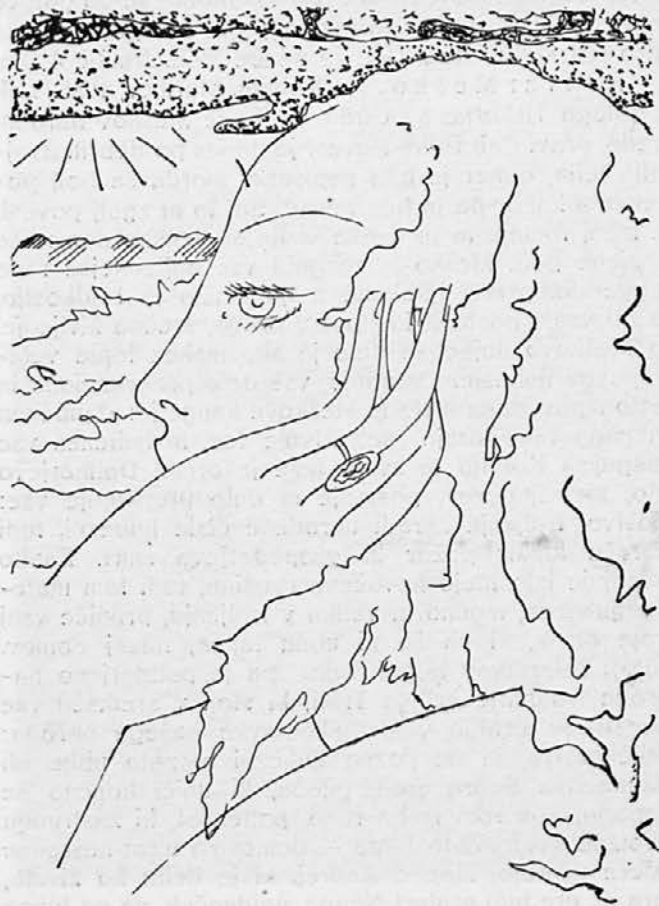
Za visokim ciljem. Poča in ovire krščanskega življenja. Napisal p. Mavricij Teraš, o. min. cap. Založila in izdala prodajalna K. T. D. (Ničman) v Ljubljani. 1929. — Res je, da za zgledno in krščansko življenje niso potrebne knjige, marveč je poglaviten duh, ki je v človeku in ki hoče biti čim bliže Bogu. A kakor ni na svetu ničesar, kar bi bilo samo iz sebe, tako smo potrebni tudi za duhovno, pobožno življenje duhovne, duševne hrane: knjig duhovne vsebine. Pričujoča knjiga p. Mavricija Teraša navaja dušo k temeljitemu razglabljanju o dobrem in zlem v človeku. Njena vsebina je kakor operacijski nož, ki reže po gnilobi duše in odstranja pogubonosne, bolezenske kali; in je kakor zrcalo, ki se vanj vidi človekova duša in se primerja s smernicami za drugi svet. Takih knjig, ki niso molitveniki, nimamo Slovenci dosti. Od spisov velikega Slomška je dolga in globoka vrzel do današnjih dni. Drugi narodi imajo dosti duhovnega branja, pri nas je ta plač slovstva precej borna. Zato smo te knjige tem

bolj veseli in jo vsem, ki znajo in hočejo gledati vase, iskreno priporočamo. Naroča in dobiva se po vseh knjigarnah. Zunanja oprema je lična, jezik čist. Km.

Edmondo de Amicis: Srce. Z dovoljenjem pisateljevih preložila Janja Miklavčičeva. Drugo izdanje. Tisk in založba Učiteljske tiskarne v Ljubljani. 1929. Str. 255. Cena vezani knjigi 54 Din. — O tej knjigi, ki je zares zlata in jo pozna ves svet, bi bilo odveč pisati kako oceno. Navedemo le pisateljeve besede v predgovoru: »Ta knjiga je namenjena zlasti dečkom osnovnih šol, ki štejejo devet do trinajst let. Lahko bi jo naslovil: Zgodbe enega šolskega leta — spisal učenc t tretjega osnovnega razreda. — Ako rečem, da jo je spisal učenec tretjega razreda, ne trdim, da bi jo bil spisal prav tako, kakor je natisnjena. Samo po malem je zabeleževal — kakor je baš znal — — — Oče njegov je konec šolskega leta popravil te zapiske. Štiri leta pozneje jih je iznova prečital deček, že gimnazijec, in jim dodal še marsikaj iz spomina, ki mu je zvesto ohranil osebe in stvari. Čitajte torej to knjigo, dečki! Nadejam se, da boste zadovoljni z njo in da vam ne bo brez koristi.« — Preskromen je ta predgovor za delo, ki vsebuje zaklade — ne le za dečke in mladino, tudi za starše in vzgojitelje in za vse, ki jim je bližnji pri srcu. Če nobene druge — te knjige smemo biti zares veseli, da jo imamo tudi v slovenskem jeziku. Prvi slovenski prevod je oskrbela ista prevajateljica že leta 1889. Po dolgih 40 letih je izšla druga izdaja — nje vsebina je še zmeraj nova, zmeraj polna vrednot. Dokaz, da bo to delo še stoletja živelo s človeškim rodom. Naj ne manjka v nobeni hiši in nobeni knjižnici! Zaslužilo bi vse boljše ilustracije. Km.

Damir Feigel: Na skrivnostnih fleh. Publikacija književne družine »Luč«. Tiskala, izdala in založila tiskarna »Edinost«. V Trstu, 1929. Str. 120, cena ? — Damir Feigel je znan kot šaljiv in dovtipen pripovedovalec. Tudi »Na skrivnostnih fleh« je pravzaprav šaljiva zgodba, nekakšna groteska na zgodbe Karla Maya. Povest se dogaja zares na skrivnostnih fleh afriške krajine, kamor sta šla na raziskovanje Anglež Freeman, ki mu je mati Slovenka, in briski deželan Pipan. Raziskujeta, sledeč staroegipčanskim papirusom, afriške pokrajine, pa prideta slednjič resnično v staroegipčanski živelj, v pravcato državo faraonov, kakršni so bili opisani v papirusih, govoreč staroegipčanski jezik, le s to razliko, da je njih država bolj moderno urejena kot so evropske. Ondi dobita Goričana-Slovenca Svilogoja, ravnatelja državne zvezdarne faraonske, ki postane slednjič sam faraon z imenom Cajhen Prvi. — Groteskni so opisi običajev in uredb v tej državi; vse naprave so fizikalni pojavi po Einsteinovi teoriji, vse sloni na »lahnosti« (sicer na težnosti); vse je iz nezdobljivega stekla, ljudje morejo frčati po zraku, čudodelnik pomlaja ljudi za deselletja itd. itd. Na vsak način zanimivo čtivo, nekakšen dober »šund«, kraškočasno za starino in mladino. Pr.

Spravljanje, razbiranje, vlaganje, shranjevanje in razpošiljanje sadja. Spisal Jos. Priol, ravnatelj obl. vinarske in sadjarske šole v Mariboru. Knjižica obsega 76 strani in je pojasnjena s 43 izvirnimi slikami. Cena posameznemu izvodu 15 Din. Kdor naroči 10 izvodov skupaj, jih dobi po 12 Din s poštnino vred. Knjigo je založilo in razpošilja Sadjarsko in vrtnarsko društvo za Slovenijo v Ljubljani, Resljeva cesta 24/II. — Ze davno nismo imeli v rokah tako lične, vseskozi praktično pisane in tako potrebne strokovne knjige, kakor je to

Miha Maleš: Prisluškovanje. (Iz zbirke Rdeče lučke.)

najnovejše delo našega odličnega sadjarskega strokovnjaka ravnatelja Priola. Knjiga obravnava in z lepimi izvirnimi slikami pojasnjuje prav vse tisto, kar je glede ravnanja s sadjem od dobe, ko na drevesu dozori, pa vse do tja, da je pripravljeno za kupčijo, našim sadjarjem tako nujno potrebno. Kdor je že videl, kako skrajno površno, da ne rečemo malomarno še mnogo sadjarjev sadje spravlja z drevja, kako neusmiljeno ga trese in celo klati, kako ga potem pretresa s posode v posodo, na voz in z voza, s kupa na kup in naposled v vagone, ta se ne bo čudil, če naš sicer tako zlahten pridelek nima cene in če ga na sadnem trgu izpodriva mnogokrat sicer slabše, a za trg lepše pripravljeno sadje. Prav tako moramo z obžalovanjem priznati, da pravilno razbiranje in vlaganje sadja v normalno enotno posodje pri nas še ni skoro nič znano in da so nas v tem oziru skoro vse druge evropske države, zlasti pa Amerika in Avstralija, že daleč prehiteli. Zato gre naše slabo spravljenost in nerazbrano sadje, kar nasuto v vagone, izvečine le kot moštno sadje v inozemstvo. — Kdor uvaža vse te migljaje, bo segel nemudoma po zgoraj navedeni knjižici, jo bo večkrat s premislekom prebral in se po navodilih v njej ravnal. Če bi vsi sadjarji delali tako kakor navaja pisatelj, bi pridobil že posameznik lepe denarce, narodno gospodarstvo milijone, naše sadje pa svetoven sloves. M.H.

Dodatek h knjigi Zgodovina Srbov, spisal Silvo Kranjec. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1929. — Dodatek obsega tri rodovnike srbskih dinastij ter osebno in stvarno kazalo s kazalom slik in zemljevidov. Brošurica obsega 16 strani in podaja izčrpen pregled

izvrstne knjige Zgodovina Srbov. Dodatek se bo gotovo razveselil vsakdo, ki ima knjigo, pa bi kak podatek rad hitro poiskal. Cena 3 Din, za neude Moh. družbe 4 Din.

K s a v e r M e š k o : *Na Poljani*. Maribor, 1928. Tisk in zaloga Tiskarne sv. Cirila. — To je Meškov narodni kredo, pravi Čeh Páta. Povest je danes po dobrih dvajsetih letih, odkar je bila napisana, morda še bolj pomembna kakor pa je bila takrat. Saj to ni zgolj povest, še manj roman, to je velika vizija slovenske domovine in njene poti. Meško je razgalil vse najjedkeje rane uboge domovine, ljubljene z ljubeznijo in bridkostjo, pa ob vsaki postavil kažipot v pravo, srečno življenje. To Meškovo najboljšo delo je skozinskoz toplja velepropoved ljubezni. Osrednja, vse delo prekrvasujoča in često izpovedana ideja te Meškove knjige je: »Ljubezen premaga vse, daruje vse, žrtvuje vse. In ljubezen vse zmaguje.« Kot tip te svoje teze je orisal Dolinarjevo hišo, kjer ljubezen, poštenje in delo premaguje vse: uboštvo, trpljenje zaradi ukradene čiste ljubezni, tudi nesreče kakor požar in gospodarjeva smrt. Enako osvetljuje isto idejo kovačeva družina, tudi tam materina ljubezen, močna in velika v trpljenju, priključuje vsaj dvoje otrok, ki jih še ni ubila tujina, nazaj domov. Trata, Železnikov bogati dom, pa je poudarjeno nasprotje Dolinarjevih. Na Trati, ki stoji v središču vse povesti, se bratijo velike škodljivke našega naroda: dobičkarstvo, ki ne pozna ljubezni in zato ubije ali odžene vsa dobra srca, pijača, ki uniči končno še gospodarje in rodi tretjo rano, poltenost, ki zastruplja nedolžne sirote. Zato Trata — domovina hira: nesrečne matere umirajo, hlapec Andrej, ki je delal ko živina, mora iti, gre tudi grabež Nande, najdenček, da ga tujina nauči ljubezni do rodnega kota, dasi ni njegov pravi sin — spet pridiga ljubezni, ki še v najdenčku zaplamlji —, Tratnik sam pomeče svoje otroke iz rodnega gnezda in jih vrže v tujino — a spomin na materino ljubezen jih privede končno nazaj — reševati propadli dom in skrbeti za pregnanega očeta. Dolinarjev Ivan in Tratnikova Vilma se poročita in kupita Trato za Nandeta: spet veliki trizvok Meškove propovedi za domovino: ljubezen, poštenje in delo. Zato trdim, da ima ta knjiga velik socialni pomen. Tudi postavi poljanskih duhovnikov sta cel program, zgrajen na evangeljskem vzoru Dobrega pastirja: »Hodil je okoli dobrote deleč... Začel je učiti in delati.« — Močne epske kompozicije sicer ni v tej povesti, to je epična lirika, pripovedujoča časovno zaporedno vaške zgodbe s Poljane in spremljajoča jih z močnimi čustvenimi odmevi in socialnimi razmišljanji. To je pač Meško. Njegova lepota je čudno čista, nekako posvečujoča, pa domača in nežna. Njegov mirni slog, ki mu ni za hipna lepota presenečenja v besedi ali primeri, prija in pridobiva s svojsko silo.

Jože Pogačnik.

J a n k o G l a s e r : *Čas-kovač*. Pesmi. V Mariboru, 1929. Tisk Mariborske tiskarne. Str. 72. — Najbolj očitna prednost teh pesmi je oblikovna izpiljenost. Glaser zna ceniti in uporabiti pesniško vrednost vezane kitične oblike, pa je kljub temu gibčen in prost. Takoj začutiš, da z zgolj notranjim ritmom prostega verza, ki ga tu pa tam rabi, pesniško ne učinkuje tako kakor pri pesmih v vezani formi. — Vsebinska je kaj preprosta: osebne impresije z romantičnim hrepenenjem po prirodnem življenju (I. del), begotno življenje v družinskem krogu (II. del), bolj miselna lirika, kjer se ozre po vsej slovenski zemlji in zapoje tudi obče človeško pesem (III. del) in mariborsko krajinstvo z zadnjim miselnim

zaključkom: pod nemirno površino vsakdanjega življenja, v globini je večna, resnična ubranost srca, sveta in večnosti (IV. del). Kujemo srečo, a nas vse kuje in v prah razbija večni kovač — čas (Moj ded). Nekaj teh pesmi bo ohranilo trajno vrednost. Pač pa bi nekatere brez škode lahko odpadle. Glaser vsak simbol realistično razloži, njegov jezik je dobrodejno klen, dobro slovensko uho pa bo motila obilica slovničnih nepravilnosti, dobro krščansko srce pa preveč človeško gledanje svetih motivov. Oprema in tisk sta tako zgledna, da zaslužita vsega priporočila.

J. P.

D r. J o s e f P á t a : *Ksaver Meško*. Založba Birnbaum v Brnici na Moravskem. 1928. — To je češko pisani oris Meškovega življenja in dela, je posebni odtisk uvodne študije za češki prevod Meškovega Volka spokornika, ki ga je priredil Jos. Skrbinšek. Pisan je toplo, strokovno in očituje do podrobnosti natančno poznanje pisateljevih življenjskih zgodb in pesniških del. Obenem daje uvodoma v par stavkih pregled slovenske književnosti in v razpravi dobro seznanj z našo moderno, zlasti s Cankarjem, Meškovim književnim drugom. Zanimiv je na koncu tudi pregled literature o Mešku in prevodov (v španščino, nemščino, maloruščino, lužiško srbščino, češčino — največ — in slovaščino). Veseli smo, da Čehi našega Meška tako poznajo in beró.

J. P.

NAŠE SLIKE.

V tej številki, ki je namenjena spominu na našo Koroško, objavljamo vrsto posnetkov po pokrajinskih slikah, ki jih je v raznih krajih slovenskega Korotana napravil slikar **F r a n Z u p a n**. Že v zadnji številki smo priobčili večje število reprodukcij po delih istega slikarja. Fr. Zupan je v prejšnjih dveh poletjih prepotoval vse koroško ozemlje, kjer bivajo naši rojaki, in prinesel s teh popotovanj lepo zbirko pestrih pokrajinskih slik od Zile do Dravograda in od Borovelj do Celovca in do Gospe Svete. Iz teh smo izbrali nekatere prav posebno zanimive in krajevno značilne motive. Prav dobro in res iskreno občuteno je umel slikar podati Dravsko dolino, kakor jo vidiš s staroslavne gradu Humperka, ki živi še v nešteti pravljicah med koroškim ljudstvom, prav posrečeno je tudi izbral zares slikoviti motiv starinskega znamenja ob Baškem jezeru, tam nekje, kjer je nastala znana otožna pesem »Gor čez izaro...«. Prav svojevrstno zanimiva je božja pot Kalvarija blizu Pliberka. Motiv iz Gorij v Zili podaja značilen primer koroške vasi, dočim slika domače, preproste kmečke hiše, rojstnega doma znanega narodnega voditelja in bivšega poslanca Grafenauerja iz Ziljske doline, kaže našo običajno prijazno in snažno slovensko kmetiško koroško hišo. Slovenski del Koroške je izredno bogat s cerkvicami starodavnih in neobičajnih oblik, kakor jih kaže prastara planinska cerkva tam pod sirmim Obirjem, katero je med tolikimi drugimi tudi naslikal naš umetnik.

Vse te slike so izvršene z vodnimi barvami (akvareli) in je seveda poglobilni poudarek položen v njihovo barvno učinkovitost. Zato enobarvne reprodukcije ne morejo podati pravega značaja teh živo pisanih akvarelov. Fran Zupan si je s temi svojimi slikami, spomini na našo lepo, staro slovensko zemljo onkraj Karavank, resnično zaslužil zahvalo vseh Slovencev, kjerkoli bivamo.

—a.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Carmen.

Na poti.

Sla sem po poti iz jutra v dneva grenkost.
Zarje so pele belo skrivnost
in v srcu je bila sladkost rdečih rož.
Ob meni vse peetje, vse cvetje je pilo mladost.

Umrlo je jutro.
Ne vem, ali so bile sanje
ali je bila trenotna omama,
samo to vem, da sem na razpotju ostala sama,
čisto sama. — —

»Ali naj pišem ali pustim,« sprašuješ. Iz navedenega in iz drugih poslanih pesmi je razvidno, da si zelo mnogo leposlovja prebrala. Imaš resnobo, imaš čul za lepe motive in jezika si se naučila. Te pesmi pa kažejo tudi, da iznajdljiva, samostojno izvirna nisi, zato ne morem reči, da boš. Ne svetujem, da se posvetiš pesmi na račun drugih poklicnih nalog, a da pušiš, tudi ne priporočam. Prosti čas posveti leposlovju, če se ti pesem sama oglasi, zapiši, siliti se pa ne smeš. Čez čas še kaj pošlji, pa bo odgovor na gornje vprašanje lahek. Varuj se nenazornih slik in besed ter rečenic, tudi sloga ne obvladaš dovolj.

Magdin in Ivanuška. To so dijaški, začetni poskusi. Berita tudi kaj novejšega! Ivanuška piše često beležnico, ne pesmi:

Moja ljuba
je oložnost.
Moja zvesta druga
žalost, tuga.
Moja deca pa so moje pesmice, sanjave,
ki gredo za kruhom — kritiko — čez gore
in planjave.

To ni primera. I pesem ne. Velja za vse vajine pesmi: povsod še treba poglobitve, v ritem, rimo, jezik, gledanje, oblikovanje, vsebino... Kar sem zgoraj zapisal za gdč. Carmen, velja tudi za vaju.

Vanček. Dragi, varaš samega sebe, če misliš, da se da s prešerno študentovsko kretnjo pričarati na papir lepa pesem. O kako je daleč od šolske modrosti do prave pesmi! Predstavljaš si vse pesnenje preveč lahko. Pišeš:

Zajel sem iz močnih studencev vodo.

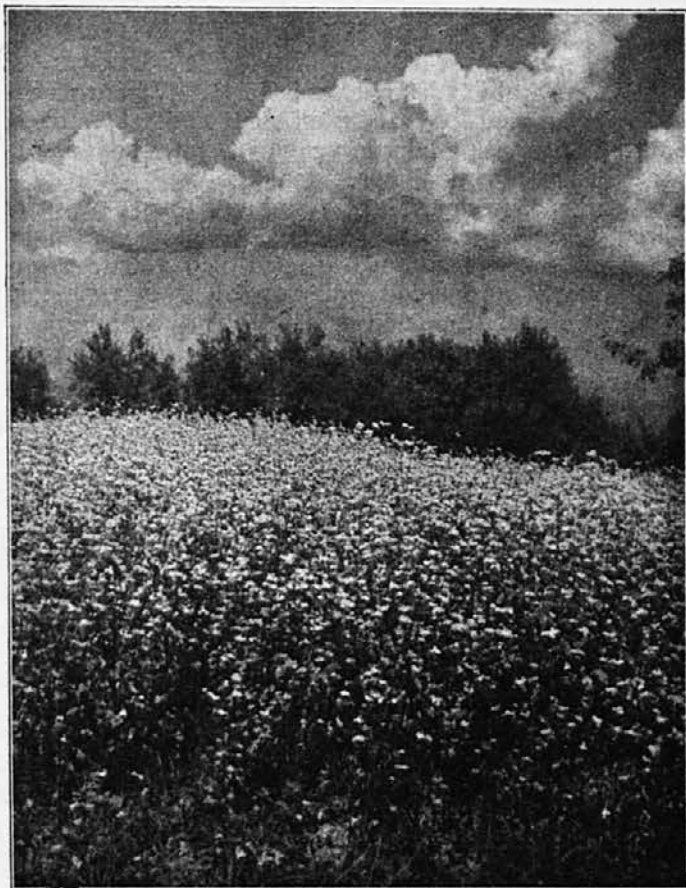
Pa takoj, brez razprezanja nadaljuješ čisto drugo misel:

Čujete (?), bratje, kako vam hropijo (?)
izpili obrazi v poslednji adjijo,
z Bogom, mati, o domovinal

Nikar tako! Kje je stil? Kje logika? Itd. Tudi druge pesmi so tej enake. Oblikovanja, zlasti sorazmerne gradnje kilic in misli ne poznaš. Prosim, proučuj pesmi kakor uganke, pa boš odkril nov svet in spoznal, da pomenki segajo samo do resnice, ne pa do ekstrema, kakor ti praviš. Tvoj »Bolni študent«, ki

»trudno zamišljen je sopel
v trdo razrezani klopi,
izpiš do slednjih kapljic krvi,«

ni lepota in ne vzor, pa tudi ne merilo za pravične sodbe. Če si »Materi v album« prepisal prosto po spo-

»Po polju pa ajda zori...« (Fot. Fr. Krašovec.)

minu Prešernov sonet, je za pesnika še premalo. Da je tudi logike treba v pesmi, se prepričaj pri teh-le svojih verzih:

Lepa je mesečna dalja,
ki se razliva v vsemirju
in šteje mladosti (!)
in rojstvo in stvarstvo ohranja (!!)
in rano obsoja in k smrti pozvanja (!!!).

Franja K. Prosim, pošljite Bogoljubu! So to preprosti verzi z običajno, vedno se ponavljajočo vsebino. Umetnostne cene nimajo, vzgojnim listom pa utegnejo ugajati. Pišite jih pa le, čeprav boste imeli sami več veselja z njimi kakor javnost.

Tajana Bog. Vprašaj, ali so to pesmi:

Jutranji pozdrav.

Ko zjutraj se zbudim, Korak mi v cerkev slopi,
me ptičji spev pozdravi, pri Bogu svojem sem.
glas čuje se v dobravi, Zahvalim se in prosim,
k molitvi kliče me. k mizi njegovi grem.

V tišini mesto spi, Naj čuva v hrupu dneva
oblakov na obzorju še dušo mojo,
solnček ne svetli. da čista ostala mu v srcu
vedno bo.

Prisrčnosti, toplote je kar dovolj v teh verzih. Tudi tečejo in pojejo te kilice. Enako znaš lepoto zaznavati. Seveda, če si kaj pesnice, se zdaj še ne dá reči. V prostih urah predelaj iz slovnice o stihotvorstvu, beri n. pr. Sardenka in M. Elizabeto! Potem, če ti v srcu zapoje pesem, pa jo zapiši, premisli in speč pošlji! Druge poslane pesmice so slabše od zgornje. Pa še to: Tvoja prva skrb naj bo šola, za pesmi pa se zanimaj za povrh!

PO OKROGLI ZEMLJI.

Na cesti ubiti. V Londonu je bilo l. 1928 zaradi živahnega prometa povoženih ali sicer ubitih 1237 oseb, 181 več ko prejšnje leto. In vendar vozijo v Londonu in Parizu jako obzirno in previdno!

Afričan iz pradavnine. V državi Transval v Južni Afriki so odkopali ostanke človeka, ki mu prisojajo, da je bil v zemlji nad 10.000 let. Poleg njega so počivale kosti ogromnega goveda. Stvar si razlagajo tako, da sta oba poginila v medsebojni borbi.

Kraljestvo avtov. Mesto Detroit ob Velikih jezerih v severnoameriški Uniji ima največje avtomobilske tovarne sveta, med njimi tudi Fordove. Vsak teden izdelajo okoli 80.000 voz, nad polovico Fordovih!

Kanadska elektrika. V Kanadi so v petih letih zgradili toliko elektrarn, da je njihova električna energija od 1 milijona narasla na 6 milijonov konjskih sil.

Ali bodo Turke naučili brati? Koncem l. 1928 je Kemal paša, predsednik turške republike, izdal naredbu, da se morajo vsi državljani od 16. do 40. leta v prisilnih šolah naučiti brati latinico. V šolo še hodijo, napredka pa ni opaziti! Nasprotno! Časopise morajo tiskati v latinici, a izgubili so polovico naročnikov. Dvanajst revij je prenehalo izhajati, nekateri dnevnik so tudi že pri koncu. Neki šaljiv časopis ima samo še desetine prejšnjih naročnikov! Še slabše je s knjigami. Nihče se ne upa založiti knjige, ki bi bila tiskana v latinici, v arabščini je pa ne sme. Zato izidejo samo take knjige, ki jih založi vlada. Ni se torej čuditi, da se je minister za prosveto odpovedal svoji nelahki službi.

Namesto enega drevesa dve. V Kvibeku ob Reki sv. Lovrenca v Kanadi je vlada izdala odlok, da morajo za vsako drevo, ki ga posekajo za časopisni papir, takoj usaditi dve novi.

Sklad iz hvaležnosti. Angleži so iz hvaležnosti, da je njihov kralj ozdravel, začeli zbirati poseben sklad za bolnice, katerih večina se vzdržuje iz darov. V enem tednu so nabrali 400.000 funtov ali 110 milijonov dinarjev! En sam dobrotnik je prispeval 100.000 funtov!

Društvo narodov si mnogo prizadeva, da bi utrdilo mir med narodi in vse spore poravnalo zlepa. Te dni so sklenili pod njegovim vodstvom narodi že 2000. pogodbo; knjig, v katerih so vse pogodbe natisnjene, je na ta način nastalo že 77.

Kaj koristi svetu Društvo narodov? Neki angleški list pravi o tem mednarodnem društvu v Ženevi takole: Zadnje leto na zunaj Društvo narodov nima kaj posebnega pokazati, pa vendar je doseglo velike uspehe. Španija je zopet postala članica, Kostarika in Argentina se k temu pripravljata. Nov korak do ustalitve svetovnega miru je Društvo napravilo s tem, da je sprejelo predlog Finske, naj države, ki so članice Društva narodov, posodijo denar vsaki državi, ki bi bila napadena ali v boj izzvana. Tako bo vsaka država, ki bo napadala, spoznala, da bodo velesile posojeni denar zahtevale nazaj, plačati pa ga bo morala napadalka. Zato se bo prej dvakrat premislila, preden bo hotela trlati kri in denar le zato, da bo po vojni svoje in sovražnikove stroške sama povračevala.

Vlak nad kobilice. Pod goro Kenia v Vzhodni Afriki so v začetku letošnjega leta kobilice požrle lep del pridelka. Da se jim dostojno zahvalijo, so poslali nadnje poseben vlak, ki je iz vagonov brizgal strup na njihova kotišča.

Norveški kitolovci. V lovu na kite so norveški ribiči tako zelo izurjeni, da so v tem pogledu prvi na svetu. Leta 1928 so kitov nalovili toliko, da so namastili 870.000 sodov ribjega olja, ki je vredno več kot 1100 milijonov dinarjev.

Dežela rož je Bolgarija, je Perzija, pa tudi Alžirija, francoska kolonija v severni Afriki. Ogromna polja blestijo in opojno dišijo od belih vrtnic. Kakor v Bolgariji tudi tukaj iztiskajo iz rož dragoceno rožno olje.

Z lopato nad losose! Na polotoku Kamčatka v vzhodni Sibiriji prihajajo ribe po rekah navzgor na drstenje. Losos, ki je podoben postrvi ali sulcu, se gnete po rečnih strugah v takih silnih množinah, da domačini kar z lopatami mečejo ribe v čoln ali pa na breg, kakor so še pred nedavnim na ljubljanskem barju kosci z grabljami pobirali rake iz jarkov, preden je nadnje prišla morilka kuga.

Drag dijamant. V južni Afriki so našli dijamant, ki tehta 33 karatov in so ga prodali po 80 funtov (22.000 Din) karat ali skupno za 726.000 Din.

Pridelovanje cimeta. Na vročih otokih Cejlonu in Javi luščijo na spomlad od cimetovega grma dišeče lubje, iztiskajo iz njega cimeto olje, ki izboljšuje neprijetnim zdravilom okus, ali pa lubje sušijo in meljejo za prijetno začimbo.

Sreča pri delu. V deželi Ontario v Kanadi je pred mesecem dni farmar ali kmet z dinamitom razstrelil skalnata tla, ker je hotel postaviti drog. Pojavila pa se je zlata ruda in mož je svoje pravice prodal za 12.000 funtov (za 3.300.000 Din).

To se pravi pogozdovati! V jugovzhodni Avstraliji je vlada sprejela načrt, da bo skozi deset let vsako leto z bori zasadila 5000 juter, to je 20.250.000 m² ali nad 2000 ha (3500 oralov), v 10 letih pa 20.000 ha (35.000 oralov)!

Rekordni pridelek volne. V Avstraliji nastrižejo (s stroji) povprečno 300 milijonov kil ovčje volne na leto. Zadnja letina pa je dala toliko kot dolej še nobena: okoli 450 milijonov kil ali 450.000 ton. Je to mnogo? Poglejmo! En železniški vagon naloži 10 ton. Te volne bi torej bilo za 45.000 vagonov. Računajmo, da vlak potegne 30 vagonov! Za volno bi torej trebalo 1500 vlakov! Vredna pa je nad 21 milijard dinarjev, kar je skoraj za dva jugoslovanska proračuna! Ta volna gre večinoma na Angleško, odkoder dobivamo najboljše blago za obleke.

Španske oranže. Preteklo leto je Španija pridelala nad en milijon ton oranž in jih izvozila dvakrat toliko kakor vse druge izvozne dežele skupaj! Če jih pride tudi le 5 na 1 kg, znese to 5 milijard kosov. Če računamo kos le po 1 Din, so vredne 5 milijard Din! Seveda pa treba tudi trdega dela.

Venezuela bogati iz zemlje. Leta 1923 je največ nafte ali zemeljskega olja načrpala severnoameriška Unija, namreč 1.169 milijonov hektolitrov; Venezuela je bila v pridelku nafte s svojimi 6 milijoni hektolitri na 11. mestu. Leta 1928 pa se je Venezuela povzpela na 2. mesto, kajti načrpala je 173 milijonov hektolitrov nafte! Kakšno bajno bogastvo! In vendar je bencin še vedno drag!

Španci — rejci plic. V močvarah ob izlivu reke Gvadalkivir gojijo Španci flaminge, neko vrsto štoklje z rožnatim perjem, ki donašajo deželi lepe dohodke.

Poplačana vljudnost. Neki Američan je zapustil organizaciji skavtov 60.000 funtov (165.000.000 dinarjev), ker so mu nekoč izkazali majhno uslugo.

Domovine ni pozabil. Bogat Spanec v državi Čile v Južni Ameriki je poklonil svojemu rodnemu mestu Sevilja na Španskem 68,750.000 Din v dobrodelne namene.

Knjižnica v Britskem muzeju v Londonu je ena največjih knjižnic sveta. Začela je delovati l. 1758, ko so štiri zasebne knjižnice združili v eno veliko narodno knjižnico. V 170 letih se je razvila v prevažno žarišče znanosti. Ob svojem začetku je štela do šest bralcev na dan, dandanes jih pride in odide vsak dan okoli 800. Knjig namreč ne izposojajo na dom, ampak jih izposojevalci beró kar v knjižnici; zato tudi pravijo tej knjižnici Reading Room (čitalnica). V visoki okrogli dvorani, nad katero se pnè 38 m široka steklena kupola, je toliko polic, da bi v eno vrsto postavljene bile dolge 74 km (od Ljubljane do Dovjega je 79 km). Vseh tiskanih knjig ima knjižnica nad 2 milijona in naraste vsako leto za 50.000 novih. Zato tudi lahko dobiš knjige, ki odgovore na vsa še tako muhasta vprašanja. L. 1923 je n. pr. neka dama na izposojevalni listek napisala: »Prosim, posodite mi nekaj knjig, ki obravnavajo ljubezen, praznoverje, zakon, rojstvo, vreme, cvetlice, mačke, obleke, božič, novo leto, kres, vse svete, bolezní itd.« Pa so ji zlahka ustregli.

Bencina ko vode porabi Anglija vsak dan, namreč 2 milijona galon! (Galona ima 4:54 l, torej 9 milijonov litrov bencina.)

Drage dražbe. Kjer kupujejo bogatini z visoko valuto, se tudi dragocene starine dobro prodajo. V Angliji so meseca maja prodali en portret Rembrandtov za 16.380 in en portret Van Dyckov za 17.850 angleških funtov, torej je bil drugi portret prodan za 4,908.750 Din.

Na stotine hiš pa en sam dimnik! Na Nemškem ima naselbina Neudorf blizu Duisburga 442 hiš, pa le en dimnik. Vročo vodo dobivajo vse hiše po ceveh iz centrale, prav tako pa tudi plin, ki z njim kuhajo in grejejo.

Svoboda vsakomur draga? V francoski afriški koloniji Maroko se je zgodil slučaj, da je nekdo sužnjo prodal, drugi jo kupil. Oba pa je francoska sodnija poklicala na odgovor in ju kaznovala, dekle pa osvobodila. A dekle je jokaje in kričaje protestirala zoper svobodo, češ, da je v sužnosti živela brez skrbi; kdo naj ji pa zdaj nudi hrano in stan?

Samo dve knjigi, pa te dve nekaj zaležeta. Ustanovitelj velike angleške knjižnice Mr. Dent pravi: »Čeprav sem kot založnik dal med svet knjig brez konca, vendar če pogledam nazaj, moram reči: Kdor brez predsodkov študira sv. pismo in Šekspirja, mu bo malo manjkalo do pravega mišljenja in resničnega moštva. Našel bo v teh dveh knjigah veliko veselja, tesno spojitve z naravo, nežnost in sočustvovanje, česar mu ne bodo mogle dati vse druge knjige, pa tudi domišljijo in vero v najvišji meri in še pogled preko groba. Če bo hotel, se bo iz njih naučil vseh dolžnosti, ki jih ima človek; ravnati pravično, ljubiti usmiljenje in ponižno hoditi pred obličjem svojega Boga!«

Letala v službi kulture. V oddaljenih pokrajinah Severne Amerike so celi predeli, kamor še ni stopila človeška noga. Bogate rude pa človeka privlačujejo in zato prileti, ker drugače ne more priti. Doslej se je semkaj izgubil kvečjemu na saneh s pasjo vprego pozimi ali s čolnom po reki poleti; zdaj pa zasede letalo, ki je opremljeno pozimi s smučmi, poleti s čolniči. Čemu? Preko obširne Kanade vlada na meji med mrzlim in zmernim pasom živahno vrvenje: na stotine rud-

nikov mrgoli od bitij, ki kopljejo lastnikom bogastva in sebi kruha. Ta kruh pa prileti po zraku z letalom; morda niso baš pečene piške, pa je vsaj kruh, ki vliva rudarju novih sil v mišice. Letalo prinaša tudi novih delavcev in odnaša predelano rudo na jug, prinaša in odnaša cele kope pisem. Letala res ne ovirajo klanci, ovinki in reke, vendar pa ima vseeno težko nalogo, saj goste megle in nizki oblaki in ponekod stalni in krepki vetrovi niso njegovi prijatelji! Jako težko je pilotu določiti pravo smer, kajli letati mora blizu magnetnega tečaja in tu magnetna igla ni več zanesljiva. Kako izkušen in oprezen mora torej biti pilot! Uvajajo celo redne zračne zveze preko vse Kanade od meje severoameriške Unije prav do otokov v Severnem ledenem morju. Kultura letaje napreduje!

Odkopavanje svetopisemskih Niniv. Čim bolj so ljudje prepričani, da se je zemlja polagoma razvijala do današnjega stanja, tem bolj si prizadevajo spoznati, kakšna je bila zemlja in njeni prebivalci pred tisoči let. V nekaterih pokrajinah se jim to raziskovanje kaj dobro obnese, zlasti v peščenih dolinah Nila, Evfrata in Tigrisa, kjer je že v davnih časih cvetela visoka omika in so njeni sledovi in razvaline pokopani pod suhim peskom. Ena najbolj zanimivih grobelj za raziskovalce starin je visok grič z imenom Kujundžik. Leži v gorenji Mezopotamiji, danes nazvani Irak, ob levem bregu reke Tigris pri današnjem Mosulu. Ta groblja krije ostanke mesta Ninive, ki je pred 2500 leti daleč naokoli slovelo kot prestolica asirske države. Največ zaslug pri izkopavanju razvaljenih Niniv so si pridobili Angleži, Francozi in Nemci. Sto let je že preteklo, odkar so prvič zastavili na razvalinah lopato. Anglež Rich (Rič) je l. 1820 narisal vso pokrajino v kotu med rekama Tigris in Gab, kajli Ninive so obsegale celo vrsto mest: Ninive, Rebohot, Ir, Kalah, Rezen, Korzabad. Že v Mojzesovem času, torej okoli 1500 pr. Kr. ali pred 3400 leti, so bile Ninive zato »veliko mesto« ali velemesto, in prerok Jona po pravici in brez pretiravanja pravi, da hodiš skozi mesto tri dni, to je: tri dni potrebuješ, ako hočeš obhoditi vsa mesta, ki tvorijo velemesto Ninive; saj je pa tudi zračna črta od severa do juga dolga 57 km (Ljubljana—Hrastnik)! Zname so bile Ninive že pred 4000 leti, ko je v tem mestu bil tempelj boginje Nine, pozneje boginje Ištar. Babilonski kralj Hamurabi, ki slovi kot moder zakonodavec okoli l. 2200 pr. Kr., nam poroča o tem templju. Asirski kralj Sanherib, okoli l. 700 pr. Kr., si je v mestu sezidal krasno palačo, katere je v razvalinah še danes ohranjena. Petdeset let pozneje se je podobno proslavil njegov vnuk Asurbanipal. Ta je pa ustanovil tudi veliko knjižnico: opeka v obliki tablic in valov je popisana s klinopisi; vse to je danes ohranjeno, dasi so Medii mesto Ninive l. 606 pr. Kr. razdrli in so velika dela mogočnih asirskih kraljev bila skoraj 2500 let pozabljena. Ko je Rich narisal karto Niniv, so se začeli starinoslovci za te kraje zanimati. Leta 1840 je prišel Anglež L a y a r d in je kopal pet let, ne da bi odkril kaj posebnega. Zlasti je razkopaval grič Kujundžik, podobno kakor Francoz Botta. Dočim pa je Botta krenil drugam, se je Layard le še naprej držal svojega griča. Nadzorniku kopačev Arabcu Tomažu Debelemu je obljubil nagrado, prav tako pa tudi kopačem, kakor hitro mu bodo sporočili o kaki važnejši najdbi; med kopači so bile tudi ženske. Nekega dne je bil Layard na nasprotnem bregu Tigrisa. Tu se pripeljeta na splavu iz kozjih mehov čez reko z vso naglico dve delavki in mu

sporočila, da so odkopali neko stavbo. Tomaž Debeli pa mu je hitel poročati po mostu, a sta ga ženski prehiteli. Stavba, ki so jo tedaj odkrili, je bila Sanheribova palača! Pozneje pa so v Asurbanipalovi palači odkrili veliko knjižnico, ki obsega tudi poročilo o vesoljnem potopu. Med učenjaki, ki so si pridobili za spoznavanje asirske zgodovine velike zasluge, je tudi Smith, ki se je posebno odlikoval v branju starih pisav. Pri zadnjem razkopavanju, ki se je vršilo od oktobra 1927 do februarja 1928, pa je poleg vodje dr. Thompsona sodeloval še Hutchinson in oba sta napisala pregledno in zanimivo knjigo o svojem in svojih prednikov delu z naslovom: Ninive, sto let raziskovane. — Bog ve, koliko dragocene zgodovine še krijejo te grobljel!

Težki milijoni na morskem dnu. Hud vihar je pred leti potopil ladjo »Egipt«, ki je vozila 5 ton (5000 kg) zlata in 45 ton srebra. Dve italijanski ladji Artiglio in Rostro pa se zdaj pripravljata, da bi ta zaklad dvignili. Ladja »Egipt« se je pogreznila najmanj 70 sežnjev globoko. Treščil je namreč vanjo 20. maja 1920 francoski parnik in potonilo je okoli 100 ljudi. Življenje je seveda izgubljeno, zaklad pa morda ne. Ladja se je z dragocenim tovorom pogreznila kakor svinec, pa vendar dobro vedo, da je imela v svojem trebuhu skritih zlatih palic za 674.000 in zlatih novcev za 165.000 funtov, srebrnih palic pa za 215.000, torej skupaj nad 1 milijon funtov ali nad 290 milijonov dinarjev! Kako torej priti do tega zaklada, ki bi trud bogato poplačal? Najprej bodo morali ladjo poiskati, kje sploh leži, ker doslej samo približno vedo za mesto, kjer se je potopila. Obe iščoči ladji bosta spustili na morsko dno sidro in ga vlekli po dnu; verjetno pa je, da bosta še marsikaj prej ujeli, preden zadeneta ob ladjo »Egipt«. Morje ob obali, kjer se je nesreča pripetila (poročilo namenoma ne pove kraja), je namreč jako razburkano in čeri ostre, zato ta ladja ni prva, ki se je tam potopila. Ko bodo potapljači dognali, da je potopljena ladja res »Egipt«, se bodo spravili nad njim s kaveljni, elektromagneti in dinamitom. Dvignili take strašne teže, kakor je ladja in vsa voda nad njo, seveda ni mogoče in se bodo pobrigali samo za zaklad. Najprej bodo pač poiskali kapitanovo kabino, kjer se nahaja ladijski dnevnik, kajti ta natančno poroča, kako in v kakšnih zabojih je spravljeno zlato in srebro. Ta naloga pa ne bo lahka. Saj leži soba z zakladom globoko v ladijskem trebuhu, nad njo pa so trije krov! Če torej ladja stoji na dnu pokonci, bo treba na kak način izstreliti rovo do sobe; ako pa leži postrani, bo treba razstreliti jekleno steno. Ena izmed obeh ladij ima pripravljen magnet, ki bo nato razbite jeklene ploče ladijskega boka odstranil, potapljači z električnimi svetilkami pa bodo v zaboje zapeli kavlje, ki bodo zaklad prenašali v veliko jekleno škatlo in v njej na površje. Potapljači pa bodo oblekli najnovejšo potapljaško obleko, ki je vsa iz trdnega jekla, da jih pritisk vode ne zmečka. Bog daj srečo tem jeklenim rakom pri napornem in nevarnem delu!

Zelena politika. Ni je zlepa pokrajine, ki bi tako pogrešala gozdov in drevja kakor Palestina! Sv. pismo stare zaveze pa poroča o prav bujnem drevju, ki je nekoč pokrivalo »deželo medu in mleka«: krasile in bogatile so Kanaan oljka, palma, cedra, pinija, bor, vinska trta. In danes? Turčija ni znala ali pa ni hotela skrbeti za drevje; kakor to resnico bridko občutimo v južnih krajih naše države, tako tudi v Palestini: vse je golo! In vendar je drevje tako zelo koristno! Ob-

varuje rodno prst, da je ne odnaša voda; drevje nas in zemljo varuje prehude vročine, služi nam kot les in daje nam sadja. Zveselilo bo vsakega jeruzalemskega romarja in vsakega kristjana, ki mu je sveta dežela pri srcu, ko bo izvedel, da se pripravlja v Palestini zasajanje gozdnega in sadnega drevja kar na debelo. Mandat nad Palestino ima zdaj Anglija, ki je za njen napredek že mnogo storila. Gozdno in poljedelsko ministrstvo je zasadilo gozd in mu dalo ime Belforjev gozd. Ta mož (Balfour, Belfor) je namreč ustanovil društvo »Gozdna zveza«, ki naj bi širilo zmisel za sadjerejo in pogozdovanje. Njegov najbolj delaven pomočnik pa je Bejker (Baker), ki je kot gozdarski strokovnjak že pred Belforjem ustanovil društvo »Človek in drevje«. Sklenil je zbrati 10.000 funtov (2.750.000 Din), ki naj bi jih darovali prijatelji Gozdne zveze po vsem svetu; s to glavnico bi širil navdušenje za drevje. Vlada in poedinci se trudijo, da bi vcepili Palestincem ljubezen do sadnega in gozdnega drevja! Po šolah se otroci učé saditi drevje in Bejker je bil navzočen pri neki slovesnosti, ko so usadili prvo drevo, in udeležilo se je zborovanja tudi 4000 otrok! Guverner Palestine je zborovalcem priporočal, naj se za nobeno drugo politiko ne brigajo, dokler ne bo povoljno rešena »zelena politika« ali skrb za sadno in gozdno drevje! Njegova želja ne bo brez uspeha, kajti po nekaterih krajih so že sklenili, da bo vsaka družina vsako leto zasadila vsaj eno drevo. Gozdni zvezi želimo tudi mi najlepšega napredka, saj je Palestina ljuba tudi nam, vidimo pa tudi v lastni domovini, kako pomanjkanje drevja spreminja raj v puščavo!

Jezeri Nemi deset let ne bo! Mogočne črpalke dvajsetega stoletja na električni pogon so potrebovale osem mesecev, da so jezeru Nemi vzele njegov ponos in njegovo krasoto: čisto studenčnico; vrniti mu je ne morejo! Kar so našli slave in zlata željni ljudje na jezerskem dnu, jih je hudo razočaralo: gredelj Kaligulove galeje in bronasta lisičja glava z obročem v gobcu — to je vse! O zlatu, rezbarijah, zakladih ne duha ne sluha! Jezero Nemi pa ni več jezero, ampak umazano, smrdljivo žrelo davno ugaslega ognjenika, na čigar dnu veselo žubori mal studenček, ki se bodro loteva svoje naloge: znova napolni košanjo, ki jo je izpraznila kultura, in okrasiti pusto pokrajino z zelenim draguljem gorskega jezera. Dolga bo ta naloga — deset let jo bo studenček vršil — pa se je ne boji, saj je tega posla vaju že dolge tisoče let!

Muhasta zemlja. Ljudje se vedno bolj prizadevajo, da bi ustalili mir po vsej zemlji. Mati zemlja pa se za vse to kaj malo zmeni in postaja vedno bolj nemirna in bojevitna. Komaj je namreč ustavila Etna na Siciliji svojo lavo, že je prekipelo velikansko žrelo nad 4000 m visokega ognjenika na Havajskih otokih. Še se ni umirila njegova jeza in že začne tuliti in bruhati in s pepelom posipati okolico Vezuv! Ni še tega dva meseca, ko se naenkrat zopet oglašijo ognjeniki na Japonskem; vulkan Hakodate je zaprl cele doline, da voda ni mogla odtekati, in potonile so cele vasi! Na Novi Zelandiji pri Avstraliji pa je potres povzročil še večje nesreče, odprl nove ognjenike in ogradil nova jezera. Lepa Tazmanija, otok ob južni obali Avstralije, je doživela povodnji kakor še nikoli v svoji zgodovini; tudi Avstralija sama, sicer vroča in suha, z vodo ni vedela, kam bi. Nalivi so poplaveli cele pokrajine, odnesli mostove in razdrli ceste in železnice.

RABARBAR.

Precejšnje je število zelenjadnih rastlin, ki jih gojimo v naših krajih po vrtovih in po njivah. Vendar pa je še mnogo drugih, znanih pri nas komaj po imenu. Ena izmed takih rastlin je r a b a r b a r, ki ga gojé po drugih krajih prav na veliko, pri nas pa vidimo le tu in tam po večjih vrtovih po kak grm. Redkokje ga naše gospodinje uporabljajo v kuhinji, pač pa ga trpé le kot lepotično posamnico, ker zraste v ugodnih fleh v obširen

Za uporabo godni peclji.

gram z velikimi listi. Spomladi poženejo iz osrčja čez meter visoka stebela z metlastimi razcvetji. V tem času ima rastlina zaradi svoje obširnosti in nenavadne oblike dokaj okrasen značaj. Drugod pa gojé rabarbar predvsem zaradi debelih mesnatih listnih pecljev, ki so do 30 cm dolgi in debeli kakor roka v zapestju. Uporabljajo jih spomladi, dokler so še mladi in nežni, prav tako kakor sadje. Imajo namreč približno iste sestavine kot kislja jabolka. Posebno prevladuje kislina, ki ima v zvezi s sladkorjem sicer rezek, toda jako prijeten okus. Zato pripravljajo rabarbarove peclje na razne načine: vkuhavajo jih kakor jabolčne krlje, iz njih delajo marmelado in razna jedila. Pa tudi sok, ki ga iztiskajo iz zdrobljenih pec-

ljev in vkuhavajo s sladkorjem, daje prijetno pijačo. Seveda je treba za vsako jed in pijačo iz rabarbarovih pecljev mnogo sladkorja, ker so sami na sebi prekisli.

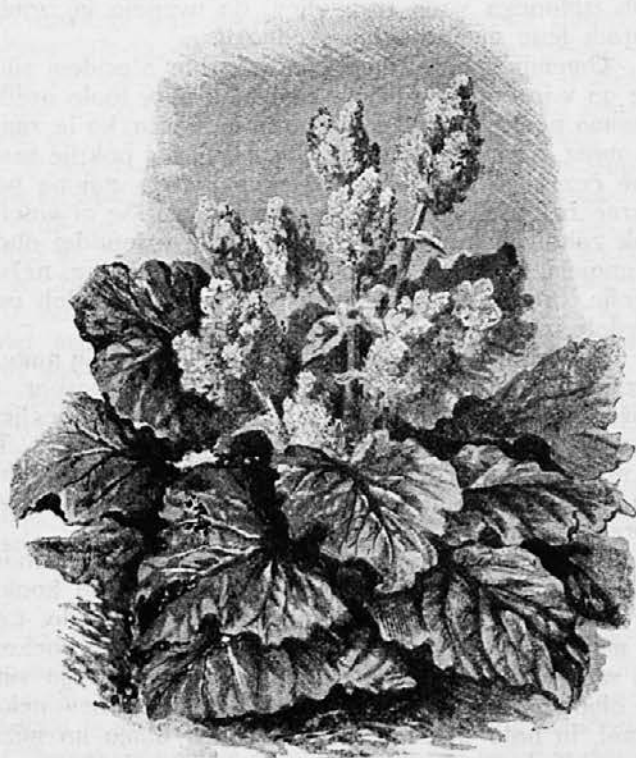
Rabarbar je doma v Aziji. Kdaj so ga prinesli v Evropo, ni znano. Najbolj priljubljen je že od nekdaj v Angliji. Tam ga ni vrta, kjer bi ga ne gojili v večji ali manjši meri. Od onod se je razširil še v novejšem času po vsej Evropi. Čuditi se moramo, koliko teh pecljev navozijo na zelenjadne trge po večjih mestih v Angliji, Nemčiji, zlasti pa v Švici. Butarice po 3—4 peclje nagromadijo v visoke sklade kakor drva. Tudi na ljubljanskem trgu se je pojavil zadnja leta. Letos so celo pravili, da je bilo precejšnje povpraševanje, pa premalo blaga.

Rabarbar (Hrvatí mu pravijo raved, v botaniki ga pa imenujejo valoviti rabarbar, latinski rheum undulatum) spada v družino ščavnic (polygonaceae), kakor naša ajda in navadna travniška kislica. Je to trajnica, ki ji vsako jesen odmró vsi nadzemeljski deli (listi in stebela), korenina pa ostane živa na enem in istem mestu mnogo let. Odžene prav zarana spomladi, takoj ko odleze sneg. Za mráz ni prav nič občutljiva, ker preživi vsako še tako hudo zimo. Izvrstno se da siliti, ako v jeseni presadimo korenine v cvetličnjak

ali v toplo gredo. Pa tudi zunaj na planem se pridelek jako pospeši, ako zavarujemo gredo, kjer rastejo grmi, da zemlja čez zimo ne zmrzne.

Rabarbar se razmnožuje s semenom in z delitvijo korenin. Izkušnje so pa pokazale, da iz semena vzgojene rastline niso zanesljive, ker je med njimi vedno preveč takih, ki imajo tenke in neokusne listne peclje ter dajejo tudi pičel pridelek. Vse to se pa na mladih sadikah ne pozna. Zato razmnožujejo rabarbar na nespolni ali takozvani vegetativni način. V jeseni, ko njegovo listje odmrje, vzamejo korenine preizkušnih, dobrih sort iz zemlje in jih razdelé v toliko delov, kolikor ima vsaka brstov. Ker so brsti debeli kakor palec, je delitev prav lahka. Korenina, ki nima brsta, ne požene.

Ta rastlina je silno požrešna. S koreninami gre v zemljo daleč v globino in širino. Gnoja in sploh redilnih snovi v zemlji ji ni nikdar preveč. Prenese brez škode še tako močno gnojenje z gnojnico ali stranišnikom, kar bi druge rastline umorilo. Zemljišče, kjer hočemo saditi rabarbar, je treba globoko zrigolati in obenem temeljito pognojiti in založiti z gnojili, ker rabarbar ostane lahko na istem mestu 15 let ali še dlje. Le na tako pripravljenem svetu bo neumorno poganjal liste z mesnatimi in okusnimi peclji. Tudi mnogo prostora potrebuje vsaka rastlina, ako naj se povoljno razvija. Najmanj 1 m naj bi bil oddaljen en grm od drugega. Ko sadimo, naredimo z lopato na vsak meter razdalje primerno jamo. Vanjo podržimo rastlino tako, da pride brst še pod površje zemljišča. Potem jo za-

Popolno razvita rastlina rabarbara z listi in cvetjem. (Cvetna stebela se morajo pa takoj izrezati, čim se pokažejo, sicer so listni peclji zanikarni. Kadar imamo pa rastlino samo za okras, jo pustimo, da se razvije po mili volji.)

sujemo s prav dobro kompostno zemljo, ki jo z nogo čvrsto pritlačimo h koreninam. Čim bolj na trdo se vleže zemlja okoli korenin, tem rajši in tem boljši se prirastejo. Ob suši je treba sadike zalivati. V prav vlažni zemlji sadimo toliko plitveje, da gledajo brsti (glavice) iz zemlje. Nazadnje jih zasujemo tako, da naredimo čez posamezno rastlino primeren hriček. V zelo suhi zemlji sadimo pa nekoliko bolj globoko, da lahko naredimo okrog vsake rastline plitvo jamico, ne da bi gledal brst iz zemlje. Najboljši čas za saditev je pozna jesen. Sadimo pa lahko tudi spomladi, toda prej nego začno grmi odganjati.

Prvo leto so rastline še slabotne in še ne smemo jemati od njih pridelka. Pač pa jih marljivo okopavajmo in čez leto zalivajmo z gnojnico. Ko se jamejo kazati stebila, jih takoj porežimo, da se rastline brez potrebe ne slabé. Na jesen, ko se listi posušé, pokrijmo zemljišče z masnim gnojem, ki se potem celo zimo izpira in redilne snovi zatekajo h koreninam. Drugo pomlad pa že lahko začnemo z obiranjem. Ko so spodnji peclji dovolj dolgi in debeli, jih izderemo ali odlomimo iz osrčja. Pecljev oziroma listov ne smemo rezati, ampak vsakega zase odlomimo iz osrčja tako, da se brez kakega ostanka odlušči od rastline. Ko bi jih rezali, bi kolikortoliko spodnjega dela peclja ostalo na rastlini, kar bi povzročilo gnilobo. Naenkrat ne smemo pobrati več nego kvečjemu do polovice vseh listov. Ko si rastlina v dveh treh tednih zopet opomore in obraste, ji vzamemo zopet do polovice listov. Tako nadaljujemo do kresa. Od te dobe dalje ne smemo več jemati listov, ampak pustimo rastline, da se do jeseni po svoji volji razvijajo in naberó dovolj snovi za prihodnjo pomlad. Pač pa moramo skrbno odstranjevati vse poganjke, ki silijo v stebila in cvetje. Pri bratvi pecljev je treba takoj, ko jih nalomimo, porezati listne ploskve, ker sicer po njih izhlapeva voda iz pecljev, da uvenejo in izgubé zaradi tega mnogo svoje vrednosti.

Omenili smo že, da se da rabarbar s pridom siliti. Če ga v jeseni posadimo v rastlinjak ali v toplo gredo, lomimo peclje lahko že februarja in marca, ko je zunaj še mraz. Kdor ga hoče pa siliti zunaj, naj pokrije rastline čez zimo z gnojem. Ko skopni sneg, naj pa povezne čez vsako rastlino (ki je pa takrat še ni videti), kak zaboj ali kadico brez dna in naj jo spodaj obda z gnojem. Korenine bodo bujno zagnale dolge, nežne peclje, preden bodo nezavarovane rastline sploh pogledale iz zemlje.

Rabarbar gojé v mnogih sortah. Najboljši in najbolj razširjen je izboljšani Viktorija-rabarbar, ki požene posebno obilo močnih, spodaj rdečih pecljev. Vkuhan izdelek je rumen in ima jako dober okus. To je pristna angleška sorta, imenovana po kraljici Viktoriji. Prave njene potomce dobivamo samo z delitvijo korenin.

Kralko navodilo za vkuhanje rabarbara (rabarbarov kompot): Peclje olupimo in zrežemo na kocke. Te denemo v lonc in jih zalijemo z vrelo vodo. Čez 10 minut vodo odlijemo in dodamo poparjenim kockam na vsak kilogram $\frac{1}{2}$ kg sladkorja, čašico belega vina in olupke od ene citrone. To kuhamo potem nekaj minut, in nato denemo hladit. Preden damo na mizo, mora biti kompot popolnoma mrzel. Topel nima pravega okusa.

Ponekod gojé v zdravilne namene pravi rabarbar (*rheum palmatum* ali *officinale*), uporabljajo pa v zdravilstvu le korenine (rhizoma rhei).

GLISTA – VAŽNA ŽIVAL!

Kadarkoli odkrijejo kake pradačne spomenike, vselej jih najdejo pod zemljo. Zdi se, da so se pomniki davnih dob radi svoje lastne teže pogrznili v zemljo. Pa ni res – ampak plast zemlje se zvišuje, in sicer vsakih sto let za 30 do 60 cm. To pa povzroča silno važna žival na svetu – deževna glista.

Nikjer na svetu bi ne bilo rodovitne zemlje, če ne bi bilo glist. Seveda ne govorimo le o naših znanih rdečih glistah-deževnicah, marveč tudi o njih sorodnicah, ki prebivajo zlasti po tropskih krajih in so po pol metra dolge in kot kače debele.

Koliko glist je na naših zemljiščih? Dognali so, da jih živi na enem jutru dobre zemlje 50 tisoč, a časih tudi desetkrat več. Kako nam pa gliste koristijo? Saj smo doslej mislili, da izpodjedajo rastlinam koreninice in so škodljive, nikar da bi bile koristne! Razna raziskavanja so dognala, da je škoda glist prav malenkostna. Poglavitna hrana glist je zemlja, prst. Gliste skoraj neprestano požirajo zemljo in jo zdrobljeno in predelano spet izločajo. Na ta način gliste lepo razrahljajo zemljo in jo izpreminjajo v rodovito, črno prst – humus. Humus je pa najrodovitejša zemlja in gliste tako koristne živali za nas. Če kakih 50 do 500 tisoč glist venomer prenavlja in presnavlja zemljo, tedaj se v daljši dobi zemlja gotovo vsa popravi in izboljša. Ameriški gospodarski zastopniki so pa celó izjavili: »Če je kje dolgotrajna in velika povodenj, se uničijo gliste. In baš to je za kmetovalce največja nesreča, ki jo imajo od povodnji. Zakaj na ta način več let ne bo tako rodovitne zemlje in tudi ne tako izdatnih pridelkov.«

KOMARJEM BOJI!

Po nekaterih krajih so se v zadnjih dveh letih pojavili komarji v taki obilici, kakor ljudje še ne pomnijo. Gotovo je, da so komarji tam, kjer so tolmunčki s stalno vodo, mlake, močvirja, gnojnice. V takih osmrjenih vodah se redi zalega komarjev. Naši niso nevarni, vendar pa trdijo, da bi bilo mogoče, da se naselijo pri nas komarji (moskiti), ki prenašajo malarijo. Takih komarjev je vse polno v Macedoniji. Če te piči tak komar, ti vcepi v kri mrzlico. Za to je v naši državi zlasti v Macedoniji cela vrsta zdravstvenih postaj, ki se vneto trudijo, da popolnoma zatro mrzlično bolezen malarijo, zatro komarje, ki jo prenašajo, in osuše močvirja, legla teh nevarnih komarjev. Razveseli te pogled na tako kar najmodernejšo postajo v Skoplju, kjer se mladi doktorji posvečajo človekoljubni nalogi.

Podobno nalogo so si zastavili zdravniki na otoku Hayling (Heling) pri luki Portsmouth (Portsmes) na južni angleški obali. Njihovo delo je iz zakletega otoka naredilo otok srečnih. Komarji so bili tam tako strašna nadloga, da se ji še celo domačini niso mogli ustavljati. Zdravniki so njihova kolišča začeli polivati s petrolejem, močvirja in stoječe vode osuševali; ustanovili so posebno znanstveno postajo in vanjo poklicali učenjake, ki so se z moskiti borili po najbolj mrzličnih krajih Indije, Zlate obale v zahodni Afriki in v Kartumu ob stoku obeh Nilov. Ustanovili so celo posebno društvo za zatiranje moskitov, v zavod British Mosquito Control Institute pa se hodijo boja zoper moskito učiti tudi zdravniki drugih narodov.

NAPAKE PRI VZGOJI.

PO C. G. SALZMANNU.

KAKO NAPRAVI, DA TE OTROCI ZANIČUJEJO.

Ukazuj dosti, ne da bi vprašal, kako se ukazi izvršujejo; préli vedno, ne da bi pretnje izpolnil, in kmalu boš svojim otrokom v zasmeh.

1.

Če bi sodili po ukazih, ki jih je dajala Kunigunda svojim otrokom, bi mislili, da je njena družina vzor reda.

»Ti, Kristinca, pazi na spalnico in jo pospravi vsako jutro; obleko obesi v to omaro, perilo v fisto! Ravnaj se po tem! In ti, Vilko, skrbi, da bodo kozarci pomiti in noži očejeni! Ob desetih in šestnajstih me vedno vprašaj, če te imam kam poslati! Zapomni si!«

Tako je govorila vsak dan, in vsak dan so bile nove postave, ne da bi povpraševala, kako je bilo starim ustrezno. In Kristinca ni pospravila spalnice in obleko in perilo je vrgla tja, kjer se je slekla. Viljem seveda ni oplaknil kozarcev in ni osnažil nožev ter je bil ob desetih in šestnajstih gotovo na igrišču.

Nazadnje je prišlo tako daleč, da so se otroci obrnili in smejali, kadar jim je mati hotela dajati nove postave.

2.

»Samo predrzni se in mi še kdaj tako zaloputni vrata, pa boš videl, kaj si storil! Če prideš še kdaj z neumitimi rokami k obedu, dobiš prav za gotovo samo suh kruh! Za zdaj naj bo, toda prvič, kadar boš spet naredil, bo šiba pela, kakor še nikoli! Da, le glej me! Najbrž misliš, da je šala? Ne, ne zanašaj se na to! Boš videl, da se z mano ne da šaliti!«

Na ta način je oče dan na dan govoril s svojimi otroki. Njegovi pogovori so bile same pretnje, ki jih ni nikoli izvršil. Otroci so to opazili. Loputali so z vrati, prihajali z neumitimi rokami k obedu, uganjali vsakršne porednosti, ne da bi se grozečega očeta količkaj bali.

Zbog tega se je stari mož večkrat tako razburil, da se je tresel po vsem životu, da je tolkel po mizi, da so kozarci žvenketali, in se rotil, da bo otrokom tako pokazal, da bodo svoj živi dan pomnili.

Hm! so si mislili otroci, tako hitro to ne gre.

3.

»Zdaj bo kmalu božič! Kdor je bil prav priden, bo dobil kaj prav lepega. Kdor pa je bil poreden, dobi šibo in nič drugega.«

Te besede je gonila gospa Lora vsak dan od prve adventne nedelje naprej. Stanko, ki je bil že takó priden fantek, je to še bolj vzpodbudilo k dobremu. Klarico pa, frfravo stvarco, to ni niti najmanj dražilo, da bi opustila svojo lehkomiselnost.

Stanko jo je večkrat svaril in spominjal, da se bo sama pripravila ob božično veselje.

»Hm!« je odgovorila Klarica, »za to je že poskrbljeno, da bo mati vse pozabila, preden pride božič!«

Božič je prišel. Kaj se je zgodilo? Dobri, poslušni Stanko je dobil poln pehar jabolk in orehov ter nove hlače; neposlušna Klarica pa prav tolikšno košarico jabolk in orehov ter povrhu še lepo krilce, ki je stalo bržkone še enkrat toliko kot Stankove hlače.

»Viš,« mu je rekla, »ali ti nisem pravila?«

Stanko si je zapomnil. Gospa Lora je odsihmal lahko še tako govorila o šibi in palici, pogledal je Klarico in se smejal.

NAPAČNA MATERINA LJUBEZEN POKVARI OTROKE.

DOROTEJA DIX.

Kako pripravljate svoje otroke za poznejše življenje? Ali jih učite poleg bogaboječnosti tudi lepega vedenja, govorjenja, vljudnega vedenja posebno napram starim ljudem? Ali pa jih puščate v nemar, jih ne vzgajate in ne učite? Ali pa mogoče še več kot to? Mogoče jih celo navajate na sirovosti, samoljubnost, lenobo in vse prepuščate usodi, češ, bo že kako?

Pred nekaj časa mi je neka žena rekla: »Večkrat mi pride, da bi se na vso moč jezila na svojo mater ter jo obdolžila, da je ona zakrivila to moje nesrečno življenje. Imela sem vsega v izobilju, bila sem čedne zunanosti, polna zdravja, imela sem denar, bila priljubljena v vsaki družbi, skratka, imela sem vsega, a imela sem tudi mater, ki me je oboževala.

Ljubila me je čezmerno, spregledala vsako moje napako, zrasla sem tako, da sem poznala samo svojo voljo, kateri so morali ugoditi. Nikdar me ni mati učila, da moram upoštevati tudi svojega bližnjega, ga ljubiti kot samo sebe in zdaj nimam niti ene prijateljice na svetu. Ker me tudi ni učila spoštovati oblasti in sleherne višje osebe, sem danes ubožna in — osamljena, ženska z uničenim življenjem.«

Ko mi je ta žena tožila o svoji nesreči, sem se spomnila neke druge matere, ki s svojo nežno in ljubečo roko skrbno preobrazuje značaj male deklice, ki sicer še nima treh let, vendar pa že sedaj kaže, da bo nekoč koristen član človeške družbe. Vedno bo imela dosti prijateljic okoli sebe, kajti mati jo je učila spoštovati svojega bližnjega. Mati je ne uči samo da mora biti hvaležna za vsako stvarco, ki ji jo kdorkoli nakloni, pač pa tudi, kako naj vrača dobro z dobrim. Uči jo, da ne sme nikdar kazati nejevolje, še manj biti sirova, zakaj dobra vzgoja je za dekleta, ki gre v svet, najboljšo spričevalo. Le čuditi se je, kako da več staršev ne dá otrokom takih izkazil.

Poleg molitve jo uči tudi poguma. Kadar pade, mati ne beži takoj k njej, da bi jo dvignila ter »nabila« ta grda tla, ker so deklico podrla. Nasprotno, niti ne zmeni se za to, največkrat pa zapoje pesem o deklici, ki je pridna in se nikdar ne joka in ki ji za to nič ni, ako malo pade, pa dekletce vstane, požre jok, ki je hotel na dan, ter se materini pesmici nasmeje, češ, prav imaš, res sem pogumna in korajžna.

Tak otrok se ne bo nikdar kujal, ne bo javkal brez potrebe in bo znal prenašati vse kaj hujšega ko tak padec.

Ali morete še dvomiti, da bo tak otrok srečen? Njena mati jo navaja na borbo življenja in ji polaga v srce orožje, ki je nepremagljivo.

* * *

»Žolč kuhati« je nevarno. Neki nemški zdravnik je napravil tale poizkus: Potisnil je iskálo v pedavnik nekoga človeka (črevo dvanajsternik — 12 palcev — pédl); v iskálo je začel teči žolč, ki ga je zdravnik prestrezal v 12 posebnih cevk z dnom. Vsakih pet minut je cevke premenjal. Medtem je dotično osebo hipnotiziral, tako da je bila zdaj vesela, zdaj žalostna, zdaj v grozi in zdaj v jezi. Pri tem je zdravnik dognal, da je žolč hitreje in močneje tekkel, če je bila oseba vesela, ža-

lostna ali v strahu; v jezi pa je izteklo le nekaj kapljic žolča — ali ga sploh ni bilo nič. Iz vsega tega sledi, da je popolnoma pravilna ljudska sodba, ki pravi, da je »žolč kuhati« nevarno in da jeza škoduje zdravju. Zakaj, ko se človek jezi, žolč zastaja, ne izteka, prebava je nepravilna; iz jeze nastanejo bolezni kakor žoltenica ali zlatenica in pa žolčni kamni. Torej: mirno kri — boj se jeze, ne razburjaj se za prazen nič!

KUHARICA.

Jesenska juha.

Dva olupljena krompirja zreži na majhne kocke in jima prideni dve pesti zelenega graha, nekaj cvetk karfijole in paradižnik. Zalij vse skupaj z vodo, pokrij in kuhaj. Ko je krompir že na pol skuhan, mu prideni dve pesti riža in ga kuhaj še četrt ure; nato napravi redko prežganje iz žlice masti in moke ter razredčenega zlij v juho, ki ji prideni nazadnje še 1–2 žlici kisle smetane in drobno zrezanega drobnjaka.

Zelje na laški način.

Odstrani zeljnati glavi storžke in jo zreži na rezance. Potem jo skuhaj na pol mehko v osoljeni vodi, kuhano pa odcedi in stresi zelje v kozo, v katero si pripravila dve žlici olja (olje mora biti mrzlo), nekoliko drobno zrezane čebule in strok česna; prideni ščep popra, pokrij in duši počasi eno uro, nato prilij nekaj žlic juhe in preden postaviš zelje na mizo, primešaj dve žlici parmezanskega sira. Zraven pa postavi ocvrta jetra in krompir v koscih.

Segedinske telečje zarebrnice.

Zarebrnice potolci, vsako posebej osoli in speci v masti po obeh straneh rumenkasto. Vzemi jo iz masti in položi v drugo kozo. V ostali masti pa zarumeni nekoliko kosov čebule, jo potresi nekoliko s papriko in prideni k zarebrnicam. Prideni tudi dve žlici kisle smetane in svež, majhen in pretlačen paradižnik. Ko se vse skupaj nekoliko časa duši, prideni majhen krožnik kislega zelja, ki si ga posebej skuhalo. Ko vse skupaj še nekaj minut vre, stresi zelje na krožnik, in na zelje položi zarebrnico in okrog zelja naloži kuhane krompirjeve kosce.

Zabeljen piščanec.

Zreži osnaženega piščanca po delih, deni ga v kozo, prideni korenino zrezanega peteršilja, droban korenček, na rezance zrezano čebulo, košček limonove lupine, nekaj cvetk karfijole in nekaj zrn celega popra. Prilij toliko juhe, da je meso pokrito, in nekoliko kisa, osoli, pokrij in kuhaj do mehkega. Kuhano meso stresi z zelenjavo vred v skledo (odstrani le čebulo in poper), potresi z drobno zrezanim peteršiljem (za žlico) in s pestjo krušnih drobtin ter zabeli z mastjo od kake pečenke ali s sirovim maslom. Posebej v skledi dodaj še »riži-biži«.

Ponarejen kavijar za bolnike s sladkorno boleznijo.

Deni v skledo neopran, osnažen in dobro sesekljan slanik, kuhano in drobno zrezano jajce, drobno zrezano čebulo, žlico olja in kisa, velik ščep popra in žlico gorčice. Vse skupaj mešaj četrt ure in namaži s tem rezine knajpovega kruha.

Zmešana mezga.

Operi 1 kg zrelih hrušk, odstrani jim peclje in muhe, jih razreži na 4 dele in stresi v lonec. Prav tako 1 kg jabolk in 1½ kg breskev ter 1 kg češpelj brez kosti. Prilij zajemalko vode, pokrij in postavi na ognjišče, da se sadje zmeha. Potem ga pretlači skozi sito in prideni 1 kg sladkorja, postavi na ognjišče, da se med večkratnim mešanjem kuha počasi kake pol ure, prideni in dobro premešaj ½ dkg salicila. Kuhano mezgo še gorko nalij v gorke kozarce in popolnoma hladne potresi po vrhu s salicilom ter zaveži.

Gorčične kumare.

Dorasle kumare olup, jih prereži po dolgem, od strani pečke in jih razreži v poljubno velike podolgaste kosce, posoli jih in pusti v tej soli 24 ur. Potem jih vzemi iz soli in jih polij z navadnim zavrelim kisom ter jih pusti v tem kisu zopet 24 ur. Nato jih stresi na rešeto, da se odteko, in jih naloži tesno drugo poleg druge v kozarec ter potresi na vsako vrsto kumar pol žličice gorčice (gorčično zrnje se dobi v lekarni in drogeriji), nekaj zrezanih šalotk, koleščke hrena, strok česna, kako papriko, lovorjev list in nekaj peresc pehtrana. Nato naloži drugo vrsto in tako nakladaj, dokler imaš kaj. Zalij kumare z zavrelim močnim kisom, ki pa mora biti popolnoma ohlajen. Na vrh kumar pa nalij 1–2 žlici olja. (To navodilo je prinesla naša kuharica že pred dvema letoma in ga na željo novih naročnic obnavlja. Odlična gospa, ki je pripravila po tem navodilu kumare, pravi, da so zelo dražljive [pikantne], in je morala dati navodilo celó Belgijcem.)

Breskova torta.

Mešaj četrt ure 10 dkg sladkorja, 3 rumenjake in nekoliko drobno zrezane limonove lupine. Polagoma primešaj ⅛ l mrzlega mleka, sneg 3 beljakov, 18 dkg moke in četrt pecilnega praška. Vse na rahlo premešaj in stresi v pomazan tortni model, enakomerno razravnaj in speci v srednje vroči pečici. Pečeno in nekoliko ohlajeno torto po vrhu namaži z dušenimi breskvami in sladkornim snegom. Postavi še za nekaj minut v pečico, da se prav malo zarumeni.

Dušene breskve.

Odstrani breskvam kosti, stresi jih v kozico, jim prideni sladkorja po okusu in duši do mehkega.

M. R.

VKUHANO SADJE.

V izvrstnem članku M. Humeka v zadnji številki Mladike je tudi tale stavek: »Salicilna kislina je s t r u p, ki ga dandanes uporablja le tista gospodinja, ki ne pozna novodobnih načinov konserviranja sadja.« Ker je Mladika prinesla že mnogo navodil o konserviranju sadja in je marsikje omenila tudi salicilno kislino kot pripomoček za konserviranje, Humekov, sicer strokovnjaški članek pa brez podrobnejše razlage obsoja salicilno kislino, ker je strup, moramo podati tole pojasnilo:

Okus posameznih oseb je prav različen in mnogi ljudje ne prenesejo prevelike sladkobe vkuhanega sadja. Sadje ohrani tudi boljši okus, če ni preveč oslajeno. Tako, manj oslajeno sadje, se lahko konservira, kakor piše tudi g. Humek, če je sterilizirano v nepro-

dušnih posodah (Weckovi kozarci). Ako pa vkuhavaš sadje v odprtih in pozneje pokrilih posodah, je res nevarnost, da se skvari, če ga nisi prej vkuhala skupno s toliko sladkorjem, kolikor ima sadje teže. Če pa dodeneš sadju le za četrt ali polovico njegove teže sladkorja, moraš dodati na vsak način sredstvo, ki zabranjuje skvárjenje. To sredstvo je salicil, vendar le v majhni meri: na 1 kg en gram, torej na 10 kg en deka-gram. Salicil, v velikih množinah dodan, bi bil seveda škodljiv. Če računamo, da kdo užije na dan pol kilo-

grama s salicilom pravilno vkuhanega sadja (1 dkg na 10 kg sadja), užije tako le $\frac{1}{2}$ g salicila. Ta množina pa je po zdravniških izjavah popolnoma neškodljiva. Zdravniki predpisujejo od 5 do 8 gramov salicila na dan brez škode za zdravje zlasti revmatičnim. Torej: Salicil je strup, pa naj se ga gospodinje ne bojé, samo da ga porabijo točno predpisano mero. Je potreben, zlasti pri vkuhavanju v velikih posodah in za manj oslajeno sadje, onim, ki Weckovih kozarcev nimajo dovolj.

M.R.

Z A K R A T E K Č A S

ZA SMEH.

Dobro si je poslal.

Slavni Anglež Swift je najrajši potoval peš in bil je skoraj vedno zelo slabo oblečen. Nekoč je pozno v noč prišel v neko mestece, kjer je moral prenočiti. Bil pa je tam sejem in zato tudi vse gostilnice in prenočišča prenapolnjena. Swift je po dolgem iskanju našel zakotno gostilnico, o kateri so mu dejali, da lahko tam prenoči, a ležati bo moral v postelji, v kateri nekdo že leži.

Komaj se je Swift ulegel, je oni drugi pričel govoriti ter pripovedovati, da je imel na sejmu dober uspeh, da je tuj v tem kraju in še mnogo drugih reči. Swift pa je bil utrujen in bi rad spal. Pa si izmislil nekaj, kar mu je pripomoglo do mirnega počitka.

»Meni pa ne gre vse tako kakor bi rad« je odvrnil možakarju na njegovo hvalisanje, »odkar so sodne obravnave, sem šele šest oseb obesil.«

»Kaj pravite, obesili? Kdo pa ste Vi?«

»Jaz sem krvnik ali rabelj pri tukajšnjem okrožnem sodišču.«

»Ni mogoče, Vi, pa rabelj?« se je čudil oni v postelji poleg Swifta.

»Da, da, v soboto jih bom imel kar devet in enega izmed teh bomo celo razčelverili.«

Sejmar se je grozno prestrašil, skočil s postelje, tekkel po stopnicah ter kričal kot bi bil sam hudobec za njim. Prihitevsiga gostilničarja je nahrulil: »Lepo ravnote z gosti, z rabeljnom me spravite v eno posteljo. Hitro odprite duri, da čimprej pridem izpod strehe, pod katero prenočuje tak strašen človek.«

Gostilničar je smatral sejmarja za norega in mu z veseljem odprl, Swift pa se je udobno zleknil v postelji ter smehljaje mirno zaspal.

Razložek.

»Med teorijo in prakso je silno velik razložek,« razlaga profesor.

»Seveda,« pripomni dijak, »za teorijo zdaj jaz drugim plačujem, za prakso bodo potem pa drugi meni plačevali.«

Zagrabljena priložnost.

Mati: »Kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri.«

Sinko: »Kaj ne, mama, potem pa lahko danes pojem tisto polico, ki si mi jo dala za jutri.«

Strupár.

Slavni francoski satirik Rabelais, rojen 1483, je bil некоč v neki gostilni mesta Lyon brez beliča v žepu. Prišel bi bil rad v Pariz, a brez denarja ni šlo. Nekaj časa premišlja, kako bi se brezplačno potovalo, kar si izmislil nekaj in tudi takoj izvrši. Dal si je prinesiti več papirnih vrečic, katere je napolnil s pepelom. Na eno je zapisal »Strup za prestolonaslednika«, na drugo »Strup za kraljico«, »Strup za ministra« itd. Gostilničar je to opazil ter pustil Rabelaisa takoj zapreti, kar je ta tudi brez najmanjšega ugovora pripustil. Poslali so ga v Pariz na državne stroške in še močno stražo so mu dali za spremstvo. V Parizu pa je hotel na vsak način pred kralja, da mu vso zadevo pojasni. Privedli so ga predenj in povedali, da je nevaren strupár. Ko je kralj zvedel na kako originalen način si je Rabelais pomagal iz denarne zadrege, se je od srca nasmejal.

Očetovski vzdih.

»O, ljubi Bog, ki oblačiš lilije na polju, — skrbi tudi za moje hčere, vsaj pred pustom!«

Ponudba.

Turist (silno dolg): »Ali bi lahko dobil pri Vas prenočišče?«

Krčmar: »Tako dolgih postelj pri nas nimamo. Morda bi šli na kegljišče leč?«

UGANKE.

Urednik: PETER BUTKOVIČ - DOMEN, Sgonico, p. Prosecco, Trieste, Italia.

Vremenska uganka za september.

(-zl- Ljubljana. - 15 točk.)

Preštevanka.

(Miroljub, Vižmarje. - 11 točk.)

Prekat, tudi, minuta, bo, Indija, rešivec, spas, import, luga, mazač, Gregor, seme.

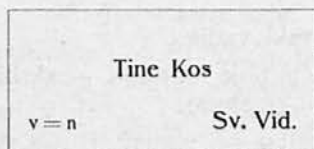
Madžarski napis.

(Janez Ložar, Ljubljana. - 13 točk.)

YBOTY RTUJY
NÖMSO NAD.

Poseznica.

(Voljč Štefan, Vič. - 8 točk.)

Kaj je ta gospod po poklicu?

Konjiček.

(Rihteršič Boris, Celje. - 14 točk.)

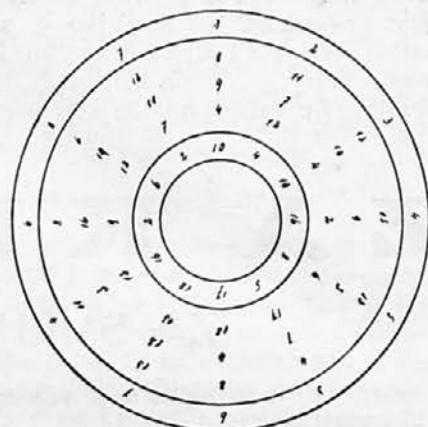
Drevo.

(S. O., Selc. - 13 točk.)

Številnica.

(Miroljub, Vižmarje. - 15 točk.)

Zamenjaj številke s črkami tako, da boš dobil od zunanjega kolobarja proti notranjemu 12 besed nastopnega pomena: znamenit slavist, del glave, kraj v Beli krajini, policijska odredba, del kolesa, sladka snov, jezero na Kitajskem, siromak, znamenit dramatik, modern ples, športnik, del telesa. Če si uganil prave besede, boš čital v zunanem kolobarju od vrha proti desni in v notranjem kolobarju od vrha proti levi imeni dveh slovenskih pesnikov.

Črkovna podobnica.

(S. O., Selc. - 11 točk.)

S · I E G A · V S E I · I

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Sent Vid nad Ljubljano.

REŠITEV UGANK V AVGUSTOVSKI ŠTEVILKI.

Ribič. Ključ od ugank je držaj od saka in pipa, ki je usmerjena od desnega gornjega na spodnji levi vogal. Po tem ključu začni na gornjem desnem vogalu s črko I, pojdi v smeri sakovega držaja na N, preskoči O in vzemi I, S in T, vzemi preskočeni O in pojdi na spodnji levi vogal, vzemi P, O, T, I, N, I, odtod pojdi na gornji levi vogal, vzemi S, pojdi na spodnji desni vogal in vzemi T, O, S, M, E, odtod na R (levi stolpec od slike) zgoraj, vzemi P, O (desno spodaj), N (levo zgoraj), A, V (desno spodaj) in ponavljaj to pot in smer do konca. Dobiš: In isto pot in isto smer ponavlja ribič vsak večer; ko drugi sladko snivajo in lahko vest uživajo, pa ribiča v polnočni uri pozivlje romar ven pred duri. A. Hribar.

Skriti gori. Iz navedenih gor vzemi tisto črko, kol si gore po vrstnem redu slede. Dobiš: Košuta, Peca.

Besedna uganka. Iz besed, pred katerimi ni nobene številke, vzamemo isto črko kol v prejšnji besedi.

1.2.	HVAR
	ALBA
2.3.	VEŽA
	SNOP
3.4.	POST
	PLUG
1.2.	AJEC
	AVAR
2.3.	OSEL
3.-	RAMA

Pregovor: Hvaležnost ugaja vsem.

Vremenska uganka za avgust. Iz vsake skupine črk sestavimo besedo:

O svetem Lovrencu in Jerneju lepih dni, se vsakdo jeseni lahko veseli.

Zemljepisna uganka. Vzemi v številih po eno ali dve mesti skupaj, ki ti povesta, katero črko abecede moraš vzeti. Tako dobiš: Kdor sam hoče, je rob; a kdor noče, ta ni. A. Aškerc.

Trobojnica. Tri barve so: belo, modro, rdeče. Številke ti povedo, da vzemi iz »belo« prvo črko = b, iz »modro« drugo črko = o, potem »gina«, še r, o, d in dobiš: Bog in narod.

Velik dobrotnik. Vse skupine uredimo po višini zneska ter vzamemo iz abecede črke, ki jih pove druga polovica letnice: Družba sv. Mohorja.

Črkovnica. Dve črki naprej, dve nazaj: »Bog da vsakemu vselej vse bi podelil, vsakega s tem bi najčešče gorko razcvetil. Levstik.«

Zlogovnica. Dokler imam repar svoj, vsak mi pravi bralec moj.

Črkovna podobnica. Večja slava kakor krava.